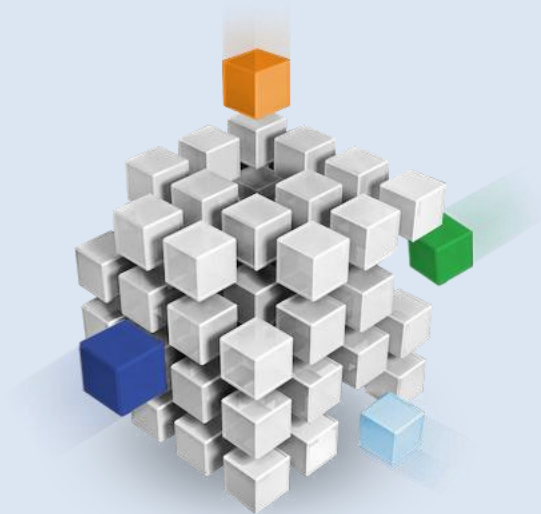

PROGRAM REGIONAL SECTORIAL

în domeniul dezvoltării

Infrastructurii de sprijin a Afacerilor (aprobat prin Decizia CRD Centru nr.3/02 din 20.09.2017)

Casa de ambalare a strugurilor, Costești (Ialoveni)

CUPRINS

ACRONIME	3
INTRODUCERE	4
1. CADRUL CONCEPTUAL AL PRS ÎN DOMENIUL ISA	4
1.1 Cadrul strategic, legal și instituțional.....	4
1.2 Metodologia de realizare a PRS în domeniul ISA.....	6
2. CARACTERISTICA GENERALĂ A REGIUNII DE DEZVOLTARE CENTRU	7
2.1 Potențialul administrativ.....	7
2.2 Potențialul natural	7
2.3 Infrastructura fizică	9
2.4 Potențialul uman.....	11
2.5 Infrastructura educațională	14
2.6 Forța de muncă	16
3. PROFILUL ECONOMIC AL REGIUNII	18
3.1 Contextul economic general	18
3.2 Sectoarele specifice ale economiei regionale.....	19
3.3 Antreprenoriat și întreprinderi	24
3.4 Structuri de sprijinire a afacerilor existente	25
3.5 Oportunități de investiții în regiune	32
4. ANALIZA SWOT	33
4.1 Matricea analizei SWOT	33
4.2 Provocări în dezvoltarea sectorului	34
5. VIZIUNEA ȘI OBIECTIVELE DE DEZVOLTARE A SECTORULUI.....	35
5.1 Viziunea de dezvoltare a infrastructurii de sprijin a afacerilor.....	35
5.2 Obiectivele de dezvoltare a infrastructurii de sprijin a afacerilor	36
6. CRITERII DE SELECTARE A PROPUNERILOR DE PROIECTE	40
7. SURSE POSIBILE DE FINANȚARE	40
8. MONITORIZARE ȘI EVALUARE.....	42
GLOSAR DE TERMENI	43
ANEXĂ: PLAN DE ACȚIUNI PENTRU IMPLEMENTAREA PRS ÎN ISA ÎN PERIOADA 2017-2022.....	45
ANEXĂ: FIȘE ANTREPRENORIALE ALE RAIANELOR DIN RD CENTRU	47

ACRONIME

ADR	Agenția de Dezvoltare Regională
APL	Administrația Publică Locală
BNS	Biroul Național de Statistică
CCI	Camera de Comerț și Industrie
CNCDR	Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale
CPP	Concepte de proiecte posibile
CPV	Concepte de proiecte viabile
CRD	Consiliul Regional pentru Dezvoltare
DUP	Documentul Unic de Program
FNDR	Fondul Național pentru Dezvoltare Regională
GLRS	Grup de lucru regional sectorial
IA	Incubatoare de afaceri
IMM	Întreprinderi Mici și Mijlocii
ISA	Infrastructura de sprijin a afacerilor
M&E	Monitorizare și Evaluare
ONG	Organizație non-guvernamentală
ODIMM	Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii
PI	Parc Industrial
POR	Planul Operațional al Regiunii
RDC	Regiunea de Dezvoltare Centru
SDR	Strategia de Dezvoltare Regională
SNDR	Strategia Națională de Dezvoltare Regională
ZEL	Zona Economică Liberă

INTRODUCERE

Programul Regional Sectorial (PRS) în domeniul infrastructurii de sprijin a afacerilor (ISA) reprezintă un instrument pentru consolidarea capacităților de planificare și programare în domeniul respectiv în Regiunea de Dezvoltare Centru (RDC). Acesta este un instrument operațional care va fi folosit pentru a sprijini în continuare dezvoltarea unor proiecte mai bune de investiții pentru crearea unui mediu de afaceri atractiv în regiune. Programul identifică viziunea de abordare a sectorului: Creșterea economică durabilă a Regiunii Centru prin dezvoltarea infrastructurii de sprijin în afaceri și are ca obiective (1) Susținerea dezvoltării infrastructurii de sprijin a afacerilor în RDC, (2) Promovarea potențialului investițional al regiunii și (3) Facilitarea asocierii antreprenorilor.

Prezentul program conține 8 capitole, care integrează componentele de bază ale unui document de planificare: partea de analiză, componenta de planificare și partea de monitorizare. În document se face referință la cadrul strategic național, se analizează potențialul social și economic al regiunii, se identifică viziunea și obiectivele de dezvoltare ale sectorului de sprijin pentru afaceri, se stabilesc acțiuni prin care vor fi realizate obiectivele și se descrie modul de monitorizare a rezultatelor atinse.

În RDC infrastructura de sprijin a afacerilor este relativ dezvoltată și este reprezentată de Zona Economică Liberă (ZEL) Ungheni, Parcul Industrial CAAN SA (Strășeni), Parcul Industrial „Triveneta Cavi Development” (Strășeni), 4 Incubatoare de Afaceri (Nisporeni, Rezina, Dubăsari, Călărași), centre de business și consultantță. Apelarea la serviciile unei entități de suport pentru mediul de afaceri este o formă de protejare a creșterii afacerii și maturizării acesteia.

În contextul celor expuse, pentru următorii 6 ani (2017-2022) PRS în domeniul ISA își propune facilitarea dezvoltării infrastructurii de afaceri existente, dar și crearea unor structuri noi, moderne care ar asigura toată infrastructura necesară realizării afacerilor profitabile în regiune. Investițiile în sectorul afacerilor vor contribui la asigurarea atractivității investiționale a Regiunii de Dezvoltare Centru și totodată vor impulsiona dezvoltarea economică în regiune.

1. Cadrul conceptual al PRS în domeniul ISA

1.1 Cadrul strategic, legal și instituțional

Programul Regional Sectorial PRS în domeniul ISA a fost elaborat în strânsă concordanță cu legislația națională și internațională în domeniu, fiind preluate și dezvoltate acele obiective și acțiuni care țin nemijlocit de cadrul regional de implementare.

Cadrul strategic, aferent sectorului, care a servit drept suport pentru dezvoltarea domeniului este reprezentat de:

1. *Strategia Națională de Dezvoltare “Moldova 2020”*. Ținând cont de stipulările principalului document strategic de nivel național au fost analizate și dezvoltate acțiuni ce țin de (1) Racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă în scopul sporirii productivității forței de muncă și majorării ratei de ocupare în economie, dar și de (2) Ameliorarea climatului de afaceri (...) prin aplicarea tehnologiilor informaționale în serviciile publice destinate mediului de afaceri și cetățenilor¹.
2. *Strategia Națională de Dezvoltare Regională (SNDR)*. Dezvoltarea infrastructurii de afaceri va contribui la *Creștere economică sustenabilă în Regiunile de dezvoltare* (Obiectivul 2, SNDR)². Una din acțiunile menționate la obiectivul respectiv ține de elaborarea PRS în domeniul ISA, pentru realizarea obiectivului general al Strategiei: Dezvoltarea echilibrată și durabilă asigurată în toate regiunile de dezvoltare ale Republicii Moldova.
3. *Strategia de Dezvoltare a Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii 2012-2020*. În contextul realizării acestei strategii, au fost planificate acțiuni ce țin de facilitarea dezvoltării grupării IMM-urilor în clustere,

¹Strategia Națională de Dezvoltare a Republicii Moldova 2012-2020, aprobată prin Legea nr.166 din 11.07.2012

²Strategia Națională de Dezvoltare Regională, aprobată prin Legea nr. 239 din 13 octombrie 2016

incubatoare de afaceri etc.; asigurarea dezvoltării infrastructurii de suport a IMM-urilor în regiuni; dezvoltarea și promovarea educației și culturii antreprenoriale.

4. *Strategia de dezvoltare a comerțului interior în Republica Moldova pentru anii 2014-2020.*
5. *Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 "Inovații pentru competitivitate".*
6. *Strategia reformei cadrului de reglementare a activității de întreprinzător pentru anii 2013-2020.*
7. *Strategia Națională de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exporturilor 2016-2020.*
8. *Concepția dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova.* Documentul propune crearea condițiilor favorabile interacționării mediului academic cu cel de afaceri în concordanță cu celelalte politici în domeniul cercetare-dezvoltare. Concepția evidențiază industriile cu cel mai mare potențial de formare a clusterelor.
9. *Strategia de Dezvoltare Regională Centru 2016-2020* stabilește Obiectivul 2 „Dezvoltarea economică durabilă și competitivă a regiunii”, care urmează a fi realizată prin implementarea prevederilor Programului respectiv.

Cadrul legal, aferent sectorului, este reprezentat de:

1. *Legea nr. 179 din 21.07.2016 cu privire la întreprinderile mici și mijlocii*, care stabilește mediul instituțional și administrativ care contribuie la dezvoltarea sectorului IMM, dar și modalitățile de susținere a dezvoltării mediului antreprenorial de către stat. În Republica Moldova este reglementată activitatea doar a câteva tipuri de ISA, printre care Parcurilor Industriale, Zonele Economice Libere, Parcurile Științifico-Tehnologice, Incubatoarele de Inovare.
2. *Legea cu privire la parcurile științifico-tehnologice și incubatoarele de inovare nr. 138-XVI din 21.06.2007*
3. *Legea cu privire la parcurile industriale nr. 182 din 15.07.2010*, prevede facilități pentru întreprinderea administratoare și rezidenții Parcurilor industriale, ca: schimbarea destinației terenului agricol gratis, dreptul de a privatiza terenul proprietate publică aferent construcțiilor la prețul normativ, atribuirea gratuită a activelor proprietate publică pentru crearea parcurilor la decizia proprietarului, micșorarea până la 70% a tarifului la plata anuală pentru arenda terenului sau locațiunea încăperilor, etc.
4. *Legea cu privire la zonele economice libere nr. 440-XV din 27.07.2001*, care prevede un șir de facilități, ca: 0% sau ½ din impozitul național pe profit, scutirea de TVA, scutirea de accize, etc.
5. *Legea nr. 138 din 21.07.2007 cu privire la parcurile științifico-tehnologice și incubatoarele de inovare* reglementază modul de organizare și funcționare a instituțiilor susnumite pentru a stimula activitățile de inovare și transfer tehnologic.
6. *Legea nr. 438 din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională, care are drept obiective obținerea unei dezvoltări social-economice echilibrate și durabile pe întreg teritoriul RM și reducerea dezechilibrelor în nivelul de dezvoltare social-economică dintre regiuni și în interiorul lor.*

Programele de stat de susținere a dezvoltării sectorului antreprenorial reprezintă un complex de activități, orientate spre realizarea unui obiectiv bine determinat în cadrul politicii de stat privind stimularea dezvoltării întreprinderilor micro, mici și mijlocii, finanțate din mijloace financiare bugetare și/sau speciale, inclusiv din donații străine.

Obiectivele programelor de stat, preluate în prezentul PRS ISA sînt îndreptate spre:

- extinderea infrastructurii de suport în afaceri prin dezvoltarea incubatoarelor de afaceri, parcurilor industriale, clusterilor etc.
- susținerea tinerilor întreprinzători în lansarea unei afaceri în țară;
- stimularea persoanelor migrante în deschiderea unei afaceri în Republica Moldova³.

Cadrul instituțional, aferent sectorului, este reprezentat de:

- *Nivelul național:*
- 1. Cancelaria de Stat
- 2. Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale
- 3. Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor

³ Legea nr. 179 din 21.07.2016 cu privire la întreprinderile mici și mijlocii

4. Ministerul Economiei
5. Ministerul Finanțelor
6. Ministerul Culturii
7. Consiliul Concurenței
8. Agenția pentru Inovare și Transfer Tehnologic
9. Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova
10. Organizația pentru dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii
11. Camera de Comerț și Industrie
12. Biroul Național de Statistică

- *Nivelul regional și local:*

1. Consiliul Regional pentru Dezvoltare
2. Camera de Comerț și Industrie (Orhei, Hîncești și Ungheni)
3. Agenția de Dezvoltare Regională Centru
4. Administrația Publică Locală de nivelul I
5. Administrația Publică Locală de nivelul II

1.2 Metodologia de realizare a PRS în domeniul ISA

Elaborarea PRS în domeniul ISA s-a realizat prin intermediul unui proces participativ, implicînd actorii locali provenind din trei medii principale: sectorul public, sectorul asociativ și sectorul economic. În acest sens a fost constituit Grupul de Lucru Regional Sectorial, în componența căruia au intrat: reprezentanți ai MDRC, ai ME, 13 reprezentanți ai Consiliilor rationale din RDC, reprezentanți ai ONG și ai sectorului privat din regiune.

Necesitatea obținerii de informații, analize și perspective din cît mai multe surse era cu atît mai mare cu cît se propunea elaborarea unui instrument cu aplicabilitatea practică, în beneficiul celor implicați, ca promotori de acțiuni. De asemenea, prezentul document nu și-a dorit să realizeze și etapele de planificare, oprindu-se la formularea de acțiuni de intervenție. Tipurile de acțiuni detaliate au fost formulate astfel încît să o ofere un potențial portofoliu de proiecte. Implicarea actorilor din cele trei medii era necesară pentru a fundamenta analiza în acele arii în care informațiile secundare lipseau, iar cele primare nu puteau fi obținute prin metode care să asigure reprezentativitatea. În același sens, prin consultări cu cei implicați, PRS și-a elaborat zona de influență a obiectivelor. Implicarea actorilor din cele trei medii a fost gîndită și pentru a asigura o platformă relevantă de dezvoltare de proiecte comune, avînd ca punct de plecare o structură partenerială încă din faza de formulare.

Analiza din cadrul acestui document a fost adaptată, detaliată și actualizată cu date secundare, pentru a oferi o fundamentare cît mai coerentă a intervențiilor. În analiza situației economice la nivelul RD Centru, în vederea asigurării eficienței, s-au folosit în mod deosebit informațiile secundare (date statistice, programe de dezvoltare, studii anterioare, la nivel european, regional, național și raional) și acțiuni precum:

- Colectarea și prezentarea grafică a datelor statistice (furnizate de BNS, ministerele de resort, alte surse administrative),
- Analiza rapoartelor și studiilor elaborate de către instituții de stat și experți în domeniu,
- Analiza structurii economice a regiunii,
- Analiza statisticii antreprenoriale din RDC,
- Cercetare sociologică (realizată în baza a 2 chestionare elaborate și distribuite Consiliilor raionale pentru completare și furnizarea informației necesare pentru analiză).

Analiza situației curente a permis:

- Identificarea structurilor suport pentru afaceri existente și posibile din regiune;
- Clasificarea acestora în funcție de tip;
- Realizarea unor scurte descrieri a acestora;
- Identificarea serviciilor oferite de structurile suport pentru afaceri existente;
- Propunerea necesarului de intervenții în sector.

Evaluarea stării economice a regiunii a permis de a identifica:

- Dimensiunile generale ale economiei – poziția regiunii în economia națională;
- Dimensiunile structurale – structura de ramură/structura domeniilor din regiune;
- Dimensiunile economico-demografice – creșterea/scăderea resurselor/forței de muncă, comparația dintre numărul populație rurale și urbane etc;
- Potențialul investițional – sursele/necesitățile finanțării investițiilor

O concluzie sugerată de procesul complex de analiză constituie necesitatea promovării unor locații individuale publice sau private ca alternative la oportunitățile existente, dar și ca suport pentru dezvoltarea comunităților mai mici. Multe localități au identificat suprafețe de teren disponibil pentru investiții, fie că este vorba de zone rezidențiale sau despre zone industriale.

În sensul celor expuse menționăm că activitatea de elaborare a Programului a avut următorii pași: (1) constituirea GLRS în domeniul ISA, (2) colectarea datelor statistice, (3) analiza bazelor de date existente; (4) analiza documentelor secundare, a studiilor și documentelor de planificare în vigoare; (5) identificarea punctelor tari/punctelor slabe, a oportunităților și amenințărilor, (6) elaborarea matricii SWOT, (7) elaborarea arborelui obiectivelor și acțiunilor, (8) stabilirea mecanismului de monitorizare a intervențiilor.

2. Caracteristica generală a Regiunii de Dezvoltare Centru

2.1 Potențialul administrativ

Regiunea de Dezvoltare Centru reprezintă o unitate teritorială ce constituie cadrul de (1) planificare, (2) implementare și (3) evaluare a politicii de dezvoltare regională.

Teritorial, regiunea este situată în partea centrală a Republicii Moldova, mărginindu-se cu 4 regiuni de dezvoltare din țară: Nord, Sud, Transnistria (partea de est) și mun. Chișinău, precum și cu Regiunea de dezvoltare Nord-Est din România (partea de vest).

RDC este regiunea cu cea mai mare suprafață și populație din cele 6 regiuni de dezvoltare ale Republicii Moldova.

Suprafața regiunii reprezintă teritoriul administrativ a 13 raioane (unități administrativ-teritoriale de nivelul II) care au în componența unități administrativ-teritoriale de nivelul I (sate, comune și orașe). Cele 13 raioane sînt: Anenii Noi, Călărași, Criuleni, Dubăsari, Hîncești, Ialoveni, Nisporeni, Orhei, Rezina, Strășeni, Șoldănești, Telenești, Ungheni, fiind regiunea cu cele mai multe unități teritorial-administrative de nivelul doi.

Suprafața regiunii este de 10.734,5 km², ceea ce constituie aproximativ 31% din suprafața totală a țării.

2.2 Potențialul natural

Resursele solului

Solurile din RDC au o bonitate mai redusă comparativ cu media la nivel național, dar acest lucru nu împiedică populația să practice agricultura performantă pe suprafețe mici și mijlocii.

Suprafața totală a terenurilor agricole constituie 65,9% din suprafața regiunii (74,3% media pe țară) și 28,1% din terenurile agricole din țară.

Mai mult de jumătate din suprafața RDC este ocupată de terenuri agricole, ceea ce formează aproximativ o treime din totalul pe țară.

Fondul forestier

RDC se caracterizează prin cel mai bogat fond forestier din țară, reprezentat de Codrii Moldovei și alte suprafețe de teren forestier (perdele forestiere de protecție a cîmpurilor agricole, drumurilor, râurilor și bazinelor acvatice etc.). Actualmente, terenul forestier constituie 20,8% din suprafața regiunii (12,4% media pe țară) și 52,9% din terenurile forestiere din țară. Cele mai mari suprafețe de păduri se află pe teritoriul raioanelor Hîncești, Strășeni și Călărași. Majoritatea suprafețelor silvice au drept destinație protecția terenurilor agricole, de recreere sau de conservare.

RDC dispune de arii naturale protejate de stat și suprafața acestora constituie circa 25% din fondul ariilor naturale protejate de stat al țării. Cea mai mare suprafață (23 655 ha) revine celor 3 rezervații științifice: „Codri”, „Iagorlîc” și „Plaiul Fagului”, care constituie 54% din suprafața ariilor naturale protejate de stat din Regiune. O suprafață semnificativă, de circa 33%, ocupă și rezervațiile peisajere. Un rol considerabil în asigurarea conservării diversității biologice în RDC revine Parcului Național „Orhei”. Acesta se întinde pe o suprafață de cca 33 792 ha, în hotarele administrativ-teritoriale ale raioanelor Orhei, Strășeni, Călărași și Criuleni și este constituit în scopul conservării speciilor de plante și animale sălbatice, elementelor și formațiunilor cu valoare ecologică, științifică, recreațională și culturală deosebită, care există în această zonă.

Ariile protejate reprezintă acele spații, în care oamenii pot fi educați cu privire la rolul naturii și necesitatea conservării naturii și a dezvoltării durabile.

Rețeaua hidrologică și apele subterane

Condițiile geologice și climatice au favorizat dezvoltarea unei rețele hidrografice destul de dense în regiune, formată din râuri și râulețe cu debite mici, dar foarte variabile în timp.

În prezent, unele localități din Regiunea Centru sînt alimentate cu apă de suprafață din bazinul a două râuri – Prut și Nistru, dimpreună cu afluenții lor.

Alimentarea cu apă a localităților regiunii are loc din următoarele prize principale ale râului Prut: 4 prize principale în Ungheni (2), Nisporeni (Grozești – în construcție) și Hîncești (Cotul Morii - în construcție), concepute pentru a furniza apă pentru localitățile din raioanele respective. Rîul Nistru servește drept sursă principală de apă pentru alimentarea populației atît din raionul Rezina cît și a fabricilor și uzinelor industriale din preajmă. Totodată priza de la Vadul lui Vodă, concepută să furnizeze apă pentru municipiul Chișinău, are posibilități de extindere către raioanele vecine, de exemplu, către Strășeni și Călărași.

Această posibilitate constituie un avantaj pentru alimentarea cu apă calitativă a acestor raioane. Rîurile Nistru și Prut pot fi valorificate și în calitate de sursă pentru sporirea suprafețelor agricole irigate, prin aplicarea unor tehnologii moderne.

Capacitatea de producție este suficientă pentru a acoperi necesitatea curentă de 23 000 m³/zi și prognoza necesității pe viitor de 63.000 m³/zi (2020) a Regiunii Centru și ar putea fi considerată în procesul de planificare a resurselor de apă .

Rezerve considerabile de apă subterană sînt prezente aproape în fiecare raion al regiunii, cu excepția raioanelor Ungheni și Nisporeni. Împreună cu sondele arteziene existente cu capacități mai mici, aceste rezerve de apă subterană pot fi considerate ca potențiale surse de apă potabilă pentru localitățile din Regiunea Centru.

Resurse minerale utile

În RDC există zăcăminte de minerale utile pentru producerea materialelor de construcție – rocile carbonatate: calcar, marnă, materie primă argiloasă, nisipuri, formațiuni de nisip și pietriș, diatomit și tripoli. Zăcăminte de piatră calcaroasă se găsesc în apropierea satelor Brănești, Morovaia, Jeloboc din raionul Orhei, rezervele cărora ating 18 mln m³, iar în raionul Șoldănești – 6,3 mln m³. Zona Centru este bogată în roci carbonatate și calcar, care își găsește o aplicare largă în construcție, cît și în calitate de suplimente în hrana pentru vite și păsări. Pe lîngă mineralele carbonatate, în regiune sînt dezvoltate zăcămintele de argilă, argilă nisipoasă, folosite drept materie primă pentru producerea de cărămizi. Raioanele Nisporeni, Dubăsari, Telenești și Rezina au cele mai mari exploatări de substanțe minerale utile din unitățile administrativ-teritoriale ale RDC. În regiune există cel puțin 16 zăcăminte de ape minerale, multe dintre ele fiind și potabile, care se îmbuteliază și se comercializează pentru uz alimentar. Cele mai cunoscute rezerve de apă minerală sînt în Varnița, Hîrjăuca și Mănăstirea Hîncu.

2.3 Infrastructura fizică

Transport și utilități

Rețeaua de transport a RDC este constituită din două tipuri de transport mai dezvoltate: auto și feroviar. Traficul de mărfuri și pasageri este asigurat de transportul auto, atât la nivel local, republican, cât și la nivel internațional. Transportul feroviar este utilizat preponderent pentru traficul de mărfuri și pasageri la nivel internațional. Regiunea este traversată de o rețea densă de trasee internaționale: Coridorul Economic European IX; Coridorul Economic Budapesta - Odesa; Coridorul Giurgiulești-Briceni.

Densitatea drumurilor publice din RDC este de 31,3 km/100/km². Acest indicator este mai mic decât în RDN, dar mai mare decât media națională care constituie 26,9 km/100 km². Cele mai multe drumuri sînt în raioanele Strășeni, Ialoveni și Dubăsari. Raioanele Hîncești și Orhei sînt intersectate de mai puține drumuri naționale și locale.

Rețeaua de drumuri a regiunii constituie 3 365,5 km, dintre care 3 232,8 km (sau 96%) drumuri cu îmbrăcăminte rigidă. Din lungimea totală, drumurile locale constituie 2 151,9 km (64%). Cele mai lungi drumuri locale sînt în raioanele Ungheni, Orhei și Hîncești. La extrema opusă se află raioanele Dubăsari, Călărași și Criuleni.

RDC se plasează pe locul doi după nivelul de exploatare a drumurilor după mun. Chișinău. Raportat la lungimea drumurilor disponibile, RDC înregistrează cca 19 557,7 mii pasageri transportați pe parcursul anului 2015, ceea ce înseamnă o creștere cu 2490,8 mii (14,6%) raportat la anul 2011. Raioanele Orhei și Ungheni se evidențiază ca centre de conexiune majore în transportul de pasageri în ceea ce privește volumul de pasageri transportat, în timp ce la polul opus se situează raioanele Dubăsari și Șoldănești.

În schimb, în transportarea de mărfuri situația este diferită, resimțindu-se impactul prezenței agenților economici mari. Astfel, liderul în transportarea de mărfuri este raionul Rezina, ceea ce se datorează în primul rînd amplasării unităților de producere a companiei Lafarge Ciment în acest raion. Intensitatea sporită de exploatare a drumurilor prin transport de mărfuri se înregistrează în raioanele Anenii Noi, Nisporeni și Orhei. O înjumătățire bruscă s-a înregistrat în raionul Ialoveni, de la 947,5 mii tone de mărfuri transportate în 2014 la 472,6 mii tone în 2015. Un nivel scăzut de transportare înregistrează raioanele Dubăsari, Șoldănești și Telenești. O creștere semnificativă cu 40% s-a înregistrat în raionul Ungheni: de la 197,8 mii tone în 2014 la 331,8 mii tone în 2015.

În RDC la momentul actual există 2 porturi fluviale: portul Ungheni – amplasat pe r. Prut, administrat de Întreprinderea de Stat „Portul Fluvial Ungheni” și raionul de mărfuri Varnița – pe r. Nistru. Între localitățile Molovata-Molovata Nouă circulă Bacul Molovata. Transportul de mărfuri și pasageri este însă nesemnificativ.

Managementul deșeurilor solide

În RDC infrastructura și managementul deșeurilor menajere solide este slab dezvoltată. Se atestă un nivel înalt de poluare a solurilor, apelor și a altor componente de mediu, cauzat preponderent de infrastructura insuficient dezvoltată de colectare a deșeurilor solide și lichide. Pentru regiune este specifică colectarea neselectivă a deșeurilor și o cotă foarte redusă a deșeurilor reciclate (o parte nesemnificativă a deșeurilor PET și de sticlă, care sînt colectate neorganizat).

Una din problemele prioritare de mediu este valorificarea deșeurilor, care reprezintă un complex de acțiuni menite să micșoreze volumul generării deșeurilor menajere și industriale și utilizarea maximă a lor în calitate de materie primă secundară.

În RDC, au fost identificate circa 23 de servicii de salubritate, dintre care 12 în mediul urban și 11 în cel rural), ceea ce reprezintă o problemă importantă, atât privind dezechilibrul de dezvoltare, cât și privind condițiile de trai ale populației. În zonele rurale, unde nu sînt organizate servicii de salubritate, eliminarea deșeurilor se efectuează individual de populație fiind în acest mod poluate zonele de odihnă, luncile râurilor și zonele verzi.

Mai mult ca atât, și în localitățile în care sînt organizate servicii de salubritate acestea nu funcționează eficient deoarece nu există posibilitatea colectării separate a deșeurilor. Astfel, în containere ajung la un loc toate deșeurile, inclusiv cele care trebuie reciclate. În rezultat, operatorii ratează încasarea unor sume financiare substanțiale care ar permite prestarea unor servicii de calitate mai înaltă sau/și s-ar răsfrînge asupra tarifului

(în vederea micșorării acestuia). Din cauza ratei extrem de mici de reciclare a deșeurilor, practic 100% din cantitatea acestora ajunge să fie depozitată și în acest mod sînt scoase din circuitul economic suprafețe importante de terenuri agricole, astfel primejduind substanțial și mediul ambiant. Întrucît materialele reciclabile sînt amestecate și contaminate din punct de vedere chimic și biologic, recuperarea lor este dificilă.

Prin urmare, în condițiile creșterii progresive a cantității deșeurilor, a lipsei unui sistem centralizat de salubritate, precum și apariția continuă a gunoștilor neautorizate în zonele rurale devine imperativă elaborarea unui program complex de acțiuni de gestionare a deșeurilor, precum și posibilitatea colectării separate a deșeurilor.

Alimentarea cu apă și canalizare

Starea infrastructurii existente variază considerabil de la zonele urbane la cele rurale. Alimentarea cu apă este efectuată preponderent din captările de apă subterană din localitățile regiunii. Calitatea apei nu corespunde normativelor sanitare pentru apa potabilă, de aceea din multe conducte apa poate fi folosită doar ca apă tehnică.

Densitatea rețelelor de apeduct în RDC este de 25,8 km/100 km², aceasta se plasează pe locul doi după RDS care are o densitate de 31,3 km/100 km² și constituie o valoare mai mică față de media națională de 29,3 km/100 km². Lungimea totală a rețelelor și apeductelor de distribuție a apei potabile în anul 2013 a constituit 2 745,5 km sau cu 779,6 (40%) km mai mult față de anul 2009.

Toate localitățile urbane (100%) și aproximativ 46% din localitățile rurale ale RDC au sisteme centralizate de alimentare cu apă, furnizînd apă potabilă doar la 74% din populație urbană și 39% din populație rurală. Ponderea totală a populației conectate la sisteme de apă în RDC este estimată la aproximativ 46%, în timp ce rata de conectare la nivel de țară este aproximativ 54% (figura 4).

Rețeaua de canalizare în RDC este slab dezvoltată, iar tehnologiile de epurare a apelor reziduale sînt depășite. Sistemele de canalizare funcționale în RDC constituie 32,9% față de numărul de sisteme funcționale pe țară, plasîndu-se pe locul doi după RDN (34,1%). În profil teritorial, de cele mai multe sisteme de canalizare funcționale dispun raioanele Anenii Noi, Strășeni, Hîncești, Criuleni și Orhei. În raionul Șoldănești lipsește sistemul de canalizare, iar în raioanele Telenești, Rezina și Dubăsari există cîte un sistem funcțional de canalizare.

Nivelul de dezvoltare al sistemelor de canalizare este mult mai scăzut în comparație cu sistemele de alimentare cu apă. Toate localitățile urbane (100%) și doar 6% din localitățile rurale ale RDC au sisteme centralizate de canalizare, avînd conectate doar 42% din populația urbană și aproximativ 3% din populație rurală. Ponderea totală a populației conectate la sisteme de canalizare în RDC este estimată la aproximativ 10%, în timp ce rata de conectare la nivel de țară este aproximativ 30% (figura 5).

Calitatea serviciilor de canalizare este foarte redusă. Deși toate zonele urbane au stații de epurare a apelor uzate, majoritatea instalațiilor existente de epurare sînt deteriorate și nu sînt operaționale. Actualmente, tratarea mecanică este prevăzută pentru toate apele uzate urbane, în timp ce tratarea biologică există doar la stațiile de epurare de la Nisporeni, Călărași, Orhei și parțial în Ungheni. Serviciile de canalizare în zonele rurale rămîn la nivelul rudimentar de dezvoltare, în cea mai mare parte fiind caracterizate prin utilizarea descentralizată de latrine cu infiltrarea directă a apelor uzate în sol.

Asigurarea cu gaze

Asigurarea cu gaze naturale a localităților RDC este prevăzută să se realizeze de la conductele de gaze magistrale cu presiune înaltă. Conform datelor furnizate de "Moldovagaz" la situația din 01.01.2015 nivelul gazificării localităților din Republica Moldova era de 59,6%. Toate raioanele regiunii au acces la servicii de gazificare. Livrarea gazelor naturale consumatorilor din RDC este efectuată de compania SA "Moldovagaz" prin intermediul a 3 întreprinderi de distribuție regionale: SRL „Ungheni-gaz”, SRL „Orhei-gaz” și SRL „Ialoveni-gaz”. Aria de deservire a acestor 3 întreprinderi specializate se extinde asupra celor 13 raioane din RDC. Sub aspectul dotării locuințelor cu gaze din rețea la nivel inter-regional, 45,7% din locuințele din RDC sînt conectate la gazoduct (66,9% în RDS, 41,9% în RDN).

Asigurarea cu energie electrică

Se realizează prin intermediul rețelelor ÎCS „Red Union Fenosa” SA (denumită din anul 2011 Gas Union Fenosa), care asigură 100% din consumul de energie electrică în regiune.

Toate localitățile regiunii sînt conectate la rețelele electrice. Infrastructura de distribuție a energiei electrice în regiune este suficientă pentru racordarea la sistemul existent a unui număr în creștere de consumatori finali. Principalul consumator de energie electrică este sectorul casnic. Totodată se pune accent în continuare pe iluminatul stradal al localităților; dezvoltarea unui iluminat stradal corespunzător determină, în special, reducerea considerabilă a cheltuielilor directe și indirecte a APL care este gestionarul acestor sisteme, reducerea numărului de accidente pe timp de noapte, reducerea numărului de agresiuni contra oamenilor, îmbunătățirea climatului social și cultural prin creșterea încrederii și siguranței activităților pe durata serii. Identificarea surselor de finanțare a proiectelor regionale din acest domeniu constituie un imperativ pentru următoarea perioadă de programare.

2.4 Potențialul uman

Populația prezentă a Regiunii de Dezvoltare Centru constituie 1 023 000 persoane⁴ (2016). Procentual, populația regiunii reprezintă 30,4% din populația R. Moldova, urmată de mun. Chișinău (23,1%), RD Nord (27,8%), RD Sud (14,9%) și UTA Găgăuzia (4,5%).

Populația regiunii este concentrată în 598 de localități organizate în 329 unități administrativ-teritoriale de nivelul I: 14 orașe și 315 sate (comune). Numărul total de localități din regiune constituie 36,6% din numărul total de localități ale țării.

După mediul de rezidență, ponderea populației rurale reprezintă 80,5% din totalul populației (anul 2015). În aspect intra-regional se observă o structură stabilă a populației pe medii de rezidență. Nivelul cel mai înalt de urbanizare este în raionul Ungheni unde circa 35,1% din populație locuiește în orașele Ungheni și Cornești. Cel mai mic grad de urbanizare se înregistrează în raionul Anenii-Noi, cu 89,42% din populație concentrată în mediul rural.

Raioanele cu populație de peste 100 mii de locuitori sînt Hîncești, Ialoveni, Orhei și Ungheni, iar cel mai mic număr de locuitori îl au raioanele Dubăsari (35 mii) și Șoldănești (38 mii)⁵. Majoritatea populației (circa 63 %) locuiește în localități de pînă la 5 mii de locuitori.

În centrul regiunii este poziționat mun. Chișinău. Această vecinătate oferă numeroase oportunități cetățenilor din RDC de a avea acces la o piață de desfacere dezvoltată și la o diversitate de servicii publice.

În partea de vest a regiunii, vecinătatea cu România oferă posibilitatea unei relații de cooperare cu țările membre ale UE, dar și posibilități de cooperare economică și administrativă.

La est, RDC are hotar cu Regiunea de Dezvoltare Transnistria, o regiune de conflict latent care generează în această zonă anumite dificultăți de dezvoltare socială și economică.

Procese demografice

Numărul populației în perioada 2005-2015 a fost influențat de reducerea natalității și de soldul negativ al migrației externe. Astfel, creșterea șomajului, reducerea oportunităților economice și explozia sărăciei, declanșarea proceselor migratorii și reducerea accesului la o serie întreagă de servicii sociale în paralel cu degradarea calității acestora, au influențat asupra evoluției indicatorilor dezvoltării umane a Moldovei⁶. Totodată în raionul Ialoveni, care se află în imediata apropiere a mun. Chișinău, se înregistrează o creștere cu 2,9% a numărului populației (prezente) în perioada 2006-2016 atît în mediul urban, cît și în mediul rural. Această creștere se explică și prin faptul că populația regiunii migrează în raioanele care se află în apropierea capitalei.

⁴ <http://statbank.statistica.md/>

⁵ Populația prezentă, 2016, BNS

⁶ Profilul migrațional extins al Republicii Moldova, OIM, p. 166

Orice caracteristică a fluxului de emigranți din Republica Moldova ne poziționează, în decursul unei perioade de mai mulți ani, ca o țară de origine a forței de muncă. Cu un flux continuu de emigrare, se constată că numărul celor ce se stabilesc în afara granițelor țării este în creștere.

Migrația reprezintă cauza majoră a îmbătrînirii accelerate a populației și a depopulării în zonele rurale, fiind factor ce generează deficitul de capital uman calificat și a lipsei de forță de muncă în anumite sectoare (de exemplu, în domeniul educației și științei, în sistemul ocrotirii sănătății sau în domeniile ce țin de tehnologiile performante). Sub aspect social, se constată apariția de noi grupuri de populație vulnerabilă, cum sînt copiii rămași cu un părinte sau fără ambii părinți, persoanele în vîrstă rămase în singurătate, șomerii proveniți din grupul emigranților reveniți la baștină, membrii familiilor care la revenire trebuie să facă față necesității de adaptare la noile condiții socio-economice⁷.

Datele statistice, obținute în baza studiului efectuat de către Centrul CIVIS (Moldova) și Agenția IASCI (Austria) în cadrul proiectului Nexus Moldova prezintă că în anul 2013 erau plecați peste hotarele țării pe termen lung 411,0 mii persoane sau 12,4% din populația totală a țării, inclusiv 370 mii (11% din populație) erau plecați la muncă, 18,4 mii – la studii, iar 18,7 mii au plecat în scopul reîntregirii familiei. Situația intra-regională a mobilității numărului populației arată că cele mai afectate de fenomenul migrației sînt raioanele Călărași, Hîncești și Nisporeni.

În 2015, peste hotare au plecat 2236 de cetățeni moldoveni, cu 140 (6%) mai puțin decît în anul precedent și cu 1684 (43%) mai puțin decît în 2011. Țara cea mai solicitată de emigranții moldoveni este Rusia, cu o cotă de 43% (961 persoane). Este de menționat că pînă în 2014, Ucraina a fost țara cea mai solicitată de moldoveni, cu 1054 de emigranți; conflictul militar, tensiunile sociale și degradarea economică declanșată în 2014 au redus numărul de emigranți moldoveni plecați în 2014 pînă la 602 persoane.

Următoarele patru cele mai solicitate țări de către emigranții moldoveni sînt, conform datelor BNS pe anul 2015: Ucraina – 312 (14%), SUA – 287 (13%), Germania – 253 (11%) și Israel – 174 (8%).

Dintr-o altă perspectivă, fenomenul migrației poate genera beneficii, pentru că prin remitențe poate dezvolta consumul și macrostructura economică. Mobilitatea forței de muncă poate să faciliteze schimbul bunelor practici și a experienței în profesie, să stimuleze dezvoltarea abilităților individuale profesionale, a spiritului antreprenorial în mai multe domenii, avînd contribuția de îmbunătățire a calității serviciilor oferite ș.a. Un factor pozitiv rezultă din preluarea anumitor practici culturale, în special a celor ce transpun modalități de menținere a anumitor tradiții în comunitate, ce cultivă respectul față de valorile locale și identitatea culturală⁸.

Migrația, în comun cu sporul natural negativ, a influențat structura pe vîrste a populației. Este necesar de menționat că acest fenomen a condus la reducerea numărului copiilor, iar analiza comparativă a structurii demografice a populației pentru anii 2010-2014 confirmă aceste presupuneri. Astfel, se observă o descreștere pronunțată a populației tinere cuprinse între vîrstele 5–15 ani.

Transformările structurii pe vîrstă a populației sînt determinate și de diferențierea în funcție de sex. În grupele de vîrstă de pînă la 29 ani, în structura pe sex predomină ușor populația de sex masculin, iar în următoarele grupe crește ponderea sexului feminin. În grupele de vîrstă de la 55 ani dezechilibrul pe sexe crește semnificativ cu o prevalență accentuată a persoanelor de sex feminin. Se înregistrează un dezechilibru de gen în segmentul cel mai vulnerabil al populației, cum sînt persoanele cu vîrsta înaintată. Prin urmare, cca 70% din persoanele de peste 80 ani sînt femei care locuiesc preponderent în mediul rural.

Indicele sarcinii demografice pe categorii de vîrstă ne indică o tendință de egalare a ponderii persoanelor cu vîrsta de 0-14 ani cu ponderea persoanelor cu vîrsta de 60 ani și peste. Astfel, în RDC numărul copiilor cu vîrsta de 0-14 ani constituie 26,4%, iar numărul persoanelor în vîrstă de 60 de ani și peste – 22,8% din numărul total al populației din RDC. Conform scării Beaujeu-Garnier, populația este calificată ca îmbătrînită dacă coeficientul respectiv este depășește 12%. În acest sens, cel mai „tînăr” este raionul Ialoveni, avînd un coeficient de îmbătrînire de 13,2%. Indicele sarcinii demografice demonstrează vădit tendința de îmbătrînire

⁷ Studiu de piață: inovație în migrația circulară. Migrație și dezvoltare în Moldova, Nicolaas de Zwager, Ruslan Sințov, Chișinău, Moldova, 2014

⁸ Studiu de piață: inovație în migrația circulară. Migrație și dezvoltare în Moldova, Nicolaas de Zwager, Ruslan Sințov, Chișinău, Moldova, 2014

a populației. Coeficientul îmbătrînirii populației (numărul persoanelor în vîrstă de 60 ani și peste la 100 locuitori) constituie 15,3% în 2016, comparativ cu 13% în 2011.

Tabelul nr. 1 Populația pe categorii de vîrstă, pe regiuni și pe raioanele RDC

Regiuni de dezvoltare/ municipii, raioane	2011				2016			
	Total	0-14	15-59	60+	Total	0-14	15-59	60+
Total țară	3 560 430	635 060	2 374 752	550 618	3 553 056	605 647	2 313 927	633 482
Centru	1 062 848	208 741	705 215	148 892	1 057 096	199 437	684 450	173 209
Anenii Noi	83 144	15 570	56 127	11 447	83 419	14 908	54 139	14 372
Călărași	78 821	14 758	51 626	12 437	77 768	13 915	50 008	13 845
Criuleni	73 115	14 807	48 963	9 345	73 633	14 539	47 840	11 254
Dubăsari	35 188	6 520	23 589	5 079	35 316	6 189	22 935	6 192
Hîncești	122 044	24 452	80 577	17 015	120 176	22 330	78 128	19 718
Ialoveni	99 108	19 937	67 642	11 529	101 331	19 829	67 072	14 430
Nisporeni	66 762	13 716	43 922	9 124	65 581	12 556	42 622	10 403
Orhei	125 866	23 343	84 359	18 164	124 971	22 829	81 067	21 075
Rezina	52 597	9 629	35 027	7 941	50 803	9 241	32 705	8 857
Strășeni	91 346	17 853	61 211	12 282	92 284	17 887	59 678	14 719
Șoldănești	43 292	8 830	27 189	7 273	41 939	8 276	26 189	7 474
Telenești	74 177	15 673	48 126	10 378	72 608	13 999	46 842	11 767
Ungheni	117 388	23 653	76 857	16 878	117 267	22 939	75 225	19 103
Mun. Chișinău	789 534	115 190	567 737	106 607	814 147	115 385	563 889	134 873
Nord	1 006 622	175 773	636 623	194 226	987 475	164 600	615 631	207 244
Sud	540 756	104 761	358 260	77 735	532 462	95 999	346 176	90 287
UTA Găgăuzia	160 670	30 595	106 917	23 158	161 876	30 226	103 781	27 869

Printre cauzele principale care contribuie la micșorarea numărului populației tinere pot fi menționate următoarele: reducerea natalității (întrucît peste hotare pleacă persoanele de vîrstă fertilă), părinții plecați la muncă în afara țării își iau cu ei copiii, destrămarea familiilor din motivul pierderii legăturilor între membrii acestora în perioada de aflare în afara țării a unuia dintre soți. Aceste presupuneri sînt confirmate de tendințele de descreștere a numărului de persoane, observate pentru grupurile de vîrstă 40–44 ani și 45–49 ani.

De asemenea, o diminuare semnificativă a populației este observată și pentru grupul de vîrstă 65–69 ani, această reducere avînd o explicație dublă. În primul rînd, reducerea numărului populației în grupul respectiv de vîrstă se explică prin faptul că la această vîrstă au ajuns generațiile născute în perioada celui de-al doilea război mondial, perioadă caracterizată printr-un număr mic al copiilor născuți. În al doilea rînd, declinul poate fi condiționat de asemenea și de procesele migraționale, iar explicația acestuia în mare parte vine de la faza inițială a migrației ilegale. În acea perioadă în procesul migrațional erau antrenate într-o pondere semnificativă femeile, care au plecat la muncă spre Vest preponderent pe căi neformale. Din lipsa posibilităților de a se întoarce acasă, un număr considerabil de femei cu vîrstă fertilă a rămas pentru o perioadă destul de îndelungată în țările-recipiente. Această presupunere se confirmă prin faptul că în cadrul acestor grupuri de vîrstă s-a redus mai mult populația de sex feminin.

Indicele sarcinii demografice în RDC a constituit 49,2 persoane în 2016, comparativ cu 45,2 în 2011.

Se poate constata că indicii sarcinii demografice și ai îmbătrînirii populației în perioada 2011-2015 în profil teritorial confirmă tendințele de îmbătrînire a populației la nivel național, ceea ce în viitorul nu prea îndepărtat va avea consecințe economice (reducerea numărului populației în vîrstă aptă de muncă, limitarea și îmbătrînirea resurselor umane disponibile), sociale (micșorarea contingentului de copii pentru instituțiile

de învățămînt, necesitatea adaptării sistemului de sănătate și de pensionare sub influența procesului de îmbătrînire) și demografice (reducerea ratei natalității, creșterea ratei mortalității).

2.5 Infrastructura educațională

Procesul educațional în instituțiile de învățămînt preșcolar în RDC este asigurat de 3470 cadre didactice dintre care doar 1585 (45,7%) cu studii superioare. În cadrul instituțiilor de învățămînt primar și secundar, în rîndul cadrelor didactice se atestă o scădere de 20% în ultimii 5 ani: de la 10 845 în 2011/12 la 8675 în 2015/16. Migrația personalului din sistemul de învățămînt din Moldova a condus la înrăutățirea situației procesului didactic. Astfel, datorită salariilor neatractive care sînt printre cele mai mici în economia națională, în perioada 2005–2010 circa 9,4 mii de profesori au părăsit sistemul educațional⁹. Datele statistice arată că ponderea cadrelor didactice tinere în învățămînt este în scădere, în timp ce ponderea celor de vîrstă pensionării se află într-o continuă creștere. În intervalul anilor 2002–2015, ponderea cadrelor didactice în vîrstă de pensionare s-a triplat.

În RDC, numărul de instituții de învățămînt primar și secundar general se află într-o scădere constantă, în ultimul an numărul de instituții funcționale micorîndu-se de la 460 la 453 (2016). La nivel inter-regional, RDC continuă să aibă întîietate la capitolul număr, RDN înregistrînd 433, iar RDS 231.

În ceea ce privește numărul elevilor înscriși în acest tip de instituții, diminuarea numărului este și mai vizibilă: de la 117 680 în anul școlar 2011/12 la 101 060 în 2015/16, adică cu 16 620 (14%).

Diminuarea competențelor profesionale ale cadrelor didactice afectează negativ calitatea educației și nu contribuie la dezvoltarea unei societăți și economii bazate pe cunoaștere. Necesitatea promovării și susținerii cadrelor didactice tinere este evidentă la nivelul regiunii și autoritățile publice locale ar trebui să creeze facilități pentru tinerii profesori (acordare de locuințe, salarii mai atractive, scutiri de taxe etc.).

Potențialul de pregătire al cadrelor din RD Centru constă din 6 colegii și 8 școli profesionale.

Tabelul nr. 2 Colegii din RD Centru

Nr.	Denumire colegiu	Specializare
1.	Colegiul de Construcții din Hîncești	- Construcții Civile, Industriale și Agricole - Alimentări cu Căldură și Gaze, Ventilație - Cadastru și Organizarea Teritoriului - Evaluarea imobilului
2.	Colegiul Pedagogic "Vasile Lupu" din Orhei	- Asistență socială - Pedagogia preșcolară - Sport și pregătire fizică
3.	Colegiul de Medicină din Ungheni	- Medicină generală
4.	Colegiul de Medicină din Orhei	- Medicina generală
5.	Colegiul Agroindustrial din Ungheni	- Mecanizarea agriculturii - Agronomie - Merceologie - Contabilitate - Marketing
6.	Colegiul Național al Poliției de Frontieră din Ungheni	- Grăniceri
7.	Colegiului de Inginerie din orașul Strășeni	În proces de lansare

⁹Studiu de piață: inovație în migrația circulară. Migrație și dezvoltare în Moldova, Nicolaas de Zwager, Ruslan Sințov, Chușinău, Moldova, 2014

Deficitul bugetar, lipsa unei autonomii funcționale și a unui statut clar clatină din temelie învățământul mediu de specialitate. Sînt necesare reforme structurale, pentru a evita suprapunerea acestui tip de învățământ cu școlile profesionale ori universitățile.

Rezultatele unui sondaj denotă că 12% dintre părinți și-ar îndruma copiii să-și continue studiile la colegiu, iar fiecare al doilea părinte și-ar îndemna copilul să meargă la o școală profesională, dacă acesta nu ar fi admis la studii la universitate sau colegiu. 21% din părinți vor ca copiii lor să-și găsească un loc de muncă în țară, dacă nu își vor putea continua studiile, iar 15% - peste hotarele țării. Absolvenții instituțiilor gimnaziale manifestă mai mult interes pentru colegii. Tinerii optează pentru colegii, deoarece pe lângă diploma de bacalaureat, obțin și competențe profesionale pe un domeniu ales. Asta înseamnă șanse în plus de a presta o muncă calificată, mai bine remunerată¹⁰.

Odată cu înființarea Parcurilor Industriale în orașul Strășeni, a apărut și necesitatea pregătirii cadrelor, astfel s-a decis crearea Colegiului de Inginerie după modelul de instruire duală, unde, viitorii studenți din întreaga republică, nu doar din orașul Strășeni, vor putea în același timp nu doar să învețe, dar și să pună în aplicare cunoștințele, primind un salariu atractiv. Pe parcursul anului 2017 colegiul urmează a fi dotat cu echipament și mobilier necesar pentru instruirea specializată și direcționată a muncitorilor calificați, a maștrilor și managerilor funcționali și operaționali în baza unui parteneriat între sistemul de învățământ profesional și mediul de afaceri. Implementarea acestui proiect va fi importantă nu doar la sporirea productivității forței de muncă și majorării ratei de ocupare a tinerilor în economie, dar și pentru atragerea investițiilor.

În ultimii ani, pe piața muncii s-a simțit o lipsă acută de specialiști calificați. Cel mai des, agenții economici menționează că se confruntă cu un decalaj semnificativ dintre necesitățile lor și cunoștințele profesionale ale absolvenților instituțiilor de învățământ vocațional/tehnic.

În regiunea Centru avem 8 școli profesionale (tab. 3)

Tabelul nr. 3 Școli profesionale din RD Centru

Nr.	Denumirea/localizarea școlii profesionale	Specializarea
1.	Școala profesională or. Orhei	Mașinist la automacara; Mecanic auto; Mașinist la excavatorul cu o singură cupă; Tractorist-mașinist în producția agricolă; Mașinist la autogreder; Silvicultor; Tencuitor
2.	Școala profesională or. Telenesti	Cusători – domeniul industriei ușoare; Tîmplari – domeniul construcției; Lăcătuși la reparația automobilelor – domeniul transportului; Tractorist Mașinist – domeniul agricol; Gazoelectrosudori – domeniul construcției
3.	Școala profesională or. Rezina	Cusător, Tîmplar, Strungar multiprofil, Tencuitor, Electrogazosudor-montator, Confectionar obiecte de arta din lemn
4.	Școala profesională or. Ungheni	Vînzător produse alimentare, Mașinist la excavatorul cu o singură cupă, Electromontor la repararea și întreținerea utilajului electric, Lăcătuș la repararea automobilelor, Electrogazosudor-montator, Zugrav, Tîmplar
5.	Școala profesională or. Nisporeni	Domeniu agricol - Viticultor-Vinificator, Apicultor, Tractorist-mașinist; Industria alimentară – Bucătar; Industria textilă - Cusător, Tehnologii Informaționale - Operator pentru Suportul Tehnic la Calculatoare; Generatoare de venituri - Secția de prelucrare a strugurilor, Sera legumicultură, Prisacă, Lot didactic
6.	Școala profesională or. Călărași	Cusător, Vînzător produse alimentare, Tencuitor, Mașinist la excavatorul cu o singură cupă, Lăcătuș la repararea automobilelor, Zugrav

¹⁰ <http://www.civic.md/component/content/article/17-press-resleases/5278-monitorul-social-invmantul-mediu-de-specialitate-din-republica-moldova-se-afl-intr-un-impas-funcional.html>

7.	Școala profesională or. Hîncești	Tencuitor, Tîmplar, Tinichigiu, Fierar-betonist, Electrogazosudor-montator, Placator de plăci, Pietrar-zidar
8.	Școala profesională or. Criuleni	Cusător, Rihtuitor fețe de încălțăminte, Lăcătuș-reparator, Țesător covoare, Operator la calculatoarele electronice, Electrogazosudor-montator

Învățămîntul vocațional/tehnic trece în prezent printr-un proces de optimizare prin care trece și sistemul școlar. Se planifică crearea Centrelor de excelență, ceea ce înseamnă lichidarea cîtorva școli profesionale și crearea uneia singure, dar foarte puternică și cu dotare bună.

Baza tehnico-materială a instituțiilor de învățămînt colegial, secundar profesional și mediu de specialitate nu facilitează în mod corespunzător dezvoltarea competențelor profesionale solicitate pe piața muncii și necesită investiții majore pentru modernizare. Colaborarea acestor instituții cu mediul de afaceri, pentru utilizarea echipamentelor și tehnologiilor moderne la pregătirea profesională a elevilor, este slabă și episodică.

2.6 Forța de muncă

Piața forței de muncă are un rol hotărîtor în asigurarea creșterii economice și a productivității pe termen lung. Crearea condițiilor pentru creșterea competențelor profesionale în scopul asigurării unui proces de producție performant, care să dea naștere unor produse competitive, capabile să facă față cerințelor pieței, devine o prioritate absolută.

Scăderea numărului total al populației a avut repercusiuni majore și asupra pieței forței de muncă. Totodată, evoluția ratei de ocupare a populației din RDC prezintă o oscilare mică, practic neesențială, variind între 37,6% în anul 2009 și 37,3% pentru anul 2015. În comparație cu celelalte regiuni de dezvoltare, vom menționa că este unica regiune cu o pondere relativ stabilă a populației ocupate.

Analiza structurii populației ocupate pe grupe de vîrstă arată că în anul 2015 ponderea persoanelor tinere (15-24 ani) a constituit 7,8% din total, a persoanelor adulte (25-54 ani) – 73,4%, și a persoanelor în vîrstă de 55 ani și peste – 18,8%. Astfel, se atestă o tendință pronunțată a scăderii ponderii populației tinere – de la 10% în 2011 la 7,8% în 2015, și, dimpotrivă, o accentuare ușoară a ponderii persoanelor adulte de la 72,1% în 2011 la 73,4% în 2015, și una vădită a persoanelor în vîrstă – de la 13,2% în 2011 la 18,8% în 2015.

La nivel regional ponderea cea mai însemnată o dețin absolvenții de învățămînt secundar profesional (27,99%), fiind urmate de persoanele care au absolvit ciclul gimnazial (25,04%) și cel liceal (19,8%).

În rîndul persoanelor ocupate cu studii superioare, trei din patru lucrează în localitățile urbane; femeile reprezintă mai mult de jumătate (55,4%). Genul masculin predomină în 3 categorii de studii: secundar profesional, gimnazial și primar (sau fără școală).

Distribuția populației ocupate pe ramuri ale economiei naționale (figura 6)¹¹ relevă faptul că în RDC o pondere mare a populației ocupate se regăsește în învățămînt, cca 25%, plasînd regiunea peste media națională, în timp ce agricultura ocupă 10,57% din totalul activităților economice, păstrîndu-se practic aceeași pondere ca cea din anii precedenți. Din persoanele ocupate în agricultură, jumătate lucrează în gospodăriile auxiliare proprii, ceea ce reprezintă fiecare a șaptea persoană din totalul persoanelor ocupate.

După învățămînt urmează industria, care ocupă 16,4 % din totalul activităților economice. Cea mai mică pondere în activitățile economice ale RD Centru o are activitatea financiară cu 1,42 % și cea din hoteluri și restaurante – cu 1,08 %. Totodată, este în creștere numărul populației antrenat în construcții, hoteluri și restaurante, transporturi și comunicații.

O tendință îngrijorătoare ține de necorespunderea nivelului de studii obținut cu locul de muncă actual, a forței de muncă autohton¹². Pentru îmbunătățirea performanței calitative a pieței muncii sînt necesare

¹¹Biroul Național de Statistică, Banca de date statistice

¹²Analiza creșterii economice din Moldova, De la economie politică la politici economice, Expert Group, 2014

reforme structurale de angajare, în primul rând axate pe ajustarea sistemului de învățământ la mecanismele de funcționare a economiei de piață și stimularea investițiilor în sectoarele cu productivitatea sporită a muncii, pentru a mări în termen mediu competitivitatea economiei regionale.

Rata șomajului la nivel regional a avut o evoluție oscilantă în perioada 2011–2015, cea mai înaltă rată înregistrându-se în anul 2011 (5,7%), iar cea mai scăzută în 2014 (3,2%). În anul 2015 rata șomajului în RDC este de 4,0 %. Analiza șomajului la nivel regional devine complicată din cauza datelor statistice incomplete sau lipsei acestora în aspect rațional. Dar și datele care există la nivel de țară și cele pe regiuni de dezvoltare nu sînt relevante, deoarece majoritatea cetățenilor nu se înregistrează la oficiile forței de muncă.

O altă explicație de menținere a șomajului la cote relativ mici este că populația are posibilitatea emigrării. Evident, persoanele rămase fără loc de muncă iau în considerație mai multe variante de câștig a venitului, inclusiv lansarea unor afaceri proprii, auto-angajarea sau angajarea la un alt serviciu. Însă faptul că emigrarea a prevalat totuși asupra altor opțiuni arată că riscurile unei activități economice în Republica Moldova sînt semnificativ mai mari chiar și decît riscurile specifice emigrației ilegale.

Datele statistice pe regiune arată că șomajul îi afectează în mod deosebit pe cei cu vîrsta cuprinsă între 15 și 29 de ani. Ei formează cel mai numeros grup de șomeri. Cu cel mai mare risc de șomaj se confruntă tinerii de vîrsta de 20-24 de ani, majoritatea fiind absolvenți ai instituțiilor superioare de învățământ. Situația este deosebit de gravă pentru bărbaii tineri care locuiesc în orașe, riscul lor de a nu găsi un loc de muncă pe potrivă fiind mai mare decît media pe țară.

Structura veniturilor populației în funcție de sursa de venit arată că veniturile obținute din salariu continuă să reprezinte sursa principală de venit pentru cetățenii din RDC (Figura 7)¹³. Creșterea ponderii veniturilor salariale în totalul veniturilor a fost determinată de evoluțiile pozitive din economia națională și de pe piața muncii. Totodată, se observă o discrepanță semnificativă dintre ponderea veniturilor salariale în totalul veniturilor de la orașe și a celor de la sate, fiind determinată în mare măsură de domeniile activităților economice practicate în mediul urban și cel rural.

În ceea ce privește structura cheltuielilor de consum din RDC, aceasta este dominată de cheltuielile alimentare care alcătuiesc circa 45,2% din cheltuielile totale ale populației (Figura 8 de pe pag. următoare)¹⁴. Este de menționat că pentru întreg teritoriul Republicii Moldova este caracteristică ponderea cheltuielilor alimentare în consumul populației de la sate este mult mai mare decît ponderea cheltuielilor alimentare în consumul populației de la orașe, fapt ce indică un nivel al bunăstării mai modest pentru locuitorii de la sate față de locuitorii de la orașe.

Conform datelor pentru anul 2015, o parte importantă din bugetele gospodăriilor este alocată și pentru întreținerea locuinței – circa 17,5%, pentru îmbrăcăminte și încălțăminte – 11,5%. Totodată, pentru învățământ și pentru agrement ponderea cheltuielilor este una extrem de modestă, respectiv, 0,6% și 0,8%, ceea ce este caracteristic pentru un stat cu venituri modeste. Se poate constata că în raport cu 2011, ponderea produselor alimentare și a categoriei „diverse” în bugetul cheltuielilor a crescut, în timp ce cheltuielile pentru transport s-au micșorat cu 2 pp.

¹³Biroul Național de Statistică, Banca de date statistice

¹⁴Ibidem

3. Profilul economic al regiunii

3.1 Contextul economic general

Evaluarea complexă a economiei regiunii constituie temelia pentru crearea priorităților din cadrul programului sectorial de dezvoltare a regiunii și ulterior luarea deciziilor privind portofoliul de proiecte care se propune a fi realizat în procesul de implementare a programului. Discrepanțele privind dezvoltarea teritorială reprezintă una din problemele care împiedică dezvoltarea echilibrată a Republicii Moldova

În aspect comparativ cu statele din Europa, Republicii Moldova îi este caracteristică o polarizare din punct de vedere economic extrem de pronunțată, jumătate din Produsul său Intern Brut fiind realizat în capitală, care, la rândul ei, deține doar 25% din populația țării. În această ordine de idei, Moldova are o populație rurală de circa 60%, ceea ce constituie cea mai mare pondere rurală din Europa.

Ponderea rurală excesivă și polarizarea societății își are impactul său negativ și sub aspect economic, exprimat în așa indicatori ca numărul și densitatea companiilor, numărul angajaților, valoarea vânzărilor realizate etc.

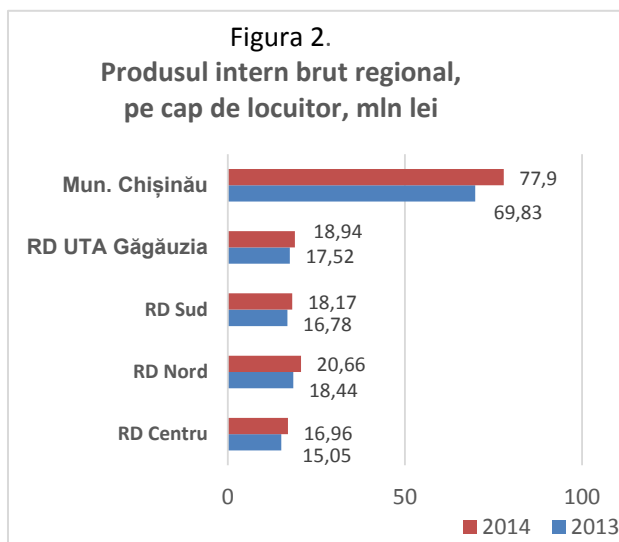
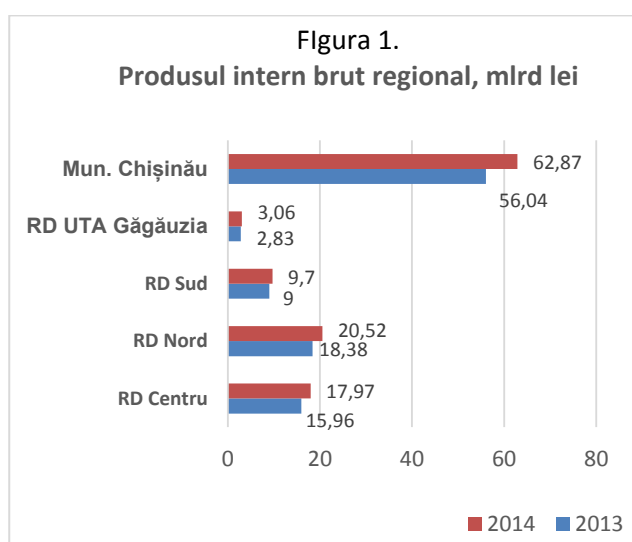
În context, a apărut necesitatea promovării unei politici distincte de dezvoltare regională în Republica Moldova.

Analiza profilului economic al regiunii de dezvoltare este alcătuit din două componente:

- Caracteristica de bază a economiei din RD;
- Evaluarea „calității” dezvoltării economice, sau nivelul de utilizare a potențialului regiunii

Principalul indicator macroeconomic sintetic, care caracterizează nivelul de dezvoltare a unei regiuni de dezvoltare este Produsul Intern Brut Regional (PIBR). Primele calcule experimentale ale PIBR au fost efectuate abia în anul 2016, pentru anii 2013 și 2014, iar acestea vor permite efectuarea unei analize comparative cuprinzătoare a contribuțiilor regiunilor de dezvoltare la economia națională a țării.

Valoarea bunurilor și serviciilor produse de unitățile economice, rezidente în RDC în anul 2014 s-a ridicat la 17,97 milioane lei, ceea ce înseamnă o contribuție de 16,04% la crearea Produsul Intern Brut (PIB) obținut la nivel național (vezi figura 1).

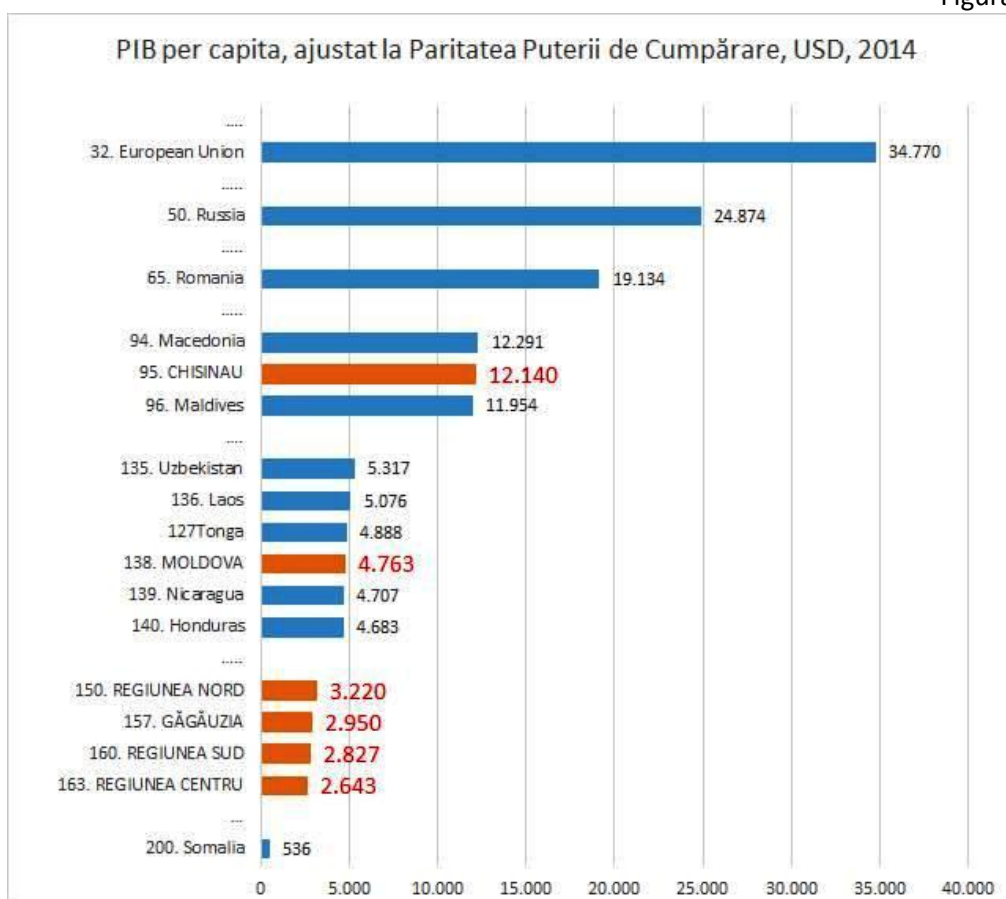
Cel mai mare aport la formarea PIB, de aproape 60 la sută, îl are municipiul Chișinău. Capitala este cel mai mare oraș din țară, unde locuiește, permanent sau temporar, aproape o treime din populație. La capitolul industrie, municipiul Chișinău conduce cu 53 la sută. 75 la sută din contribuțiile în domeniul construcțiilor le are Capitala și tot municipiul Chișinău aduce cel mai mare aport în domeniul serviciilor, care este de 67 la sută.

Regiunea Centru contribuie cu 16 la sută la formarea Produsului Intern Brut. În această zonă sînt amplasate orașele adiacente capitalei, dar și importante fabrici de conserve și de producere a vinului. Prezența întreprinderilor din industria alimentară stimulează și dezvoltarea sectorului agricol.

Ținînd cont de faptul că suprafața RDC constituie cca 31% din suprafața totală a țării, menționăm că ponderea regiunii în formarea PIB-ului regional este destul de mică, ceea ce reliefează deficiențe în dezvoltarea sectorului economic. Acelaș fapt ne sugerează și indicatorul PIBR pe cap de locuitor - de 15-17 mii lei pe cap de locuitor în anii 2013, respectiv 2014, care este cel mai mic dintre toate regiunile de dezvoltare și cu mult sub media înregistrată pe țară.

Unul din indicatorii care furnizează informații relevante cu privire la situația economică a regiunii este produsului intern brut regional pe locuitor (PIBR/loc). Fig.2 prezintă produsul intern brut al regiunii Centru pe cap de locuitor în perioada 2013 -2014 comparativ cu celelalte regiuni. Regiunile Republicii Moldova se află într-o situație dezavantajată în condițiile în care PIB-ul pe cap de locuitor aici este mai mic de pînă la 4,5 ori față de cel din Chișinău. Dacă în Chișinău, PIB per capita este relativ bun, iar capitala Moldovei se plasează în primele 100 țări după acest indicator, atunci la nivel de regiuni PIB-ul este de 4-4,5 ori mai mic decît cel al capitalei țării. Discrepanța este enormă.

Figura 3

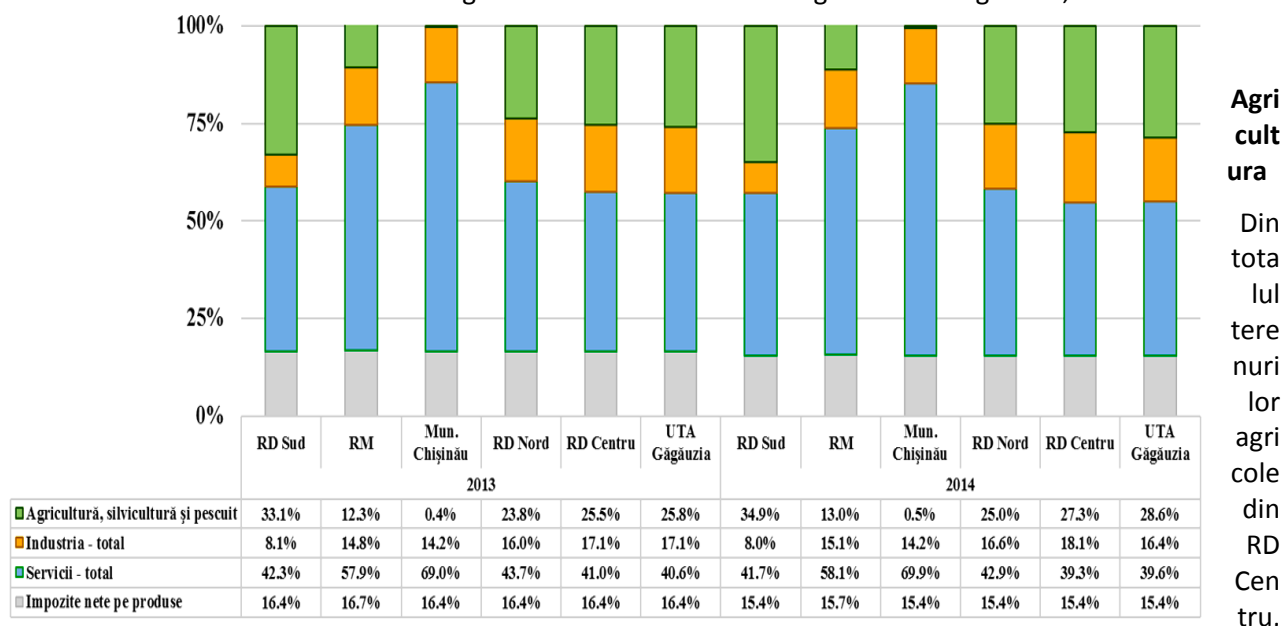
Din analiza datelor se observă că produsul intern brut pe cap de locuitor în regiunea Centru are cel mai scăzut nivel comparativ cu celelalte regiuni din Moldova, reprezentînd 16,96% din valoarea înregistrată la nivel național a PIB/loc în anul 2014.

3.2 Sectoarele specifice ale economiei regionale

La nivel regional, în anul 2014 cel mai mare aport la constituirea valorii adăugate brute l-a adus sectorul serviciilor cu o pondere de 39,3%, nivel inferior celui național. Urmează agricultura, silvicultura și pescuitul cu un aport de 27,3%, nivel mai mare cu 14 puncte procentuale decît situația existent la nivel național, dar mai

mic decât în RD Sud și UTA Găgăuzia. Industria vine cu un aport de 18, 1% la formarea VAB regional, avînd cel mai mare aport comparativ cu celelalte regiuni de dezvoltare.

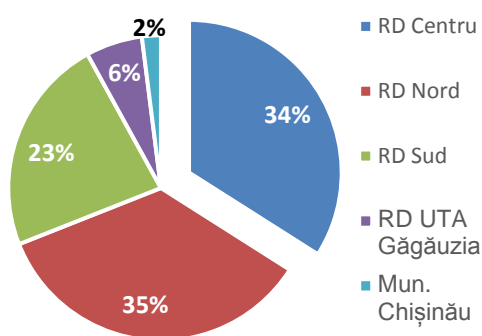
Figura 4. Structura Valorii Adăugate Brute Regionale, 2013-2014

Agri
cult
ura
Din
tota
lul
tere
nuri
lor
agri
cole
din
RD
Centru,

83% revin terenurilor arabile, 9% – livezilor, 7% – viilor și doar 0,3% – pășunilor. Ponderea terenului arabil din suprafața totală în Regiunea Centru este de 27,5%. Totodată RD Centru deține cea mai mare pondere în suprafața a culturilor permanente - 40,3%, urmată de Regiunea Sud (27,2%), Regiunea Nord (24,0 %), UTA Găgăuzia (6,1%) și Municipiul Chișinău (2,4%.) Ponderea pășunilor și fînețelor naturale în Regiunea Centru constituie 32,0%¹⁵.

Figura 5.
Agricultură, silvicultură, piscicultură.
Contribuția ramurii la valoarea adăugată
națională pe regiuni de dezvoltare.

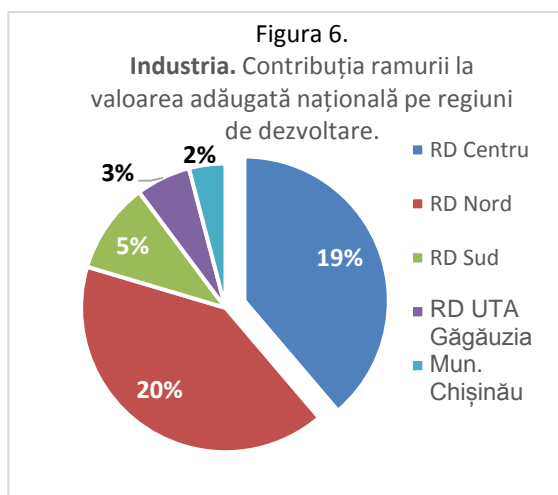

Principalele produse agricole sînt legumele, cerealele, strugurii, culturile tehnice și pomicole. Agricultura rămîne a fi principalul sector al ocupării forței de muncă – peste 40% din populația economic activă a regiunii.

Pe parcursul anilor 2011-2015 suprafața agricolă a RD Centru a crescut cu 12 884 ha. Această creștere s-a datorat creșterii terenurilor destinate culturilor agricole cu 11 038 ha, dar și creșterii plantațiilor pomicole cu 1 548 ha. Totodată pe parcursul acestei perioade se înregistrează o descreștere a terenurilor acoperite cu vii – cu 786 ha mai puțin în 2015 decât în 2011. În profil teritorial este evidentă tendința de creștere a suprafețelor însămînțate pe culturi agricole pentru toate raioanele. La nivelul anului 2015, raionul cu cea mai mare suprafață însămînțată cu culturi agricole este Anenii Noi, cu 24 312 ha; la polul opus se află raionul Nisporeni, cu 997 ha. O creștere esențială a fost înregistrată în raionul Șoldănești,

unde în anul 2011 erau destinate culturilor agricole 16 600 ha din terenuri, iar în 2015 – 21 483 ha, înregistrînd o creștere cu 5 243 ha pe raion. Cea mai semnificativă scădere însă s-a înregistrat în raionul Dubăsari, cu 4 281 ha, de la 9 501 ha în 2011 la 5 220 ha în 2015.

¹⁵Recensămîntul general agricol, 2011, Biroul Național de Statistică

În ultimii ani se observă din partea antreprenorilor din regiune un interes sporit pentru agricultură, explicabil datorită subvențiilor și facilităților financiare acordate. Este nevoie de restructurarea întregului lanț de activități economice, începând de la schimbarea metodelor de organizare a producției agricole și terminând cu valorificarea acestora.

La finele anului 2015 în regiune, cu suportul FNDR, a fost construit și dat în exploatare un Centru de ambalare a strugurilor în raionul Ialoveni, iar produsele urmează să fie ambalate conform standardelor europene și exportate pe piața internațională. Replicarea unor asemenea investiții în alte raioane ale regiunii ar contribui la fortificarea capacităților producătorilor agricoli din RD Centru.

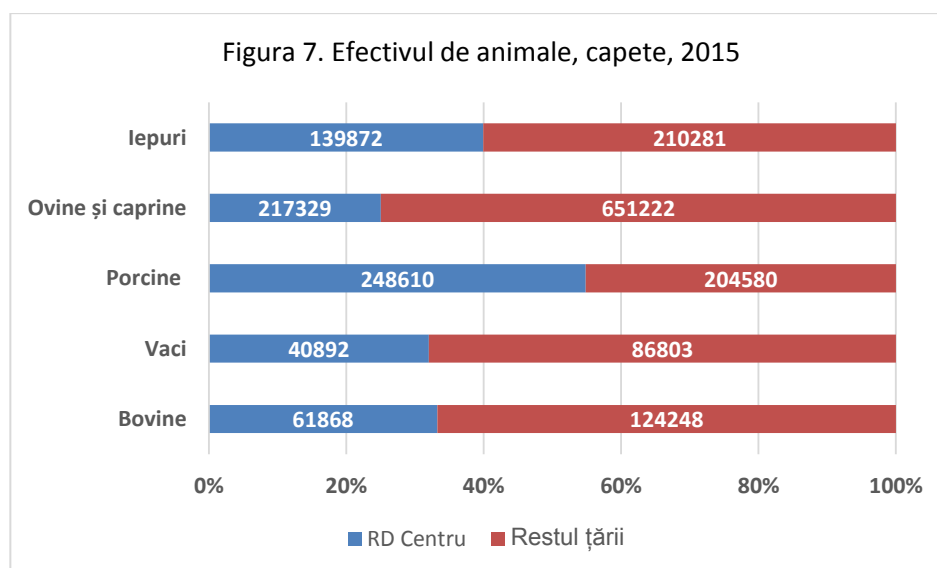
În RDC sînt amplasate majoritatea fabricilor întreprinderilor de prelucrare a fructelor și legumelor și mai mult de jumătate din întreprinderile vinicole.

Sortimentul tradițional al produselor fabricate la întreprinderile de procesare a fructelor și legumelor din regiune – Ecovit (Ungheni); Orhei – Vit (Orhei), Fabrica de conserve din Călărași (Călărași) – include sucuri din fructe și legume (mere, struguri, piersici, caise, vișine, coacăză neagră, tomate, morcov etc.), sucuri concentrate, în particular de măr, fructe prelucrate și conservate (magiunuri, gemuri, dulcețuri etc.), legume conservate (castraveți, roșii, ardei dulci, etc.). Totodată capacitățile de producție ale acestora sînt utilizate insuficient – 15-45%. Utilajul nu permite prelucrarea materiei prime conform standardelor internaționale.

Principalele probleme ale sectorului agricol sînt: gradul înalt de parcelare a terenurilor, utilizarea tehnologiilor învechite, ceea ce cauzează o productivitate scăzută. Infrastructura existentă de colectare a produselor agricole este învechită, iar produsele colectate nu pot fi competitive pe piața externă.

Sectorul zootehnic

Conform rezultatelor RGA 2011, 32,9% din efectivele totale de bovine, 42,2% din efectivele totale de porcine, 40,7% din efectivele totale de caprine, 19,8% din efectivele totale de ovine sînt concentrate în RDC¹⁶.

De asemenea, și ponderea cea mai mare a efectivelor de păsări (36,1%) se află în Regiunea Centru. Evident, potențialul dezvoltării sectorului poate și se cere a fi valorificat. Politicile statului încearcă să sporească atractivitatea sectorului pentru investiții, subvențiile în această ramură fiind printre cele mai mari. Astfel, pentru a stimula procurarea de către agricultori a raselor de animale cu o productivitate performantă

¹⁶ Recensămîntul general agricol, 2011, Biroul Național de Statistică

de carne și lapte, ministerul subvenționează aproape sută la sută achiziționarea animalelor de prăsilă de aceste rase.

De asemenea, la crearea fermelor zootehnice, subvențiile depășesc 50 la sută. Dezvoltarea mai rapidă a sectorului depinde și de infuziile de capital din exterior.

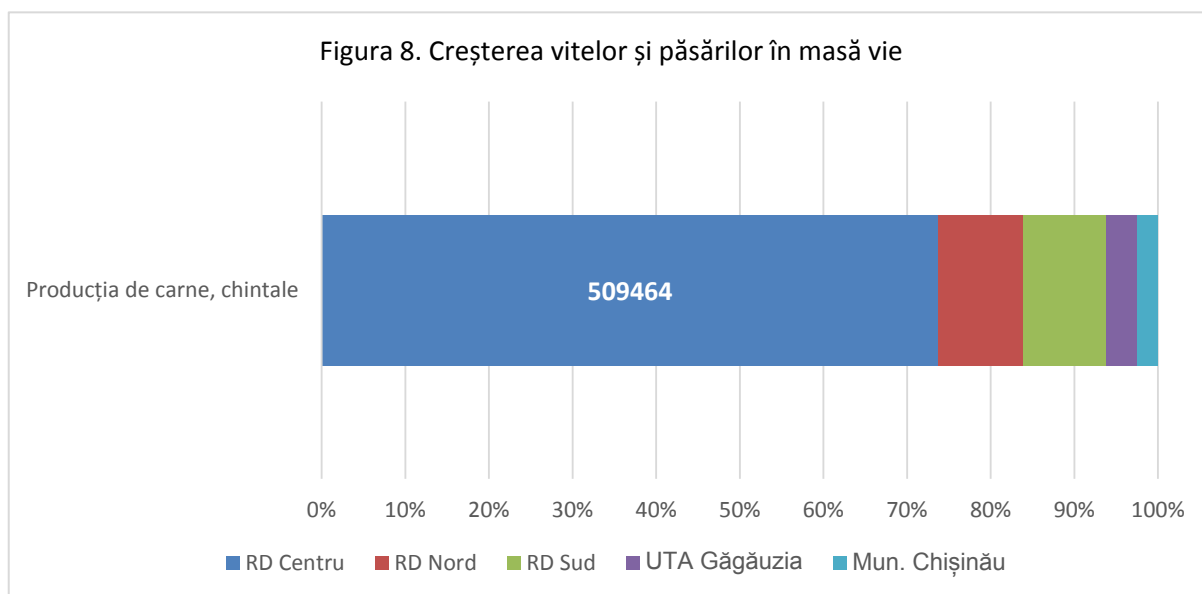
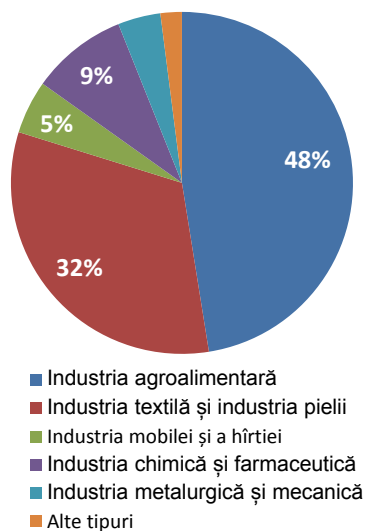

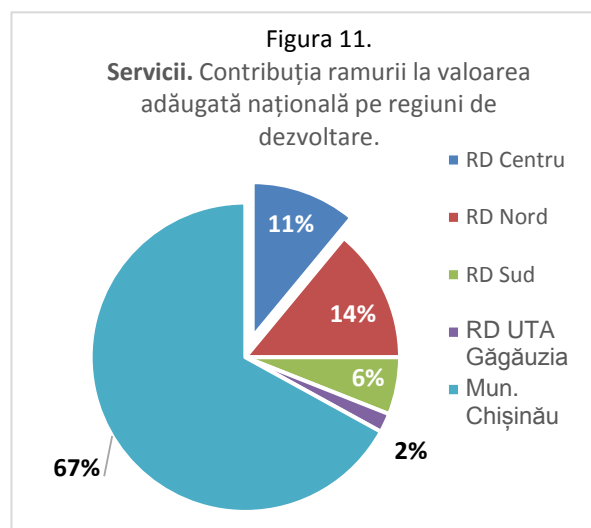
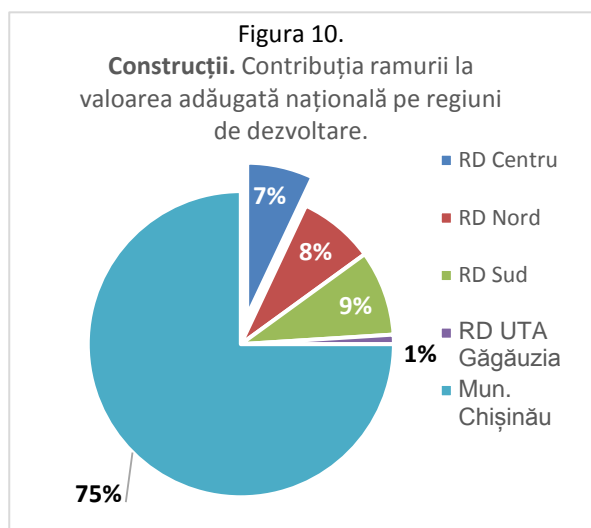
Figura 9. Cota ocupării forței de muncă în sectoarele de producție

Economia agrară a regiunii are avantaje mari general recunoscute: datorită poziției geografice și climei favorabile, pot fi crescute legume timpurii, oferind Moldovei un avantaj competitiv semnificativ; regiunea dispune de terenuri bogate în humus și resurse acvatice suficiente; populația regiunii a acumulat o bogată experiență și cunoștințe în domenii precum creșterea fructelor și legumelor, strugurilor și producerea vinului; instituțiile de cercetări științifice ale republicii au acumulat cunoștințe și experiență pentru a contribui la dezvoltarea agriculturii ecologice în regiune.

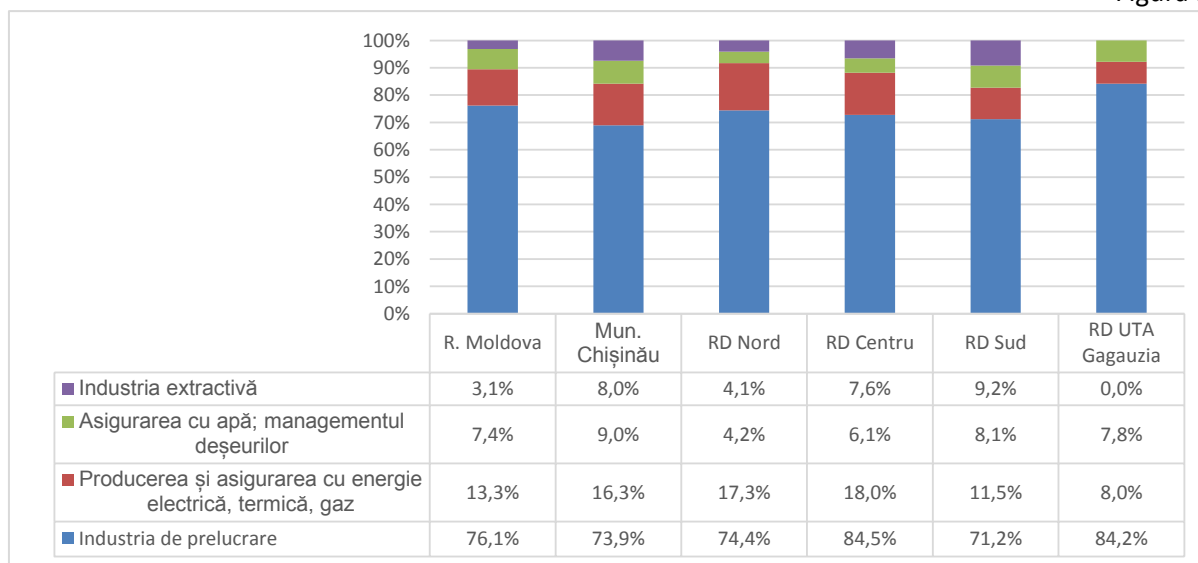
Industria

Analizînd contribuția principalelor sectoare economice la formarea PIB, vedem că RD Centru vine cu un aport de 19% din contribuție, fiind depășită de RD Nord cu 20%.

Din totalul întreprinderilor din regiune (7825), întreprinderile industriale au constituit 14% (1 121 întreprinderi) în anul 2014. Numărul acestora a scăzut cu 101 (10%) față de anul 2010. Ponderea întreprinderilor industriale din RDC din totalul întreprinderilor industriale pe țară constituia 20,5% în anul 2014, clasându-se pe locul 2 după regiunea mun. Chișinău cu 55%. RDN ocupă locul 3 – cu 13%, iar pentru RDS procentajul este de 7,5%. Majoritatea întreprinderilor industriale din regiune se specializează în industria prelucrătoare și constituie 85,37%, urmată de industria energiei electrice și termice, gaze și apă – 10,61%, iar industriei extractive îi revine doar 7,6%.

Figura 12

Numărul de salariați antrenați în domeniul industrial în RDC constituie 16,02% din numărul total de salariați din acest domeniu antrenați la nivel de țară. Ponderea salariaților pe sectoare de producție este prezentată în figura 9¹⁷.

Totodată, sectorul industrial al RDC dispune de potențial, care însă nu este valorificat. Raionul Ungheni este cel mai dezvoltat centru industrial din regiune, iar cel mai slab dezvoltat este raionul Dubăsari.

Economia RDC scoate în evidență o serie de caracteristici ale activităților economice sectoriale, ale sistemului de întreprinderi din regiune care, cu toate că nu sînt suficient pregătite, încearcă să concureze pe piața națională și internațională.

¹⁷Raport, Improved Regional Statistics in the Republic of Moldova, elaborat în cadrul proiectului STATREG „Îmbunătățirea statisticii regionale în Republica Moldova”

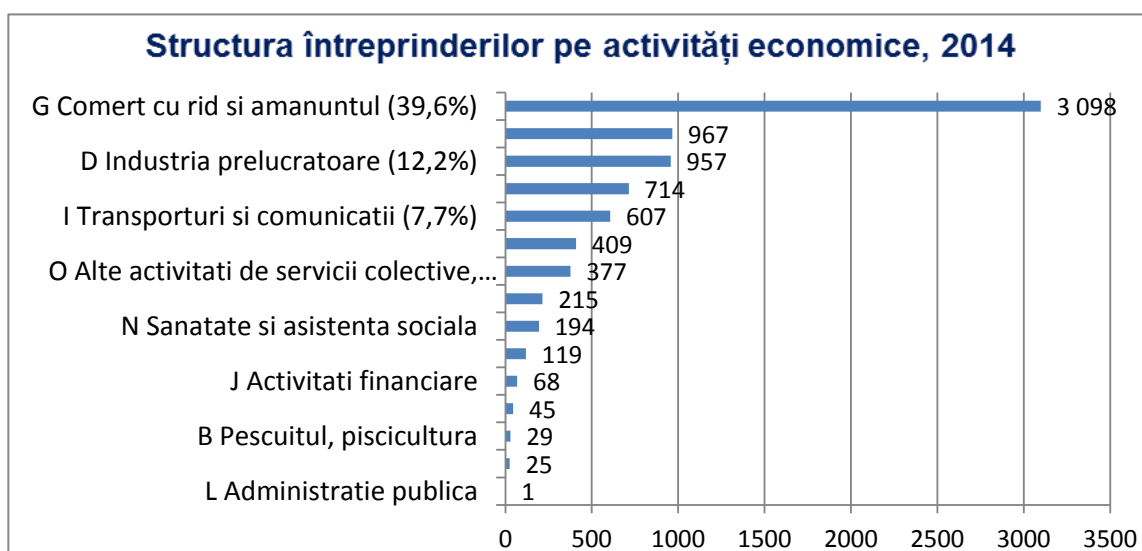
3.3 Antreprenoriat și întreprinderi

Numărul total al întreprinderilor în RDC prezintă o tendință pozitivă, majorându-se în perioada 2010-2014 cu cca 15%. Rata de creștere a numărului acestora în raport cu anul de referință diferă pe regiuni de dezvoltare. În 2014, în raport cu anul 2010, cea mai mare creștere a numărului IMM de 127% a fost înregistrată în regiunea Centru, cea mai mică creștere fiind observată în Nord, cu o rată de 112%¹⁸. În 2014, în RDC s-au înregistrat 7 825 întreprinderi (mari, mijlocii, mici și micro). Astfel, putem vorbi despre tendințele mai pronunțate de a deschide afaceri noi în Centru față de celelalte regiuni, apropierea de capitală influențează pozitiv perspectivele dezvoltării mediului de afaceri.

IMM-urile continuă să dețină o pondere majoră de 98,07% din totalul întreprinderilor și angajează cca 72% din salariații întreprinderilor din RDC, având un aport semnificativ la crearea locurilor de muncă.

O parte considerabilă dintre întreprinderile din RDC înregistrate în Registrul de Stat nu activează sau desfășoară o activitate ne semnificativă. În conformitate cu datele Biroului Național de Statistică (BNS) privind rapoartele financiare (contabile), ponderea întreprinderilor active din regiune constituie 26,9% din totalul întreprinderilor înregistrate în regiune¹⁹.

Figura 13

Densitatea întreprinderilor este de cca 7 IMM-uri/1000 locuitori. Astfel distribuția teritorială a numărului de agenți economici la 1000 locuitori plasează raionul Ialoveni pe primul loc cu un indicator de cca 11 IMM-uri/1000 locuitori, urmat de Orhei și Ungheni cu cca 10 IMM-uri/1000 locuitori, Strășeni cu cca 9 IMM-uri/1000 locuitori și Anenii Noi cu 8 IMM-uri la 1000 de locuitori. La polul opus se află Telenești cu cca 4 IMM-uri/1000 locuitori.

Distribuția numărului de întreprinderi active după dimensiuni evidențiază ponderea importantă a microîntreprinderilor (74,9%), această situație fiind condiționată de o serie de factori obiectivi cum ar fi condiții mai lejere de înregistrare și funcționare, inclusiv financiar-fiscale. Pentru comparație, în țările membre OCDE ponderea microîntreprinderilor variază între 70% și 95%, în peste jumătate ponderea acestora fiind de 90% din totalul întreprinderilor²⁰.

În toate raioanele din RDC se înregistrează o pondere mai mare a numărului de întreprinderi din domeniul comerțului cu ridică și cu amănuntul; repararea autovehiculelor, motocicletelor, a bunurilor casnice și personale (39,5%), agricultura, economia vinului și silvicultura (12%), industria prelucrătoare (12%), tranzacții imobiliare, închirieri și activități de servicii prestate întreprinderilor (9%).

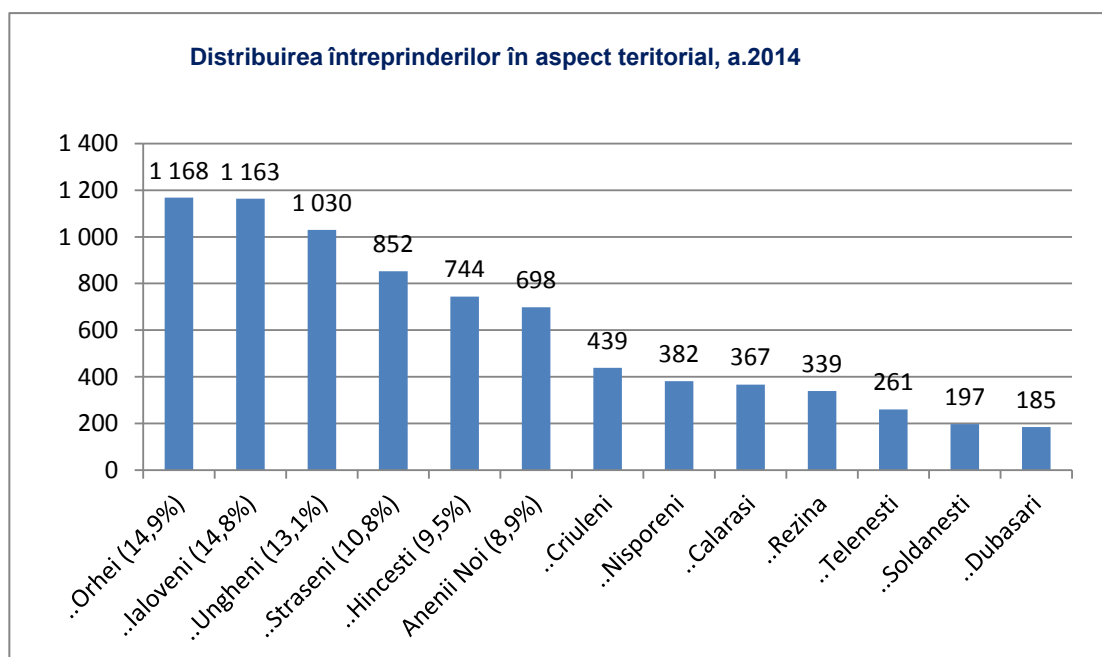
¹⁸ Activitatea antreprenorială în profil teritorial, Note analitice în baza statisticilor oficiale, Biroul Național de Statistică

¹⁹ Camera Înregistrării de Stat, Registrul de Stat al Unităților de Drept;

Biroul Național de Statistică, Populația stabilă la începutul anului 2014

²⁰ OECD (2014), "Enterprises by size", in Entrepreneurship at a Glance 2014

Figura 14

În țările europene sectorul IMM este considerat drept principalul furnizor al locurilor de muncă, angajând circa 70%-90% din numărul total de salariați (spre exemplu, România – 66%, Polonia – 73%, Ungaria – 75%, Spania – 77%, Italia – 82%, Portugalia – 85%²¹). În Republica Moldova sînt observate disparități importante între regiunile de dezvoltare în ceea ce ține de angajarea în IMM. Astfel, cel mai pronunțat impact asupra forței de muncă al IMM este înregistrat în Regiunea de dezvoltare Sud, unde este observată cea mai mare pondere a angajaților în IMM în raport cu numărul total al salariaților din regiune (72,7%), urmată îndeaproape de regiunea Centru cu o pondere de 71,6%, cea mai mică fiind în mun. Chișinău (50%). Astfel, în RDC, în 5 din 13 raioane ponderea angajaților în IMM în totalul angajaților din raionul respectiv depășește 79% – Șoldănești, Dubăsari, Telenești, Rezina, Strășeni, raioanele Șoldănești și Dubăsari fiind la vîrf (100% și, respectiv, 96%).

Crearea locurilor de muncă este importantă în contextul dezvoltării regionale, ceea ce, în special, conduce la reducerea exodului populației apte de muncă din regiune cu toate consecințele fenomenului dat. Este importantă analiza situației pe genuri de activitate ale întreprinderilor, care permite de a observa care dintre ele sînt mai atractive, cu perspective mai pronunțate de angajare. Acest aspect poate fi măsurat prin intermediul distribuției numărului de personal pe genuri de activitate ale întreprinderilor.

3.4 Structuri de sprijinire a afacerilor existente

Dezvoltarea infrastructurii de afaceri și a posibilităților de acces la aceasta, pentru o îmbunătățire a accesului la mediul de afaceri, furnizarea de informații, servicii și tehnologii cu scopul de a crește nivelul competitivității afacerilor au fost sprijinite prin programe de finanțare alimentate din diverse fonduri și prin programe guvernamentale.

Incubatoare de afaceri

Pînă în prezent, în cadrul celor 9 Incubatoare de afaceri, deschise cu suportul ODIMM au fost create 103 afaceri noi, care au contribuit la deschiderea a 408 locuri de muncă. De la crearea lor, în incubatoare au activat 289 de rezidenți. În 2017 vor fi deschise două noi Incubatoare de Afaceri - la Cahul și Călărași.

În RDC există 3 incubatoare de afaceri amplasate în Nisporeni, Rezina și Dubăsari, care incubează cca 60 de rezidenți.

²¹ OECD (2014), "Enterprises by size", in Entrepreneurship at a Glance 2014

Activitatea incubatoarelor de afaceri se bazează pe susținerea dezvoltării întreprinderilor inovatoare aflate la început de activitate. Afacerile incubate sînt găzduite în incubatoare pe o perioadă determinată de timp. În acest interval, firmele din regiune beneficiază de birouri dotate și utilate, sprijin consultativ și servicii de consultanță, precum și de susținere financiară în termeni de plăți limitate pentru utilități, internet, chirie, împrumuturi financiare fără dobîndă etc. Alături de asigurarea sprijinului logistic necesar demarării activității, IAN organizează instruirii, cursuri de pregătire, acordă asistență în realizarea strategiilor de afaceri sau în scrierea de proiecte necesare atragerii de finanțare și facilitează participarea la activități de creare a rețelelor funcționale.

Servicii acordate rezidenților IA:

- Servicii asigurare utilități a IA
- Sală de conferințe și seminare
- Organizarea cursurilor de instruire antreprenoriale pentru rezidenți IA și potențiali rezidenți
- Consultanță antreprenorială
- Suport pentru accesarea surselor de finanțare existente
- Acordarea serviciilor de mentorat
- Organizarea vizitelor de studii și schimb de experiență

Parcuri Industriale

În ultimii doi ani, pe teritoriul RDC s-au lansat două parcuri industriale în orașul Strășeni: Parcul industrial „CAAN” (2015) și Parcul industrial „Triveneta Cavi Development” (2016). Crearea lor și impulsionează activității acestora urmărește un impact socio-economic considerabil prin crearea locurilor de muncă și a facilităților pentru tinerii antreprenori, sporind astfel fluxul de investiții străine și contribuind la modernizarea infrastructurii antreprenoriale a RDC.

Zone Economice Libere

În RDC funcționează o zonă economică liberă. ZEL Ungheni are deja o experiență în regiune și contribuie la dezvoltarea economică a localităților prin oferirea condițiilor adecvate pentru localizarea întreprinderilor în special a IMM-urilor. ZEL „Ungheni-Business” este situată la hotar cu România, ceea ce oferă un avantaj investițional deosebit cu condiții favorabile de afaceri îndreptate spre UE. Cota cea mai solidă a investițiilor continuă să revină acestei ZEL, constituind 29% din volumul total al investițiilor atrase în ZEL-urile din R. Moldova.

Genurile de activitate practicate pe teritoriul ZEL-ului sînt: producția industrială; sortarea, ambalarea, marcarea și alte asemenea operațiuni cu mărfurile tranzitate prin teritoriul vamal al Republicii Moldova; activitate comercială externă; alte genuri auxiliare de activitate, cum ar fi serviciile comunale, de depozitare, de construcții, de alimentație publică etc.

Infrastructuri de sprijin a afacerilor din RDC:

(1) ZEL “Ungheni – Business” (or. Ungheni)

Genul de activități susținute

1. Producția industrială: producerea covoarelor, a firului sintetic și de lînă, încălțăminte, PET preforme, mobilă de o calitate superioară, diferite articole din lemn, lacuri și vopsele pentru automobile, echipamente pentru autovehicule în special huse pentru mașini, produse din carne și alte produse alimentare, ambalaje pentru bijuterii
2. Sortarea, ambalarea, marcarea și alte activități similare cu mărfurile tranzitate prin teritoriul vamal al RM;
3. Comerț extern;
4. Alte activități auxiliare, cum ar fi serviciile comunale, de depozitare, de construcții, de alimentație publică etc.

Indicatori (nr. de companii, nr. de angajați, volumul de investiții și vânzări)

31 de rezidenți;
vânzări – 83,41 mil EUR;
investiții – 57,85 mil EUR;
2251 angajați.

Necesități Investiționale / planuri de proiecte

1. Dezvoltarea infrastructurii:
  - Procurarea unei stații electrice;
  - Crearea rețelei de apeduct, canalizare;
  - Gaz natural;
  - Reparația capitală a drumului de centură, care ocolește zona liberă;
2. Necesitatea modernizării utilajelor de producere;
3. Construirea unor hale noi de producere, după standarde europene.

Servicii/facilitati oferite

1. Încăperi de producere, oficii, depozite.

Parteneriate

1. MIEPO
2. CCI a Republicii Moldova
3. Ministerul Economiei al Republicii Moldova Organizația Mondială a Comerțului (OMC) din anul 2001;
4. Consiliul Europei (CE);
5. Banca Europeană pentru Reconstrucții și Dezvoltare (BERD);
6. Fondul Monetar Internațional (FMI);
7. Asociația Internațională pentru Dezvoltare (AID);
8. Corporația Internațională de Finanțare (CIF);
9. Banca Internațională pentru Reconstrucții și Dezvoltare (BIRD);
10. Agenția de Garantare Multilaterală a Investițiilor (AGMI);
11. Inițiativa Central Europeană.

Parcuri Industriale**(2) Parcul Industrial “CAAN” (or. Strășeni)****Genul de activități susținute**

1. Producerea structurilor din oțel pentru beton armat;
2. Producerea echipamentului pentru captarea și transformarea energiei solare destinat încălzirii apei și a încăperilor;
3. Producerea panourilor sandwich cu umplutura de poliuretan;
4. Producerea panourilor sandwich cu umplutura de poliuretan;
5. Producerea panourilor sandwich cu umplutura de poliuretan;
6. Producerea lăzilor din masă plastică pentru păstrarea și transportul fructelor și legumelor.
7. Producerea lăzilor din masă plastică pentru păstrarea și transportul fructelor și legumelor.
8. Producerea lăzilor din masă plastică pentru păstrarea și transportul fructelor și legumelor
9. Producerea lăzilor din masă plastică pentru păstrarea și transportul fructelor și legumelor.
10. Prestare servicii de construcție.
11. Producerea echipamentului de control pentru sistemele de iluminare cu becuri led.
12. Producerea componentelor pentru stomatologie
13. Producerea echipamentului de tratare a aerului

Indicatori (nr. de companii, nr. de angajați, volumul de investiții și vânzări)

9 rezidenți (date neoficiale 38 întreprinderi, 600 locuri de muncă http://www.realitatea.md/in-parcul-industrial----caan----ar-putea-fi-majorat-de-peste-cinci-ori-numarul-locurilor-de-munca_37754.html)

Necesități Investiționale / planuri de proiecte

1. Construcția apeductului cu capacitate mare, pentru asigurarea viitorilor rezidenți cu apă potabilă,
2. Proiectarea sistemului de canalizare internă, de aprovizionare cu gaze și de alimentare cu energie electrică și racordarea ulterioară a rețelelor de energie electrică la complexul electro-energetic al „CAAN” SA

Servicii/facilitati oferite

1. Acordarea în locațiune a spațiilor administrative și de producere, susținerea integrală a procesului de dezvoltare a afacerilor rezidenților. Infrastructura Parcului industrial include utilitățile:
2. Complex autonom funcțional de aprovizionare cu energie electrică cu tensiune de peste 10 mii kW;
3. Gaz, apă și canalizare;
4. Sistem de stingere a incendiilor
5. Rețele moderne de comunicații și telecomunicații;
6. Acces direct la drumurile naționale și internaționale, inclusiv drumul național Chișinău-Ungheni-Sculeni-frontiera cu Romania, automagistrala M14 Brest-Briceni-Chișinău, drumul internațional Chișinău-Leușeni.
7. Dispune de traseu de cale ferată cu conexiune la tronsonul de cale ferată "Chișinău-Ungheni", și conexiune cu traseul intern din spațiile de depozitare și terminalul de încărcare/descărcare.
8. Drumuri interne ce permit utilizarea oricăror tipuri de automobile și autocamioane (tir-uri, autocamioane de mare tonaj etc.).
9. Parcare pentru camioane, zona manipulare tiruri.
10. Cântar de mare tonaj.

Parteneriate

Ministerul economiei

(3) Parcul Industrial „Triveneta Cavi Development” (or. Strășeni)

Genul de activități susținute

1. Producerea cablului electric izolat de tensiune medie și joasă.
2. Prestarea serviciilor de construcție.
3. Producerea energiei electrice din surse regenerabile

Indicatori (nr. de companii, nr. de angajați, volumul de investiții și vânzări)

3 rezidenți,

investitii - 5 mln lei (2014) (nu sînt alte date disponibile)

Necesități Investiționale / planuri de proiecte

1. Construirea halelor de producere și a clădirii administrative;
2. Evacuarea apelor și curățirea râului Bîc;
3. Amenajarea spațiilor verzi,
4. Executarea lucrărilor de drenaj,
5. Procurarea echipamentului necesar pentru utilarea incaperilor.

Servicii/facilitati oferite

1. Hala de producere (este în proces de construcție),
2. Prestarea serviciilor de arendă a încăperilor

Parteneriate

1. Ministerul Economiei al Republicii Moldova,
2. BERD,

3. Concernului italian "La Triveneta Cavi SPA" (poseda 90% din actiuni)

(4) Incubatorul de afaceri Rezina (or. Rezina)

Genul de activități susținute

1. Servicii de publicitate,
2. Servicii de confectionare si reparatie a hainelor,
3. Spalatorie de rufe,
4. Deservirea evenimentelor,
5. Salon de frumuseti,
6. Servicii cosmetologice,
7. Centru de instruire pentru copii
8. Confectionarea ferestrelor si usilor din termopan
9. Servicii de proiectari in constructii
10. Servicii de verificare a aparatelor de control
11. Servicii de instalatii electrice
12. Confectionarea vestimentatiei bisericesti.

Indicatori (nr. de companii, nr. de angajați, volumul de investiții și vânzări)

- Suprafața încăperilor: 1147,21 m²;
- Nr. rezidenți: 14;
- Locuri de muncă: 32;
- Cifra de afaceri – 3500,0 mii lei.

Necesități Investiționale / planuri de proiecte

Reconstrucția a 4 blocuri nereparate a grădiniței de copii pentru extinderea Incubatorului de Afaceri.

Servicii/facilitati oferite

1. Organizarea seminarelor de dezvoltare ale afacerilor;
2. Prestarea serviciilor de consultanță pentru membrii incubatoarelor;
3. Parcare gratuită pentru rezidenții incubatorului;
4. Oferirea de asistență financiară pentru operațiuni de afaceri;
5. Prezentarea și întocmirea diferitor informații;
6. Organizarea discuțiilor/meselor rotunde pe diverse subiecte legate de sectorul IMM Informație despre taxe, inovații, tehnologii, protecția proprietății intelectuale; cadrul legislativ al IMM; programe de suport IMM-uri.
7. Catalizarea la dezvoltarea de tehnologii noi,
8. Susținerea tinerilor antreprenorii să contacteze cu profesioniști,
9. Încurajarea ideilor de afaceri în comunitatea locală,
10. Wi-Fi gratuit în incinta blocului principal,
11. Servicii generale: servicii asigurare utilități: apă, canalizare, energie electrică, încălzire; salubritate; acces liber a firmelor incubate 24/7; acces la rețeaua de internet; acces la spații expoziționale – standuri de prezentare produse proprii; sală de conferință și seminarii; servicii de curățenie și întreținerea spațiilor comune; Recepție- pază.

Parteneriate

Consiliul raional Rezina, Primăria or. Rezina, ODIMM, RIAM, Corpul Păcii în Moldova, Proiectul ENTRANSE

(5) Incubatorul de afaceri Dubăsari (c. Coșnița, r. Dubăsari)

Genul de activități susținute

1. Producerea și asamblarea mobilei, prezentând un spectru larg de mobilă casnică, de birou, etc.,
2. Fabricarea articolelor de îmbrăcăminte.

3. Repararea tehnicii de calcul și birou, precum și alte servicii complementare.
4. Producerea și comercializarea geamurilor și ușilor din termopan.
5. Oferirea serviciilor foto-video.
6. Servicii de marketing brandului suedez de produse cosmetice Oriflame.

Indicatori (nr. de companii, nr. de angajați, volumul de investiții și vânzări)

- Suprafața încăperilor: 1026,18 m²;
- Nr. rezidenți: 8;
- Locuri de muncă: 28;
- Cifra de afaceri – 2000,0 mii lei.

Necesități Investiționale / planuri de proiecte

1. Posibilitati de subventionare a cheltuielilor aferente utilizării gazelor naturale de către rezidenții incubatorului
2. Posibilitati de accesare a granturilor pentru procurarea utilajului necesar antreprenorilor
3. Proiecte de informare continuă (deplasări pe întreg teritoriul raionului Dubasari) despre oportunitățile IP IARD și alte programe de finanțare destinate antreprenorilor
4. Promovarea culturii antreprenoriale și asigurarea accesului echitabil a comunității, la instruire calitativă pentru stimularea antreprenoriatului (proiecte de contractare a formatorilor pentru instruirea agenților economici)
5. Surse financiare externe pentru asigurarea

Servicii/facilitati oferite

1. Consultanța pentru crearea unui mediu de afaceri favorabil dezvoltării și creșterii sectorului IMM;
2. Instruire în dezvoltarea aptitudinilor de afaceri pentru antreprenorii începători;
3. Servicii de consultanță și informare în afaceri;
4. Reprezentarea micului business în relații cu factorii de decizie;
5. Facilitarea accesului IMM-urilor la sursele de finanțare;
6. Consolidarea climatului investițional;

Parteneriate

(6) Incubatorul de afaceri Nisporeni (or. Nisporeni)

Genul de activități susținute

1. Producere măști,
2. Servicii proiectare și design interior,
3. Servicii turism,
4. Agenție imobiliară,
5. Salon de frumusețe,
6. Servicii de reparație și instalare a echipamentului fiscal, supraveghere video și audio,
7. Printarea tablourilor pe pânză, producerea lumînărilor handmade și personalizate,
8. Consultanță în afaceri,
9. Salon de masaj,
10. Centru de limbi străine și birou de traduceri,
11. Reparația articolelor din metale prețioase,
12. Ambalarea produselor alimentare,
13. Servicii supraveghere video,
14. Servicii în agricultură,
15. Servicii confecționare termopane și jaluzele, taiere și decorare sticlă,
16. Producere pizza,
17. Servicii publicitate

18. Servicii contabile,
19. Servicii juridice,
20. Servicii electromecanice,
21. Vinzari on line,
22. Servicii medicale,
23. Servicii proiectare și eficiența energetică,
24. Servicii IT,
25. Servicii stomatologice,
26. Producerea articolelor de îmbracaminte

Indicatori (nr. de companii, nr. de angajați, volumul de investiții și vânzări)

- Suprafața încăperilor: 2100 m²;
- Nr. rezidenți: 32;
- Locuri de muncă: 90;
- Cifra de afaceri – 2000,0 mii lei.

Necesități Investiționale / planuri de proiecte

1. Eficientizarea energetică a clădirii prin amplasarea panourilor solare,
2. Amenajarea unei săli de recreere,
3. Crearea/amenajarea spațiului de preincubare pentru start-up.

(7) Incubatorul de afaceri Călărași (or. Călărași)

Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM) a inaugurat oficial, pe 19 iunie 2017, cel de-al 10-lea Incubator de Afaceri în Raionul Călărași. Incubatorul are același format ca celelalte 9 Incubatoare de Afaceri, deschise în ultimii 8 ani în raioanele Rezina, Sîngerei, Dubăsari, Ceadâr-Lunga, Cimișlia și Nisporeni Soroca, Ștefan Vodă, Leova.

Instituția dă doritorilor posibilitatea de a-și deschide o afacere într-un spațiu oferit la prețuri rezonabile, instruire și sprijin antreprenorial pe parcursul a 3 ani.

Incubatorului de Afaceri din Călărași a fost deschis în colaborare cu autoritățile publice locale, în baza Matricei de Politici pentru Programul de suport Sectorial „Stimularea Economică în Zonele Rurale”, finanțat de Uniunea Europeană.

(8) Casa de ambalare a strugurilor (c. Costești, r. Ialoveni)

Genul de activități susținute

Sortarea și ambalarea strugurilor (două linii de ambalare a strugurilor, cu capacitatea de 6 tone pe ora, un frigider cu capacitatea de 1 500 tone)

Indicatori (nr. de companii, nr. de angajați, volumul de investiții și vânzări)

12 angajati, investitii 27 mln lei

Necesități Investiționale / planuri de proiecte

1. Dezvoltarea infrastructurii fizice din zona

Servicii/facilitati oferite

ambalarea strugurilor, soiuri de masa, ambalarea fructelor

Parteneriate

USAID, RoAid

(9) Centrul de Sprijinire a Afacerilor Transfrontaliere (r. Ialoveni)

Genul de activități susținute

Desfășurarea cursurilor de instruire, Expozițiilor și Simpoziunilor

Indicatori (nr. de companii, nr. de angajați, volumul de investiții și vânzări)

3 angajați, investiție în proiect - 1.763.632 EURO

Necesități Investitoriale / planuri de proiecte

1. Construcția unui local pentru cazare, 2. Construcția/dotarea cantinei.

Servicii/facilități oferite

1. Patru săli principale de conferințe, dotate cu sisteme de proiecții video și sonorizare, 1. Un hol expozițional care poate găzdui în total peste 50 de firme, 3. Opt birouri administrative

Parteneriate

Camera de Comerț și Industrie, Botosani, Asociația INDECO, România, Iași.

3.5 Oportunități de investiții în regiune

Dezvoltarea echilibrată a economiei în profil teritorial este legată de investițiile alocate, iar potențialii investitori urmează să cunoască locațiile în care sînt gata să investească. În acest sens, ADR Centru a elaborat o bază de date cu locații - potențiale și existente - destinate proiectelor de investiții, care au ca țintă Regiunea Centru (<http://adrcentru.md/category.php?l=ro&idc=564&nod=1&t=/Locatii-pentru-investitori&>). Această bază de date este publică, fiind actualizată periodic.

Publicul-țintă al acestei baze de date îl constituie:

- potențialii investitori interni/externi,
- APC-urile și APL-urile,
- structurile de stat de susținere a antreprenoriatului (ODIMM, MIEPO, CCI etc.),
- IMM-urile,
- precum și alte grupuri interesate de infrastructura de afaceri existentă în Regiune.

Actualizarea se face prin chestionarea și conlucrarea directă cu membrii GLRS (Grupul de Lucru Regional Sectorial pentru infrastructura de sprijin a afacerilor, constituit în aprilie 2016) din cele 13 raioane ale Regiunii.

Locațiile au fost selectate în urma aplicării unor criterii relevante:

- a) poziționarea locației,
- b) căile de acces,
- c) tipul de teren,
- d) starea locației investiționale,
- e) utilitățile existente,
- f) statutul juridic actual,
- g) necesitățile investiționale etc.

	Proprietate publică	Proprietate privată	Suprafață totală
Locații existente	13	50	50 ha
Locații potențiale	34	16	107 ha

Fiecare locație conține o fișă actualizată, informație însoțită de câte o hartă de localizare, precum și de fotografiile ale acesteia. O sarcină importantă pentru regiune o constituie promovarea/diseminarea pe toate căile accesibile (site-urile CR-urilor, primăriilor, instituțiilor statale de susținere a antreprenoriatului etc.) a bazei de date publicate.

4. Analiza SWOT

4.1 Matricea analizei SWOT

Analiza SWOT este o metodologie de analiza a dezvoltării unei regiuni. Punctele forte și cele slabe identificate sînt legate de regiune și de strategiile acesteia. Oportunitățile și amenințările vin din mediul extern și din direcția concurenței; de regulă sînt factori asupra cărora zona în general nu are nici un control. Analiza SWOT a RD Centru a fost elaborată în urma unei analize socio economice detaliate. Această analiză sintetizează oportunitățile și avantajele strategice ale regiunii, astfel încît pe baza acestora să se poată trasa direcții de dezvoltare în consens cu coordonatele naționale și europene actuale, ia în considerare organizarea așezării, performanțele acesteia, produsele cheie și piețele strategice. În urma acestei analize se decid posibilitățile de dezvoltare și în ce condiții acestea se manifestă.

PĂRȚI TARI	PĂRȚI SLABE	OPORTUNITĂȚI	RISCURI
<p>Poziția avantajoasă a RDC care asigură conexiunea direct cu UE</p> <p>Terenuri arabile disponibile pentru agricultura ecologică;</p> <p>Fond forestier bogat (17,7% față de media națională – 11,9%),</p> <p>Arii naturale protejate (25% din totalul pe țară);</p> <p>Situri (locuri, edificii) cu valoare științifică și peisagistică;</p> <p>Resurse hidrografice (rîuri, lacuri etc.) variate;</p> <p>Zăcămintele minerale utile pentru industrie,</p> <p>Proximitatea față de municipiul Chișinău,</p> <p>Situație demografică mai bună comparativ cu RDN și RDS;</p> <p>Dinamica pozitivă a numărului IMM-urilor active;</p> <p>Existența în regiune a 3 incubatoare de afaceri, 2 parcuri industriale și 1 Zonă economică liberă;</p> <p>Existența unui număr mare de obiective turistice: mănăstiri, muzee și arhitecturale;</p>	<p>Parcelarea excesivă a terenurilor agricole;</p> <p>Necorelări ale cererii cu oferta de pe piața de muncă;</p> <p>Migrația forței de muncă</p> <p>Absența cadrelor profesionale</p> <p>Sectorul de producere este subdezvoltat;</p> <p>Număr redus de IMM-uri în mediul rural;</p> <p>Nivel scăzut al culturii antreprenoriale și al formării profesionale</p> <p>Performanța redusă a parcurilor industriale;</p> <p>Lipsa parteneriatelor eficiente între mediul public și privat;</p> <p>Starea deplorabilă a traseelor turistice și lipsa indicatoarelor turistice;</p> <p>Cooperare insuficientă între industrie și cercetare;</p> <p>Nivel scăzut de urbanizare, depopularea și îmbărtînirea demografică;</p> <p>Migrația și navetismul</p>	<p>Existența unui potențial productiv ridicat în agricultură, apicultură și piscicultură;</p> <p>Consolidarea sectorului de producere a produselor agroalimentare ecologice și tradiționale;</p> <p>Proximitatea cu piața de desfacere a mun. Chișinău;</p> <p>Înființarea de Centre de instruire și formare profesională în baza reformei învățămîntului vocațional;</p> <p>Îmbunătățirea accesului IMM-urilor la finanțare;</p> <p>Implicarea activă a APL-urilor în dezvoltarea economică a localităților;</p> <p>Dezvoltarea infrastructurii de afaceri pentru sporirea fluxului de investiții străine;</p> <p>Creșterea fluxului turistic către regiune;</p>	<p>Migrarea în continuare a forței de muncă calificate și înalt calificate;</p> <p>Tendința de majorare a poverii fiscale;</p> <p>Lipsa investițiilor în domeniul turismului</p> <p>Adîncirea crizei financiare și economice;</p> <p>Sprîjin incoerent pentru dezvoltarea sectorului IMM;</p> <p>Stoparea finanțării externe;</p> <p>Perpetuarea practicii de angajare ilegală și salarizare "în plic";</p> <p>Neadaptarea agenților economici din regiune la standardele de calitate europene;</p> <p>Resurse insuficiente de întreținere a obiectivelor culturale;</p> <p>Instabilitatea politico-economică;</p> <p>Scăderea productivității muncii</p> <p>Vulnerabilitatea teritoriului la calamitățile naturale, în special alunecări de teren, secetă, inundații, înghețuri.</p>

<p>Sector activ al industriei ușoare;</p> <p>Existența în Regiune a 6 Colegii și 8 Școli profesionale;</p> <p>Existența în regiune a 4 orașe (Unghei, Orhei, Strășeni și Hîncești) cu potențial sporit de creștere economică,</p> <p>Acces mai bun la principalele artere de transport naționale și internaționale</p> <p>Acces la proiecte transfrontaliere (calitatea de membru a două Euroregiuni: Euroregiunea Siret-Prut-Nistru; Euroregiunea Nistru.</p>	<p>masiv al populației active la muncă în or. Chișinău;</p> <p>Achitarea taxelor și impozitelor la adresa juridică a întreprinderilor (de regulă mun. Chișinău) și nu la locul de producere a mărfurilor;</p> <p>Capacitatea redusă de cofinanțare din partea bugetelor locale,</p> <p>Prezența economiei tenebre și evaziunii fiscale</p> <p>Lipsa Ghișeului unic de eliberare a documentelor solicitate de către antreprenori</p>	<p>Programe Naționale de dezvoltare a afacerilor;</p> <p>Creșterea competitivității întreprinderilor prin investiții în proiecte de cercetare și inovare</p> <p>Promovarea activă a politicilor de descentralizare și de regionalizare;</p> <p>Implicarea activă în proiectele transfrontaliere și accesarea fondurilor europene</p>	
--	---	--	--

4.2 Provocări în dezvoltarea sectorului

Existența și dezvoltarea *infrastructurii de afaceri* are un impact socio-economic considerabil: crearea câtorva mii de locuri de muncă bine plătite, sporirea fluxului de investiții străine și contribuirea la modernizarea infrastructurii regiunilor.

În RDC sînt amplasate cîteva *centre urbane* – Ungheni, Orhei, Strășeni, Hîncești – care au un potențial mai mare de dezvoltare economică și de regionalizare a serviciilor publice în anumite domenii (apă și canalizare, managementul deșeurilor solide) și care pot să devină poli de creștere în regiune. În dezvoltarea orașelor din regiune se manifestă multiple provocări pentru care sînt necesare proiecte investiționale – mobilitate urbană, conectivitatea cu alte orașe și regiuni, relația urban-rural, sisteme moderne de comunicații, digitalizarea serviciilor etc.

RDC se caracterizează printr-un nivel scăzut de dezvoltare al *industriei*. Întreprinderile industriale nu sînt dezvoltate deoarece nu există o infrastructură industrială funcțională, un mecanism de promovare a producției autohtone pe terțe piețe și nu se asigură uniformitatea calității produselor și îmbunătățirea permanentă a acestora.

Domeniul *agricultură* se caracterizează printr-o capacitate redusă de cultivare și prelucrare a produselor agricole, datorită tehnologiilor învechite și insuficienței serviciilor de informare și consultanță în domeniu. Potențialul economic scăzut al întreprinderilor agricole și al gospodăriilor țărănești, managementul ineficient al exploatării agricole au determinat subdezvoltarea sectorului agrar, predominant în localitățile rurale din regiune.

RDC are un potențial *turistic* unic, comparativ cu celelalte regiuni. Însă unitățile turistice existente nu sînt aliniate la standardele moderne (din punct de vedere al vizibilității, calității serviciilor, capacității organizaționale, dotării cu resurse, al infrastructurii) fapt ce determină o dezvoltare lentă a turismului.

5. Viziunea și obiectivele de dezvoltare a sectorului

Context

Obiectivele generale ale politicii de dezvoltare regională mizează pe diminuarea dezechilibrelor regionale existente, stimularea dezvoltării echilibrate și durabile pe întreg teritoriul Republicii Moldova, revitalizarea “zonelor defavorizate”, prevenirea producerii de noi dezechilibre, consolidarea oportunităților financiare, instituționale și umane pentru dezvoltarea social-economică a regiunilor, stimularea cooperării interregionale interne și internaționale care contribuie la progresul economic și social.

Pentru identificarea dezechilibrelor în cadrul regiunilor de dezvoltare, se va determina și utiliza în continuare indicele de deprivare a ariilor mici, care reprezintă o sursă de informație relevantă, în baza căreia pot fi stabilite direcțiile de dezvoltare și de prioritizare a acestora, de alocare eficientă a resurselor financiare.

Politica regională focusată pe dezvoltarea antreprenoriatului trebuie să fie axată pe dezvoltarea industriilor producătoare de produse cu valoare adăugată înaltă, atragerea investițiilor, transferul de tehnologii, îmbunătățirea infrastructurii și calității mediului²².

Prin intermediul politicilor publice companiile vor fi încurajate să dezvolte rețele de relații cu furnizori, clienți și alți parteneri, în baza angajamentelor formale de cooperare și acordurilor de rețea. De asemenea, organizațiile publice de cercetare vor fi încurajate să colaboreze mai mult cu companiile private, fapt care va avea un impact direct asupra transferului tehnologic și competitivității întreprinderii.

Dezvoltarea infrastructurii instituționale și a serviciilor regionale de consultanță în afaceri va avea scopul de a reduce riscul în afaceri, de a facilita accesul pe piață și de a accelera creșterea și dezvoltarea IMM-urilor. În acest sens, vor fi create noi centre de consultanță locale și regionale, care vor oferi o paletă de servicii pentru IMM-uri pentru întreg ciclul de afaceri, în scopul de a evita falimentarea acestora și de a le ajuta să se integreze mai bine pe piață²³.

În scopul dezvoltării competențelor autorităților publice locale și altor actori interesați, agențiile de dezvoltare regională Nord, Sud și Centru vor organiza, cu suportul donatorilor internaționali, sesiuni de instruire cu tema “Elaborarea proiectelor transfrontaliere”, fapt care va îmbunătăți calitatea proiectelor transfrontaliere și va facilita participarea la apelurile de propuneri de proiecte ale programelor transfrontaliere și a altor programe²⁴.

În contextul celor menționate, prioritatea la nivel regional prevede asigurarea dezvoltării accelerate a sectorului antreprenorial ca bază pentru dezvoltarea durabilă echilibrată a regiunilor, proiectată pentru a reduce decalajul de trai dintre oamenii care trăiesc în diferite regiuni, respectiv, municipii, orașele mici și zone rurale.

Facilitarea dezvoltării antreprenoriatului în regiuni va presupune atingerea următoarelor obiective specifice:

- stimularea dezvoltării echilibrate și durabile a întreprinderilor pe întreg teritoriul Republicii Moldova;
- asigurarea dezvoltării infrastructurii de sprijin a afacerilor în regiuni;
- promovarea participării antreprenorilor în cooperarea transfrontalieră și regională.

5.1 Viziunea de dezvoltare a infrastructurii de sprijin a afacerilor

Analiza situației actuale precum și concluziile analizei SWOT au evidențiat faptul că economia Regiunii Centru are un nivel de competitivitate mult sub media UE, având de recuperat decalaje semnificative în ceea ce privește societatea bazată pe cunoaștere.

Ca urmare scopul general al PRS este acela de creștere a productivității întreprinderilor din regiune pentru reducerea decalajelor față de productivitatea medie la nivelul Republicii Moldova, dar și al UE.

În urma ședinței Grupului de lucru sectorial regional din 30.11.2016 (totodată ținând cont și de Viziunea strategică națională: IMM-urile din Republica Moldova – factor al creșterii economice durabile și

²² Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020, aprobată prin HG nr. 685 din 13.09.2012

²³ ibidem

²⁴ ibidem

competitivității naționale²⁵) a fost discutată și agreată **viziunea de dezvoltare a sectorului** pentru Regiunea de Dezvoltare Centru:

Creșterea economică durabilă a Regiunii Centru prin dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor

Totodată au fost identificate o serie de necesități prioritare pentru dezvoltarea infrastructurii de afaceri regionale:

1. Facilitarea dezvoltării infrastructurii de afaceri în regiune;
2. Dezvoltarea capitalului uman prin promovarea competențelor și culturii antreprenoriale.
3. Sporirea competitivității întreprinderilor din regiune și încurajarea spiritului inovator;
4. Dezvoltarea marketingului regional și a sistemului de promovare a produselor;
5. Dezvoltarea parteneriatelor în afaceri.

Misiunea strategică: Crearea unui mediu de afaceri favorabil, promovarea culturii antreprenoriale în vederea susținerii întreprinderilor din regiune și asigurării coeziunii sociale. (identificată în baza misiunii strategice promovate de Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020, aprobată prin HG nr. 685 din 13.09.2012)

Pentru realizarea misiunii va fi necesară:

- îmbunătățirea condițiilor de desfășurare a afacerii;
- îmbunătățirea calității produselor din regiune;
- sporirea implementării programelor de instruire antreprenorială;
- consolidarea rolului IMM, ca entități în crearea de noi locuri de muncă.

5.2 Obiectivele de dezvoltare a infrastructurii de sprijin a afacerilor

În lumina celor expuse, în vederea atingerii viziunii și misiunii, prin implementarea prezentului PRS, ne propunem realizarea următoarelor obiective prioritare pentru perioada 2017-2022:

1. Dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor este susținută printr-un șir de investiții
2. Potențialul investițional al Regiunii Centru este promovat eficient atât pe plan national cât și internațional
3. Asocierea antreprenorilor este încurajată și facilitată

Fiecare dintre obiectivele identificate vor încorpora acțiuni specifice, prin care, iar în contextul prezentului Program, se vor stabili rezultatele specifice prognozabile și măsurabile, realizate prin intermediul proiectelor și acțiunilor incluse în Planul de acțiuni privind implementarea Programului. Planul de acțiuni va avea o perioadă de implementare de 3 ani.

OBIECTIVUL 1. Dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor este susținută printr-un șir de investiții

Context:

Un factor important în consolidarea întreprinderilor existente, dar și în susținerea inițierii de noi afaceri în regiune îl constituie dezvoltarea unei infrastructuri de afaceri adecvate, care să țină cont de nevoile întreprinderilor din regiune, dar și de necesitatea de a fructifica potențialul de creare a noilor afaceri. Astfel, mediul de afaceri va beneficia de avantajele tehnice ale serviciilor societății informaționale și de cooperarea activă cu mediul educațional și de cercetare pentru exploatarea realizărilor științifice și valorificarea potențialului creativ propriu.

Pe lângă aceasta, intervențiile vor fi concentrate și pe întărirea-dezvoltarea infrastructurilor deja existente, prin extinderea lor. În acest sens activitățile vor fi orientate spre conectarea infrastructurii ZEL, PI la infrastructura de utilități publice și căi de acces, prin aplicarea la fondurile naționale și internaționale.

²⁵ Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020, aprobată prin HG nr. 685 din 13.09.2012

În realizarea acestor inițiative menționăm că soluțiile durabile sunt necesare în condițiile în care crește consumul de energie, care poate să nu fie suportat de rețeaua deja existentă, existența unui surplus de deșeurile realizat în urma producției afectează costurile finale, terenurile contaminate necesită investiții suplimentare de tratare, etc.

1.1 Extinderea și îmbunătățirea performanței infrastructurii de afaceri existente

Implementarea unor soluții sustenabile cu privire la extinderea zonelor economice și industriale constituie una din inițiativele promovate în procesul extinderii ISA existente. Dezvoltarea serviciilor de administrare din ZEL Ungheni, Parcuri industriale, Incubatoare, și alte centre de afaceri (sprijin instituțional) inclusiv prin achiziționarea de echipamente, schimb de bune practici, susținerea activităților de mentoring și coaching, transfer know-how, seminarii, workshop-uri etc. Extinderea și îmbunătățirea performanței infrastructurilor de afaceri existente va fi promovată prin constituirea unor parteneriate public-private în scopul de a construi noi hale de producere conform standardelor UE (ZEL Ungheni), modernizarea utilajelor de producere (ZEL Ungheni, PI CAAN Strășeni, PI Triventa Cavi Development), construirea/reabilitarea infrastructurii fizice (ZEL Ungheni, PI CAAN Strășeni, PI Triventa Cavi Development), amenajarea spațiilor verzi, executarea lucrărilor de drenaj (PI Triventa Cavi Development), creșterea sustenabilității IA Nisporeni prin instalarea de panouri fotovoltaice pentru producerea energiei electrice.

1.2 Diversificarea serviciilor oferite de structurile de afaceri existente

Diversificarea serviciilor de sprijin oferite întreprinzătorilor din regiune, precum și la specializarea personalului incubatoarelor pe domenii de consultanță cerute de piața regională, inclusiv în domeniul inovării constituie o necesitate cerută de IMM-urile din RDC. De asemenea, colaborarea dintre ISA existente și cele nou create cu mediul universitar, va contribui la perfecționarea profesională continuă a personalului de specialitate al incubatoarelor, parcurilor industriale, dar și la reorientarea pentru formarea de profesii și specializări cerute de mediul antreprenorial regional.

Structurile de afaceri existente urmează să se reorienteze către susținerea unor noi nișe în afaceri, cum ar fi sprijinirea serviciilor cu valoare adăugată mare din domeniul industriilor creative (arhitectură, proiectare, artă, inclusiv artă plastică, teatrală și de film, modă, design de produs și amenajări, meșteșuguri tradiționale revalorificate, distracție și amuzament, etc.).

1.3 Dezvoltarea de noi structuri de afaceri specializate și conectarea lor la infrastructura de utilități publice

Elementul cheie al acestui obiectiv specific îl reprezintă crearea de noi structuri regionale și locale de sprijinire a afacerilor pentru revigorarea și dezvoltarea economiilor locale și regionale. Activități propuse în acest sens se referă la crearea noilor structuri de sprijin al afacerilor reprezentate de parcuri de inovare, centre de transfer tehnologic, centre de consultanță, piețe angro pentru produse alimentare etc., care vor fi utilizate de operatori economici, cu precădere IMM-uri, pentru activități de producție și/sau prestare servicii. Acțiunea are ca scop și încurajarea dezvoltării unor structuri de afaceri în jurul unor activități inovative cu scopul de a produce bunuri cu valoare adăugată, competitive atât pe piața națională, cât și cea internațională. Fructificarea unor astfel de investiții ar facilita dezvoltarea din partea companiilor a unor activități de cercetare, antrenând și mediul educațional (colegiile, școlile profesionale) existent.

1.4 Specializarea inteligentă a regiunii/crearea polilor industriali

Specializarea inteligentă reprezintă o nouă abordare strategică a dezvoltării economice care implică un proces de identificare a domeniilor bazate pe cel mai mare potențial strategic, stabilirea priorităților strategice și utilizarea unor politici inteligente pentru a maximiza potențialul de dezvoltare bazat pe cunoaștere al unei regiuni. Acest proces presupune faptul ca regiunea să își selecteze un număr limitat de intervenții, ținând cont de propriile avantaje competitive și de specializarea internațională. Această abordare sprijină regiunea în cunoașterea adevăratului lor potențial de inovare și în reorientarea structurilor lor industriale și de cercetare către ramurile industriale și serviciile emergente și către piețele internaționale. În acest context în perioada de programare ne propunem realizarea studiilor și analizelor care ar contribui la identificarea oportunităților de specializare a RDC.

OBIECTIVUL 2. Potențialul investițional al Regiunii Centru este promovat eficient atât pe plan național cât și internațional

Context:

O problemă a direcționării fluxului de investiții spre localități mai puțin dezvoltate constă în posibilitățile limitate de atragere a surselor de capital de la potențialii investitori, în condiții de concurență acerbă existentă între localitățile dezvoltate și cele mai puțin dezvoltate, primele fiind mai atractive pentru investitori. Prin urmare, domeniul ține mai mult de competența organelor administrative locale, care trebuie să se preocupe de creșterea atractivității investiționale a localităților rurale. Îmbunătățirea atractivității investiționale va contribui la creșterea fluxului de investiții, prin urmare – la creșterea nivelului de dezvoltare a localităților rurale, la creșterea calității vieții populației, respectiv, la reducerea sărăciei. De volumul investițiilor și eficiența utilizării acestora a depins și va depinde creșterea performanțelor economico-sociale ale societății și promovarea progresului tehnico-științific.

Acest obiectiv prevede implementarea unor astfel de măsuri de intervenție cuprinzând organizarea diverselor activități legate de marketingul regional, cu scopul de a promova regiunea, produsele și serviciile locale/regionale. Acțiunile obiectivului dat vor fi orientate spre promovarea potențialului economic regional prin intermediul unui brand regional, precum și a altor instrumente de promovare: forumuri economice, festivaluri specializate, conferințe internaționale, expoziții, elaborarea materialelor promoționale. De asemenea, se propune crearea unei platforme on-line de informații adresată potențialilor investitori, o bază de date a locațiilor disponibile în vederea plasării unor posibile investiții străine, actualizată periodic, cu detalii operaționale utile pentru investitori (de ex. locația, tipul terenului, prețul pe mp, etc.).

2.1 Orientarea investițiilor spre zonele cu potențial de dezvoltare

Această acțiune prevede elaborarea unui pachet investițional regional a domeniilor și locațiilor pentru investiții, care să permită o mai clară identificare a portofoliului de destinații pentru investitorii străini. Existența acestor informații într-o formă accesibilă poate reduce sau chiar elimina nevoia efectuării unor studii și analize direct de către investitorii interesați și micșora semnificativ timpul de decizie, contribuind astfel la sporirea atractivității RDC ca destinație investițională, iar actualizarea permanentă a informațiilor va contribui la creșterea credibilității mediului de afaceri regional și la predictibilitatea afacerilor.

2.2 Elaborarea materialelor și publicațiilor promoționale, realizarea de studii în domeniu

Realizarea, editarea și distribuirea materialelor promoționale, a broșurilor informaționale, participarea la târguri și expoziții de talie națională și internațională cu prezentarea oportunităților investiționale potențialilor investitori, realizarea și actualizarea paginilor web ale locațiilor va contribui la creșterea șanselor de a beneficia de investiții. Totodată atractivitatea regiunii este legată de o serie de factori ce țin de creșterea calității vieții, de viziunea de dezvoltare a regiunii, ceea ce contribuie la crearea unei imagini favorabile în exterior și constituie unul dintre factorii care determină succesul economic și social și, pe aceasta bază, creșterea competitivității. Realizarea unei dezvoltări la nivel local depinde de capacitatea de mobilizare a tuturor resurselor endogene, în special a celor umane, și de implicarea activă a tuturor actorilor în promovarea potențialului de dezvoltare atât pe plan regional și național, cât și pe plan internațional.

2.3 Creșterea competitivității întreprinderilor din regiune prin dezvoltarea marketingului regional

Marketingul regional este un instrument important pentru dezvoltarea regională, întrucât acesta îmbină obiectivele economice cu cele ale dezvoltării sociale prin stimularea unei cooperări efective și eficiente în identificarea și fructificarea oportunităților de creștere a valorii adăugate în regiune. Marketingul regional este o oportunitate pentru regiunile de dezvoltare din Moldova, pentru a promova imaginea regiunii, producătorii și produsele autohtone, pentru a atrage investiții în sectorul asociativ, precum și pentru a facilita și a stimula dezvoltarea noilor afaceri în diferite sectoare economice. Identificarea produselor regionale, determinarea modului în care acestea trebuie protejate, dezvoltate și promovate, dezvoltarea branding-ului regional constituie inițiative planificate pentru perioada de programare stabilită.

2.4 Promovarea inovațiilor și diversificării domeniilor tradiționale, a industriilor inovaționale, creative și culturale, economia verde și turismul.

Inovațiile și industriile creative sînt acele activități economice care se ocupă de generarea sau exploatarea cunoștințelor și informației. Alternativ, sînt denumite industrii culturale sau domenii ale economiei creative. Acțiunea va fi realizată prin activități desfășurate în comun cu Ministerul Culturii, Ministerul Economiei, MIEPO, ODIMM, inclusiv prin centre de consultanță.

OBIECTIVUL 3. Asocierea antreprenorilor este încurajată și facilitată

Context:

Obiectivul țintește dezvoltarea rețelelor și a relațiilor de cooperare între întreprinderi, întărirea lanțurilor valorice și sprijinirea proceselor de dezvoltare al asociațiilor. Asocierea ar putea spori considerabil accesul companiilor la finanțare, în contextul creșterii sustenabilității activității de producție, scăderii costurilor de prelucrare și prin formarea unei oferte consolidate în termeni de resurse umane și materii prime necesare. Măsurile propuse în acest sens vizează realizarea unui studiu în profil teritorial care să permită o mai clară identificare a ramurilor prioritare regionale în care este posibilă crearea asociațiilor. Accesul la o astfel de informație privind specializarea regională va facilita deciziile investiționale corecte.

3.1 Facilitarea creării parteneriatelor în afaceri

- **Promovarea creării clusterilor și crearea lanțurilor valorice**

Asocierea pe lanț de furnizori și clusterizarea sînt tendințe importante, inclusiv pentru sectorul agroindustrial, deoarece în asociere se formează nucleul în baza căruia poate fi generată procesarea industrială la o scară mai mare a materiilor prime produse regional, asigurarea unor standarde înalte de calitate a produselor obținute, extinderea serviciilor industriale și agricole, externalizării și efect de antrenare cu/ și către alte sectoare de activitate, cum ar fi agro-turismul, concomitent cu atragerea inovațiilor în domeniile respective.

- **Dezvoltarea și promovarea parteneriatului public-privat în afaceri**

Dialogul public-privat este o condiție necesară pentru realizarea eficientă a reformelor inițiate de către Guvern și adaptarea cadrului normativ de reglementare la schimbările din economia națională. Totodată, antreprenorii urmează a fi informați despre acțiunile și inițiativele statului în soluționarea problemelor evidențiate, despre oportunitățile financiare oferite de instituțiile financiare din țară și organizațiile internaționale. Astfel inițiativa consolidării capacităților instituționale și funcționale ale structurilor reprezentative ale antreprenorilor va fi susținută prin inițierea și practicarea unui dialog constructiv între sectorul public și cel privat.

- **Încurajarea parteneriatului “business to business”**

O altă direcție de dezvoltare a parteneriatului în afaceri, promovată în regiune, este reprezentată de parteneriatul “business to business”. Relațiile care stau la baza parteneriatului antreprenorial sînt relațiile comerciale și cele strategice.

Ca urmare a situației economice instabile din țară, relațiile strategice sînt foarte slab dezvoltate, ceea ce reprezintă o lacună pentru mediul de afaceri existent, deoarece, anume acestea sînt cele care condiționează dezvoltarea proiectelor ce au în responsabilitate înlăturarea unei probleme. De asemenea, parteneriatele strategice determină suprapunerea de valori și misiuni, crearea valorilor adăugate, sînt urmărite standarde de performanță pentru ambii parteneri, se creează oportunități interne de susținere a cauzei pentru angajați, ceea ce nu este reprezentativ pentru parteneriatele comerciale, care au la bază proiecte cu risc limitat și unde fiecare din parteneri au un beneficiu comercial. Astfel, se conturează necesitatea pronunțată de creare a condițiilor de dezvoltare a parteneriatului între antreprenori, deoarece acesta reflectă o abordare organizată, riguroasă, care echilibrează aspectele legate de responsabilități și pe cele legate de relații dintr-un parteneriat.

3.2 Dezvoltarea resurselor umane prin facilitarea instruirilor profesionale adaptate la necesitățile economiei

Acțiunea are drept scop susținerea condițiilor favorabile de implementare a învățămîntului profesional dual cu implicarea efectivă a agenților economici și conștientizarea impactului acestuia asupra economiei naționale.

Acțiunea urmărește modernizarea sistemelor de educație și formare profesională prin dezvoltarea de standarde și instrumente specifice la nivel de sistem și de furnizori de educație și formare, crearea condițiilor de dezvoltare a unor condiții flexibile de învățare pe tot parcursul vieții, dezvoltarea ofertelor de educație și formare în concordanță cu cerințele pieței muncii, asigurarea calității la toate nivelurile de educație, prin îmbunătățirea competențelor cadrelor didactice, formatorilor și cercetătorilor. În scopul dezvoltării societății

bazate pe cunoaștere vor fi susținute activitățile inovatoare, care să vină în sprijinul competitivității și creșterii economice.

Tot aici sunt planificate activități de promovare și consolidare a culturii antreprenoriale. Acestea se vor realiza prin acțiuni de formare/instruire și dezvoltare a capacităților și a abilităților antreprenoriale a celor care vor să înceapă o afacere, prin determinarea tinerilor să inițieze propriile afaceri, prin îmbunătățirea competențelor manageriale la nivelul întreprinderilor mici și mijlocii, prin calificare și asistență pentru angajații acelor sectoare afectate de restructurări economice. Totodată, vor fi promovate acele acțiuni care vizează îmbunătățirea adaptabilității întreprinderilor, în special a IMM-urilor, dar și a angajaților, la schimbările intervenite ca urmare a introducerii pe scară largă a tehnologiilor moderne și a soluțiilor organizaționale noi. Va fi susținută dezvoltarea parteneriatului și vor fi încurajate inițiativele pentru partenerii sociali și societatea civilă.

3.3 Promovarea participării antreprenorilor în programe de cooperare transfrontalieră și regională

În RDC acțiunea urmează a fi realizată prin participarea la evenimente de afaceri transfrontaliere ce țin de dezvoltarea antreprenoriatului, sprijinirea cooperării transfrontaliere; crearea unui sistem de marketing informațional transfrontalier; colectarea a ofertelor comerciale de la RO-MD-UA și promovarea lor prin intermediul sistemului de informații de marketing; organizarea cursurilor de instruire pentru tinerii antreprenori; organizarea cursurilor de pregătire pentru fermieri pentru certificarea Global Gap, etc.

6. Criterii de selectare a propunerilor de proiecte

Drept **criterii de selectare a proiectelor**, se recomandă următoarele:

- corespunderea cu legislația națională privind dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor, în strategiile sectoriale și regionale relevante;
- abordarea echilibrată și complexă a intervențiilor - să conțină minim 3 acțiuni din lista recomandată, inclusiv după caz și acțiuni soft;
- importanță regională, națională sau internațională a obiectelor amenajate, reparate, modernizate sau construite în cadrul proiectului;
- impactul regional dovedit prin includerea partenerilor din minim 3 localități asociate;
- amenajările, reparațiile, construcțiile sau modernizările din fonduri publice să fie executate doar pe obiecte și terenuri publice, inclusiv pentru dezvoltarea parteneriatelor public-private;
- acțiunile de reparații, construcții sau modernizări să fie însoțite după caz de studii de fezabilitate, planuri de amenajare, proiecte tehnice și/sau avize conform legislației naționale;
- asigurarea pe o perioadă de 10 ani a proprietății, funcționalității, utilității și accesibilității publice a obiectelor amenajate, construite sau modernizate în cadrul proiectului;
- asigurarea de către beneficiar a durabilității investiției și întreținerii obiectivelor amenajate, reparate, modernizate, construite în cadrul proiectului.

Criteriile de selectare trebuie să coreleze cu cerințele exprese din actele normative naționale și cerințele specifice ale finanțatorului (formulare-tip, angajamente pentru respectarea unor normative și convenții). Aceste cerințe trebuie să respecte, după caz, normativul urbanistic, de mediu sau cele prevăzute de convențiile internaționale de protecție a patrimoniului.

7. Surse posibile de finanțare

Programul Regional Sectorial în domeniul infrastructurii de sprijin a afacerilor pentru perioada de implementare 2017-2022. Astfel, sursele de finanțare prognozate sînt Fondul Național de Dezvoltare Regională, donatorii externi și interni atrași în cadrul proiectelor și inițiativelor actorilor implicați în dezvoltarea mediului de afaceri RD Centru.

Principalele surse de finanțare a sectorului sunt:

a) Programe europene

- Programul Operațional Comun România – Republica Moldova 2014-2020
- Programul Operațional comun "Bazinul Mării Negre" 2014-2020,
- Programul de Cooperare teritorială Moldova – Ucraina
- Programul Transnațional „Dunărea” 2014-2020
- Programului Uniunii „Competitivitatea Întreprinderilor și a Întreprinderilor Mici și Mijlocii (COSME) (2014-2020)”
- Programul UE Orizont 2020

b) Fonduri și programe naționale

- Fondul Național de Dezvoltare Regională
- Programului Național de Abilitare Economică a Tinerilor (PNAET) al ODIMM
- Programul – pilot "Femei în afaceri"
- Fondul de garantare a creditelor este un instrument de stat de îmbunătățire a accesului la finanțare pentru micii antreprenori, care dispun de suficiente capacități de rambursare a unui credit, dar din lipsa unui gaj acceptabil de bancă nu îl pot obține.
- Gestiunea Eficientă a Afacerii este un program destinat antreprenorilor de orice vârstă ce practică activități economice sub orice formă de organizare juridică, care doresc să-și sporească abilitățile în domeniul antreprenorial pentru asigurarea gestionării eficiente a afacerii.

c) Alte proiecte și programe implementate de parteneri de dezvoltare și instituții finanțatoare

- Proiectul de Competitivitate finanțat de către Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) și Agenția Suedeză pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (Sida)
- Agricultura Performantă în Moldova (2017-2021), proiect finanțat de USAID

Totodată, luând în considerare ciclul proiectelor finanțate din FNDR, se prevăd două etape în dezvoltarea și finanțarea proiectelor din FNDR în domeniul infrastructurii de afaceri:

Etapa I: 2017-2020

- finanțarea din FNDR a proiectelor incluse în Documentul Unic de Program (DUP);
- adaptarea proiectelor regionale incluse în POR la exigențele altor donatori;
- stimularea inițiativelor de dezvoltare a proiectelor regionale în baza măsurilor și acțiunilor recomandate (inclusiv soft) în prezentul PRS pentru finanțarea de către donatorii interni și externi.

Etapa II: 2020-2022

- finanțarea FNDR stabilită pentru lista de proiecte regionale în baza noului Apel 2020-2022;
- stimularea inițiativelor și proiectelor regionale în baza Măsurilor și Acțiunilor recomandate, inclusiv soft, în PRS și POR pentru finanțarea de către donatorii interni și externi.

Fondul Național pentru Dezvoltare Regională gestionat de Autoritatea națională responsabilă de dezvoltarea regională, fiind un compartiment dedicat al bugetului de stat, va finanța și monitoriza implementarea proiectelor și programelor de dezvoltare regională incluse în DUP. Acest document de program guvernamental este pe un termen scurt (3-4 ani), este elaborat în baza Strategiilor de dezvoltare regională și a Planurilor operaționale regionale și include proiectele prioritare de dezvoltare regională.

Pentru Etapa I a PRS (2017-2020), în DUP sînt incluse 2 proiecte domeniul infrastructurii de sprijin a afacerilor pentru RD Centru:

#	Denumire proiect	Aplicant	Total, Lei	Din FNDR, Lei
1	Incubator regional de afaceri și dezvoltare comunitară în raioanele Strășeni, Călărași și Hîncești (C22060)	APL I Lozova	24 300 000	19 300 000
2	Incubator de afaceri (C22135)	APL II Criuleni	5 450 000	5 450 000

Aprobarea, promovarea și coordonarea la nivel național a obiectivului de dezvoltare regională, inclusiv pentru sectorul economic este realizată de către Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale (CNCDR), care stabilește și monitorizează implementarea criteriilor, priorităților și procedurilor privind mijloacele financiare alocate din FNDR.

Totodată pe lista de așteptare sînt incluse încă 5 proiecte, pentru care urmează a fi căutată finanțare din alte surse posibile:

#	Denumire proiect	Aplicant	Costul proiectului, lei
1	Îmbunătățirea infrastructurii de susținere a dezvoltării sectorului privat prin crearea Incubatorului Tehnologic și de Afaceri (ITA) START (C22106)	APL I Negrea	20 721 449
2	Valorificarea și dezvoltarea platformei industriale a or. Strășeni prin dezvoltarea infrastructurii de afaceri în PI CAAN (C22109)	APL I Strășeni	28 555 191
3	Crearea conexiunilor infrastructurale regionale aferente parcului tehnologic regional Telenești (C22140)	APL I Bogzești	37 254 020

Surse posibile de finanțare/cofinanțare a proiectelor mai sunt:

- Administrațiile Publice Locale (APL), care pot planifica resurse proprii pentru dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor din RDC, inclusiv pentru cofinanțarea proiectelor atrase de alți actori ai dezvoltării locale (parteneri privați, ONG-uri etc)
- ONG-urile, care prin activitatea proprie de a atrage resurse financiare cooperează cu APL-urile, alte asociații ale antreprenorilor pentru implementarea unor acțiuni de dezvoltare a antreprenoriatului etc.

De regulă, fiecare donator are un set de cerințe față de aplicanți, parteneriate, proceduri, acțiuni și limitări de bugete în general pentru o gamă largă de proiecte, inclusiv cele din domeniul infrastructurii de afaceri (soft sau hard). Inițiativele sînt susținute în cadrul unor concursuri libere de proiecte în baza unor criterii clare.

8. Monitorizare și evaluare

Programul Regional Sectorial în domeniul infrastructurii de sprijin a afacerilor va fi implementat în perioada 2017-2023. Nu este prevăzut un sistem aparte de monitorizare și evaluare pentru fiecare program regional sectorial, inclusiv nici pentru cel din sectorul infrastructurii de sprijin a afaceri. În schimb, se propune o bună armonizare între PRSIA și documentele cheie de politici regionale, precum strategia de dezvoltare regională și planul operațional regional. Astfel, implementarea corespunzătoare a SDR și POR va duce implicit la realizarea obiectivelor PRSIA. Prin urmare, este necesară preluarea elementelor relevante pentru monitorizare și evaluare din PRSIA în SDR și în POR.

Monitorizarea și evaluarea va avea loc la nivelul implementării SDR Centru 2016-2020, conform indicatorilor prevăzuți pentru realizarea acestei măsuri, dar și la nivelul proiectelor individuale.

ADR Centru va raporta despre proiectele finanțate din FNDR către Consiliul Regional de Dezvoltare și către Autoritatea națională de dezvoltare regională. Rapoartele semestriale vor conține informații despre implementarea proiectelor. Rapoartele anuale prezentate Consiliului Regional vor releva progresul bazat pe indicatorii recomandați în vederea implementării PRS în domeniul infrastructurii de sprijin a afacerilor și a Planului Operațional Regional.

Pentru raportarea și evaluarea rezultatelor acțiunilor se vor aplica, după caz, procedurile Fondului Național de Dezvoltare Regională și ale donatorilor externi și interni, atrași în cadrul proiectelor și inițiativelor actorilor implicați în dezvoltarea economică a RD Centru.

GLOSAR DE TERMENI

Activitate inovațională – activitate desfășurată în scopul îmbunătățirii sau creării de noi produse, tehnologii, procese sau servicii care corespund necesităților practice și cerințelor pieței;

Acțiuni de tip soft -

Autoritate competentă – organe centrale de specialitate ale administrației publice, instituții publice și autorități ale administrației publice locale, care dețin competențe în elaborarea și/sau implementarea politicilor în domeniul IMM-urilor;

Business angels (investitori providențiali) – persoane fizice și juridice care investesc propriul capital în dezvoltarea unei afaceri, având ca scop achiziționarea sau subscrierea de acțiuni sau de părți ale capitalului social al întreprinderii asistate;

Cluster – asociere de întreprinderi interconectate, amplasate în apropiere geografică, de regulă aparținând unui sector sau unor sectoare conexe, precum și de instituții de cercetări științifice, de universități și de alte organizații a căror activitate este concentrată pe inovare, cooperarea lor permițând sporirea avantajelor competitive ale întreprinderilor;

Controlul de stat consultativ – control de stat efectuat la întreprinderile mici și mijlocii pentru prevenirea încălcării legislației prin oferire de consultații referitor la desfășurarea activității acestora și la înlăturarea încălcărilor constatate de către organele de control, fără aplicarea de sancțiuni;

Crowdfunding – mod de finanțare a unor proiecte folosind resurse on-line (forumuri, platforme de socializare etc.), care substituie sistemul clasic de donație cu o metodologie de tip recompensă. Inițiatorii proiectului lansat creează o rețea ai cărei membri oferă bani în schimbul serviciilor sau produselor generate de proiect;

Educație antreprenorială – dezvoltare a spiritului antreprenorial prin educație formală și nonformală pe tot parcursul vieții, axată pe formarea de cunoștințe, abilități și competențe de inovare, creativitate și de asumare a riscurilor, precum și de abilități specifice de afaceri în ceea ce privește planificarea și gestionarea proiectelor pentru realizarea unor obiective, cunoștințe privind modul de a începe și a conduce cu succes o întreprindere, a unor alte atribute și aptitudini general aplicabile, care reprezintă temelia antreprenoriatului;

Finanțare de tip mezanin – împrumut subordonat pe termen lung (5–8 ani), rambursabil în totalitate la scadență, care oferă finanțatorului posibilitatea de a deveni acționar al companiei împrumutate la un moment dat, când se schimbă acționarul majoritar al întreprinderii sau când aceasta este listată la bursă;

Fond cu capital de risc – fond constituit din contribuțiile investitorilor mari, care reprezintă o importantă sursă de finanțare pentru întreprinderile mici și mijlocii cu perspective mari de creștere, dar fără capital financiar. Investitorii individuali pot cumpăra instrumente financiare din emisiunile companiilor, care furnizează capital de risc sau care pot investi în fondurile de investiții specializate în acest domeniu;

Garanție financiară pentru credite – angajament în formă scrisă față de o instituție financiară (denumită în continuare beneficiar de garanție), asumat de către o altă instituție care gestionează fonduri de garantare a creditelor, întru asigurarea cu gaj suficient în proporție și în termene stabilite a creditelor/împrumuturilor acordate persoanelor fizice cu activitate economică sau persoanelor juridice;

Incubator de afaceri – loc unde sînt concentrate, într-un spațiu limitat, întreprinderi nou-înregistrate, al cărui obiectiv este de a spori șansa de creștere și durata de supraviețuire a acestor întreprinderi, furnizîndu-le spații modulare, și unde se oferă în condiții facilitate sprijin managerial și servicii de asistență;

Infrastructură de suport – ansamblu de organizații și de instituții specializate în difuzarea, transferul și valorificarea în economie a rezultatelor de cercetare-dezvoltare, ansamblu de servicii și de proiecte oferite de acestea, precum și totalitatea parcurilor științifico-tehnologice și/sau industriale, centrelor de transfer tehnologic, incubatoarelor de afaceri, grupurilor/clusterelor, școlilor de business, centrelor de informare și consultanță, laboratoarelor de cercetare, zonelor economice libere;

Instrumente de susținere – măsuri (acțiuni), proiecte și programe speciale de informare, instruire, consultanță și de suport financiar destinate înființării întreprinderilor mici și mijlocii și dezvoltării competitivității acestora;

Întreprindere debutantă – întreprindere micro, nou-înregistrată în modul stabilit, condusă de întreprinzători tineri, care desfășoară pentru prima dată activitate economică;

Întreprindere nou-înregistrată – întreprindere înregistrată conform legislației în vigoare, care nu depășește termenul de un an de la înființare;

Spirit antreprenorial – competență a unei persoane de a recunoaște și a valorifica oportunitățile de afaceri evidente sau potențiale, de a-și asuma responsabilitatea și riscul ce derivă din activitatea independentă.

ANEXĂ: PLAN DE ACȚIUNI PENTRU IMPLEMENTAREA PRS ÎN ISA ÎN PERIOADA 2017-2022

[VIZIUNEA] Creșterea economică durabilă a Regiunii Centru prin dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor				
Nr.	Acțiune/Subacțiune	Termen de realizare	Responsabil(i)	Indicatori de monitorizare
OBIECTIVUL 1 Dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor este susținută printr-un șir de investiții				
1.	Extinderea și îmbunătățirea performanței infrastructurii de afaceri existente	2017-2022	ME, ADRC, ODIMM, APL	Nr. instituțiilor renovate/modernizate Suprafața spațiilor amenajate
2.	Diversificarea serviciilor oferite de structurile de afaceri existente	2017-2022	ME, ADRC, ODIMM	Nr. Instituțiilor renovate Nr. de servicii nou create
3.	Dezvoltarea de noi structuri de afaceri	2017-2022	ME, ADRC, ODIMM	Suprafața totală și per incubator disponibilă pentru rezidenți Nr. rezidenților în primul an de la lansare Nr. de ISA create Nr. de afaceri inițiate în ciclu de incubare Nr. IMM beneficiare de consultanță
4.	Specializarea inteligentă a regiunii/crearea poliilor industriali	2017-2020	ADRC, ODIMM, MIEPO	1 studiu realizat Nr. specializări inteligente identificate/promovate/practicate
OBIECTIVUL 2 Potențialul investițional al Regiunii Centru este promovat eficient atât pe plan național cât și internațional				
1.	Orientarea investițiilor spre zonele cu potențial de dezvoltare	2017-2018	ADRC, MIEPO	1 platformă on-line creată pentru promovarea potențialului investițional
2.	Elaborarea materialelor și publicațiilor promotionale, realizarea de studii în domeniu	2017-2022	ODIMM, MIEPO, ADRC	Nr. de materiale și publicații promoționale elaborate Nr. de materiale și publicații promoționale editate Nr. de materiale și publicații promoționale distribuite Nr. de studii în domeniu realizate
3.	Creșterea competitivității întreprinderilor din regiune prin dezvoltarea marketingului regional	2017-2022	ODIMM, MIEPO, ADRC, APL	Nr. de evenimente organizate Nr. de participanți total și per eveniment

4.	Promovarea inovațiilor și diversificării domeniilor tradiționale, a industriilor inovatoare, creative și culturale, economia verde și turismul	2017-2022	AȘM, AITT, ODIMM, ADRC, ONG, APL	Nr. de evenimente Nr. de participanți total și per eveniment Nr. afaceri inovative inițiate
OBIECTIVUL 3 Asocierea antreprenorilor este încurajată și facilitată				
1.	Facilitarea creării parteneriatelor în afaceri	2017-2022	ADRC, ODIMM, ONG, APL	Nr. de parteneriate create Nr. de acorduri încheiate
2.	Dezvoltarea resurselor umane prin furnizarea instruirilor profesionale adaptate la necesitățile economiei	2017-2022	APC, APL, Instituții de învățământ	Nr. de evenimente organizate Nr. de agenți economici instruiți
3.	Promovarea participării antreprenorilor în programe de cooperare transfrontalieră și regională	2017-2022	ADRC, ODIMM, ONG, APL/Parteneri internaționali	Nr. de întreprinderi participante la evenimente de afaceri transfrontaliere (total și per eveniment) Nr. de publicații, articole și studii publicate 1 platformă on-line consolidată pentru creșterea oportunităților comerciale transfrontaliere

RAIONUL ANENII NOI

Raionul Anenii Noi are o populație stabilă²⁶ de 83 400 oameni (2017). În 2015²⁷, în raionul Anenii Noi existau 669 întreprinderi, cu 25 mai multe decât în 2011.

Întreprinderile raportoare din raionul Anenii Noi au înregistrat în anul 2015 o **cifră de afaceri** de 1 395 912,1 mii lei. **Numărul mediu anual al salariaților** a constituit 4 197 angajați, iar **remunerarea muncii** însumează 121 900,6 mii lei. În acest sens, **productivitatea anuală a muncii** pentru 2015 pentru raionul Anenii Noi a constituit 332 597 lei/angajat.

Dezagregat **pe tipuri de activități economice**, cei 3 indicatori se prezintă astfel:

- După **cifra de afaceri**, ponderea cea mai mare (din datele oficial disponibile) o constituie B+C – industria extractivă și prelucrătoare – 741 741,3 mii lei, urmată de activitatea G – comerț cu ridicata și cu amănuntul, întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor – 385 073,0 mii lei; ponderea minimă a constituit-o activitatea I – activități de cazare și alimentație publică – 5 666,6 mii lei.
- După **nr. mediu anual al salariaților**, activitatea B+C a implicat cei mai mulți angajați – 2 054, urmată de activitatea G cu 631 angajați. Activitatea cu cei mai puțini angajați este I – 67 angajați.
- După **remunerarea muncii**, quantumul sumativ cel mai ridicat s-a înregistrat în activitățile B+C – 69 507,8 mii lei, urmată de activitatea D+E – energia electrică și termică, gaze și apă – 15 177,6 mii lei. Activitatea în care s-a înregistrat cea mai mică remunerare a muncii este I - 2 063,0 mii lei.

La nivel de întreprinderi micro, mici și mijlocii (IMM), situația raionului Anenii Noi pe anii 2011 și 2015 se prezintă astfel:

INDICATOR	2011	2015
Nr. IMM-uri	625	645
Densitate, IMM-uri la 1000 locuitori	7,5	7,7
Nr. angajați	4563	4447
Venituri din vânzări, mln lei	1015,9	1075,8
Profit, mln lei	43,2	24
Ponderea profitului din totalul de vânzări	4,3%	2,2%
Nr. IMM-uri cu profit	264	266
Nr. IMM-uri cu pierderi	312	352

²⁶ Populație stabilă – nr. persoanelor care au domiciliul stabil pe teritoriul respectiv, inclusiv persoanele absente temporar

²⁷ Cel mai recent an cu date disponibile de la BNS, pentru acest domeniu

Astfel, pe parcursul perioadei 2011-2015 se constată o dinamică pozitivă a situației cu privire la nr. IMM-urilor din raion, în 2015 înregistrându-se cu 20 (3%) mai multe întreprinderi în raport cu 2011. Această creștere a influențat densitatea IMM-urilor la nivel de raion, în 2015 densitatea crescând cu 3%. În contrast cu această tendință, se atestă o scădere cu 2,5% a nr. de angajați. Veniturile din vânzări au crescut cu 6%. În același timp, dinamica pozitivă a densității IMM-urilor și a veniturilor este însoțită de o scădere semnificativă a profitului – cu 44% și, respectiv, a ponderii profitului din totalul de vânzări – cu 48,8%.

În consonanță cu această tendință negativă, înrăutățirea profitabilității sectorului antreprenorial în raionul Ialoveni este reflectată și în numărul întreprinderilor care au înregistrat pierderi, în 2015 numărul acestora mărindu-se cu 13% în raport cu 2011, iar al celor care au înregistrat profit menținându-se la același nivel.

IMM-urile din raionul Anenii Noi constituie 96,4% din totalul de întreprinderi înregistrate în raion.

Situația antreprenoriatului pentru cei 4 indicatori relevanți dezagregați pe activități economice este prezentată în tabelul de mai jos:

Activitate economică	Nr. agenți economici		Nr. mediu de personal		Venituri din vânzări, mln lei		Profit(+), Pierderi(-), mln lei	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
A - Agricultură, economia vinatului și silvicultura	86	102	1 876	2 068	423,46	991,92	23,77	122,75
B - Pescuitul, piscicultura	1	1	29	18	1,78	0,73	0,08	-0,51
C – Industria extractivă	8	9	178	143	53,41	104,42	5,07	18,69
D – Industria prelucrătoare	91	90	1 628	1 704	511,47	564,01	26,3	53,6
E – Energie electrică și termică, gaze și apă	10	11	245	182	13,87	14,88	8,52	-0,87
F – Construcții	25	29	248	242	25,86	105,39	-1,09	4,09
G – Comerț cu ridicata și amănuntul, repararea autovehiculelor...	255	254	1 126	1 111	584,77	552,69	14,93	9,4
H – Hoteluri și restaurante	18	21	48	64	2,23	5,02	-0,07	-1,01
I – Transporturi și comunicații	48	66	450	637	58,73	139,98	4,09	11,81
TOTAL	542	583	5828	6169	1675,6	2479	81,6	217,95

RAIONUL CĂLĂRAȘI

Raionul Călărași are o populație stabilă²⁸ de 77 300 oameni. În 2015²⁹, în raionul Călărași existau 349 întreprinderi, cu o unitate mai mult decât în 2011.

Întreprinderile raportoare din raionul Călărași au înregistrat în anul 2015 o **cifra de afaceri** de 765 356,7 mii lei. **Numărul mediu anual al salariaților** a constituit 2 660 angajați, iar **remunerarea muncii** însumează 80 770,8 mii lei. În acest sens, **productivitatea anuală a muncii** în 2015 pentru raionul Călărași a constituit 287 728 lei/angajat.

Dezagregat **pe tipuri de activități economice**, cei 3 indicatori se prezintă astfel:

- După **cifra de afaceri**, ponderea cea mai mare (din datele oficial disponibile) o constituie activitatea G – comerțul cu ridicata și amănuntul, întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor – 429 824,6 mii lei, urmată de activitățile conexe B+C cu 230 374,0 mii lei; ponderea minimă a constituit-o activitatea I – activități de cazare și alimentație publică – 14 054,0 mii lei.
- După **nr. mediu anual al salariaților**, activitățile B+C au implicat cei mai mulți angajați – 1 145, urmat de activitatea G cu 696 angajați. Activitatea cu cei mai puțini angajați este I – 174 angajați.
- După **remunerarea muncii**, quantumul sumativ cel mai ridicat s-a înregistrat în activitățile B+C – 41 096,7 mii lei, urmat de G – cu 18 851,9 mii lei, cea mai mică sumă fiind în grupul I 3 393,6 mln lei.

La nivel de întreprinderi micro, mici și mijlocii (IMM), situația raionului Călărași pe anii 2011 și 2015 se prezintă astfel:

INDICATOR	2011	2015
Nr. IMM-uri	342	341
Densitate, IMM-uri la 1000 locuitori	4,3	4,3
Nr. angajați	3537	2866
Venituri din vânzări, mln lei	721,4	532
Profit, mln lei	38,8	25,2
Pondere profitului din totalul de vânzări	5,4%	4,7%
Nr. IMM-uri cu profit	175	171
Nr. IMM-uri cu pierderi	135	150

Astfel, se constată o stabilitate a situației cu privire la numărul IMM-urilor din raion, observându-se însă o scădere cu 19% a numărului de angajați, fapt reflectat și în scăderea veniturilor din vânzări

²⁸ Populație stabilă – nr. persoanelor care au domiciliul stabil pe teritoriul respectiv, inclusiv persoanele absente temporar

²⁹ Cel mai recent an cu date disponibile de la BNS, pentru acest domeniu

(cu 26%) și, respectiv, a profitului (o scădere cu 35%). Totodată, înrăutățirea situației antreprenoriale se reflectă și în numărul întreprinderilor care au înregistrat pierderi, în 2015 numărul acestora mărindu-se cu 11% în raport cu 2011; numărul IMM-urilor care au înregistrat profit a crescut cu 2%.

IMM-urile din raionul Călărași constituie 97,7% din totalul de întreprinderi înregistrate în raion.

Situația antreprenoriatului pentru cei 4 indicatori relevanți dezagregați pe activități economice este prezentată în tabelul de mai jos:

Activitate economică	Nr. IMM-uri		Nr. mediu de personal		Venituri din vânzări, mln lei		Profit(+), Pierderi(-), mln lei	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
A - Agricultură, economia vinatului și silvicultură	33	30	512	399	24,31	52,14	4,11	2,89
B - Pescuitul, piscicultura	2	2	3	4	0,14	0	0	- 0,03
C – Industria extractivă	-	-	-	-	-	-	-	-
D – Industria prelucrătoare	64	54	1508	1148	263,08	216,1	17,99	-34,5
E – Energie electrică și termică, gaze și apă	4	5	167	145	13,01	12,63	-1,74	-1,19
F – Construcții	11	19	223	357	39,7	104,17	3,48	5,32
G – Comerț cu ridicata și amănuntul, reparatia autovehiculelor...	136	145	1020	723	388,75	374,61	13,99	21,14
H – Hoteluri și restaurante	11	12	68	84	3,71	6,25	0,11	-0,31
I – Transporturi și comunicații	24	24	194	165	25,63	35,86	2,8	5,2

RAIONUL CRIULENI

Raionul Criuleni are o populație stabilă³⁰ de 73 600 oameni (2017). În 2015³¹, în raionul Criuleni existau 406 întreprinderi, cu 13 mai multe decât în 2011.

Întreprinderile raportoare din raionul Criuleni au înregistrat în anul 2015 o **cifra de afaceri** de 879 139,5 mii lei. **Numărul mediu anual al salariaților** a constituit 2 210 angajați, iar **remunerarea muncii** însumează 90 139,4 mii lei. În acest sens, **productivitatea anuală a muncii** pentru 2015 pentru raionul Criuleni a constituit 397 800 lei/angajat.

Dezagregat **pe tipuri de activități economice**, cei 3 indicatori se prezintă astfel:

- După **cifra de afaceri**, ponderea cea mai mare (din datele oficial disponibile) o constituie activitatea B+C – industria extractivă și prelucrătoare – 519 768,1 mii lei, urmată de activitatea G – comerț cu ridicata și cu amănuntul, întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor – 166 880,9 mii lei; ponderea minimă a constituit-o activitatea D+E – energia electrică și termică, gaze și apă – 9 070,0 mii lei.
- După **nr. mediu anual al salariaților**, activitățile B+C au implicat cei mai mulți angajați – 830, urmat de activitatea G cu 535 angajați. Activitatea cu cei mai puțini angajați este I – 66 de angajați.
- După **remunerarea muncii**, quantumul sumativ cel mai ridicat s-a înregistrat în activitățile B+C – 46 727,3 mii lei, urmat de F (construcții) – 15 731,7 mii lei, cea mai mică sumă fiind în grupul D+E – 2 869,7 mii lei.

La nivel de întreprinderi micro, mici și mijlocii (IMM), situația raionului Criuleni pe anii 2011 și 2015 se prezintă astfel:

INDICATOR	2011	2015
Nr. IMM-uri	387	397
Densitate, IMM-uri la 1000 locuitori	5,3	5,4
Nr. angajați	2914	2630
Venituri din vânzări, mln lei	534,4	690,1
Profit, mln lei	34,7	-6,5
Ponderea profitului din totalul de vânzări	6,5%	-
Nr. IMM-uri cu profit	164	169
Nr. IMM-uri cu pierderi	183	217

Astfel, se constată o stabilitate a situației cu privire la numărului IMM-urilor din raion, observându-se însă o scădere cu 19% a nr. de angajați, fapt reflectat și în scăderea veniturilor din vânzări (cu

³⁰ Populație stabilă – nr. persoanelor care au domiciliul stabil pe teritoriul respectiv, inclusiv persoanele absente temporar

³¹ Cel mai recent an cu date disponibile de la BNS, pentru acest domeniu

26%) și, respectiv, a profitului (o scădere cu 35%). Totodată, înrăutățirea situației antreprenoriale se reflectă și în numărul întreprinderilor care au înregistrat pierderi, în 2015 numărul acestora mărindu-se cu 15 în raport cu 2011.

Este de notat că IMM-urile din raionul Criuleni constituie 97,8% din totalul de întreprinderi înregistrate în raion.

Situația antreprenoriatului pentru cei 4 indicatori relevanți dezagregați pe activități economice este prezentată în tabelul de mai jos:

Activitate economică	Nr. agenți economici		Nr. mediu de personal		Venituri din vânzări, mln lei		Profit(+), Pierderi(-), mln lei	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
A - Agricultură, economia vinatului și silvicultură	72	84	1 022	791	115,5	164,28	14,28	-4,18
B - Pescuitul, piscicultura	1	1	2	2	0,04	0	-0,01	-0,07
C – Industria extractivă	7	6	121	104	16,01	7,46	2,91	-0,54
D – Industria prelucrătoare	51	49	623	787	92,28	361,39	5,19	-23,67
E – Energie electrică și termică, gaze și apă	12	15	61	74	3,44	4,08	-0,28	-0,12
F – Construcții	19	24	219	402	42,38	115,64	2,22	0,24
G – Comerț cu ridicata și amănuntul, repararea autovehiculelor...	114	136	619	659	333,8	325,93	22,11	14,37
H – Hoteluri și restaurante	13	13	84	102	7,44	17,81	0,47	-0,53
I – Transporturi și comunicații	24	33	257	253	35,47	30,33	1,87	-3,28
TOTAL	313	361	3008	3174	646,4	1026,9	48,8	-17,8

RAIONUL DUBĂSARI

Raionul Dubăsari are o populație stabilă³² de 35 300 oameni (2017). În 2015³³, în raionul Dubăsari existau 178 întreprinderi, cu 2 mai multe decât în 2011.

Întreprinderile raportoare din raionul Dubăsari au înregistrat în anul 2015 o **cifră de afaceri** de 98 486,6 mii lei. **Numărul mediu anual al salariaților** a constituit 377 angajați, iar **remunerarea muncii** a însumat 8 397,1 mii lei. În acest sens, **productivitatea anuală a muncii** pentru 2015 pentru raionul Dubăsari a constituit 261 237 lei/angajat.

Dezagregat **pe tipuri de activități economice**, cei 3 indicatori se prezintă astfel:

- După **cifra de afaceri**, ponderea cea mai mare (din datele oficial disponibile) o constituie activitatea G – comerț cu ridicata și cu amănuntul, întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor – 72 212,3 mii lei, urmată de activitatea B+C – industria extractivă și prelucrătoare – cu 16 134,2 mii lei; ponderea minimă a constituit-o activitatea H – transport și depozitare – 149,4 mii lei; conform datelor BNS, activitatea D+E – energia electrică și termică, gaze și apă – are raportat 0 mln lei.
- După **nr. mediu anual al salariaților**, activitățile B+C au implicat cei mai mulți angajați – 146, urmate de activitatea G cu 117 angajați. Activitatea cu cei mai puțini angajați este H – 5 angajați.
- După **remunerarea muncii**, quantumul sumativ cel mai ridicat s-a înregistrat în activitățile B+C – 2 830,1 mii lei, urmate la o mică distanță de activitatea economică G – 2 168,8 mii lei. Pentru restul activităților economice datele oficiale nu sînt disponibile.

La nivel de întreprinderi micro, mici și mijlocii (IMM), situația raionului Dubăsari pe anii 2011 și 2015 se prezintă astfel:

INDICATOR	2011	2015
Nr. IMM-uri	176	178
Densitate, IMM-uri la 1000 locuitori	5,0	5,0
Nr. angajați	1586	1433
Venituri din vânzări, mln lei	183	303,8
Profit, mln lei	17,1	13
Ponderea profitului din totalul de vânzări	9,3%	4,3%
Nr. IMM-uri cu profit	110	100
Nr. IMM-uri cu pierderi	53	69

³² Populație stabilă – nr. persoanelor care au domiciliul stabil pe teritoriul respectiv, inclusiv persoanele absente temporar

³³ Cel mai recent an cu date disponibile de la BNS, pentru acest domeniu

Astfel, pe parcursul perioadei 2011-2015 se constată o stabilitate a situației cu privire la numărul IMM-urilor din raion, observându-se însă o scădere cu 10% a numărului de angajați, și a profitului – o scădere cu 24%. Contrar acestei tendințe, veniturile din vânzări au înregistrat o creștere cu 66%. Totodată, înrăutățirea situației antreprenoriale se reflectă și în numărul întreprinderilor care au înregistrat pierderi, în 2015 numărul acestora mărindu-se cu 30% în raport cu 2011, iar a celor care au înregistrat profit micșorându-se cu 9%.

IMM-urile din raionul Dubăsari constituie 99,4% din totalul de întreprinderi înregistrate în raion.

Situația antreprenoriatului pentru cei 4 indicatori relevanți dezagregați pe activități economice este prezentată în tabelul de mai jos:

Activitate economică	Nr. agenți economici		Nr. mediu de personal		Venituri din vânzări, mln lei		Profit(+), Pierderi(-), mln lei	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
A - Agricultură, economia vinatului și silvicultură	37	39	801	578	58,17	64,23	12,24	7,56
B - Pescuitul, piscicultura	..	..	..	..	..	..	..	..
C – Industria extractivă	4	2	43	17	1,96	0,58	0,03	-0,22
D – Industria prelucrătoare	15	21	457	129	47,51	13,09	-4,95	1,95
E – Energie electrică și termică, gaze și apă	1	2	4	6	0,21	0,36	0	0,06
F – Construcții	4	3	37	15	3,25	1,54	0,2	0,12
G – Comerț cu ridicata și amănuntul, repararea autovehiculelor...	61	69	257	265	61,73	92,4	1,44	1,99
H – Hoteluri și restaurante	4	6	105	121	3,73	8,57	-0,79	-1,54
I – Transporturi și comunicații	14	11	72	33	6,21	3,18	0,3	0,29
TOTAL	140	153	1776	1164	183	184	8,47	10,21

RAIONUL HÎNCEȘTI

Raionul Hîncești are o populație stabilă³⁴ de 119 700 oameni (2017). În 2015³⁵, în raionul Hîncești existau 697 întreprinderi, cu 84 mai multe decît în 2011.

Întreprinderile raportoare din raionul Hîncești au înregistrat în anul 2015 o **cifră de afaceri** de 1 930 261,9 mii lei. **Numărul mediu anual al salariaților** a constituit 2 857 angajați, iar **remunerarea muncii** a însumat 96 159,3 mii lei. În acest sens, **productivitatea anuală a muncii** pentru 2015 pentru raionul Hîncești a constituit 675 625 lei/angajat.

Dezagregat **pe tipuri de activități economice**, cei 3 indicatori se prezintă astfel:

- După **cifra de afaceri**, ponderea cea mai mare (din datele oficial disponibile) o constituie activitatea G – comerț cu ridicata și cu amănuntul, întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor – 1 228 070,9 mii lei, urmată de activitatea B+C – industria extractivă și prelucrătoare – 324 244,0 mii lei; ponderea minimă a constituit-o activitatea I – activități de cazare și alimentație publică – 8 504,4 mii lei.
- După **nr. mediu anual al salariaților**, activitatea G a implicat cei mai mulți angajați – 993, urmată de activitatea B+C cu 514 angajați. Activitatea cu cei mai puțini angajați este H – 93 angajați.
- După **remunerarea muncii**, quantumul sumativ cel mai ridicat s-a înregistrat în activitățile G – 40 992,5 mii lei, urmată de B+C – 15 592,4 mii lei. Activitatea în care s-a înregistrat cea mai mică remunerare a muncii este I – 1 977,7 mii lei.

La nivel de întreprinderi micro, mici și mijlocii (IMM), situația raionului Hîncești pe anii 2011 și 2015 se prezintă astfel:

INDICATOR	2011	2015
Nr. IMM-uri	596	682
Densitate, IMM-uri la 1000 locuitori	5,6	5,7
Nr. angajați	4051	4552
Venituri din vânzări, mln lei	834,3	1111,6
Profit, mln lei	48,2	3,8
Ponderea profitului din totalul de vânzări	5,8%	0,3%
Nr. IMM-uri cu profit	280	320
Nr. IMM-uri cu pierderi	238	297

Astfel, pe parcursul perioadei 2011-2015 se constată o dinamică pozitivă a situației cu privire la numărului IMM-urilor din raion, în 2015 înregistrându-se cu 86 (14%) mai multe întreprinderi în

³⁴ Populație stabilă – nr. persoanelor care au domiciliul stabil pe teritoriul respectiv, inclusiv persoanele absente temporar

³⁵ Cel mai recent an cu date disponibile de la BNS, pentru acest domeniu

raport cu 2011. Totuși, această dinamică nu a influențat semnificativ densitatea IMM-urilor la nivel de raion, această constanță fiind cauzată de scăderea numărului populației. Totodată, se observă o creștere cu 12% a numărului de angajați, precum și a veniturilor din vânzări –cu 33%. În același timp, dinamica pozitivă a numărului angajaților și a veniturilor este însoțită de o scădere extremă a profitului – cu 92%, ponderea acestuia din totalul de vânzări în 2015 fiind de doar 0,3%.

În consonanță cu această tendință negativă, înrăutățirea profitabilității sectorului antreprenorial în raionul Hîncești este reflectată și în numărul întreprinderilor care au înregistrat pierderi, în 2015 numărul acestora mărindu-se cu 25% în raport cu 2011, iar a celor care au înregistrat profit micșorându-se cu 14%.

Este de notat că IMM-urile din raionul Hîncești constituie 97,8% din totalul de întreprinderi înregistrate în raion.

Situația antreprenoriatului pentru cei 4 indicatori relevanți dezagregați pe activități economice este prezentată în tabelul de mai jos:

Activitate economică	Nr. agenți economici		Nr. mediu de personal		Venituri din vânzări, mln lei		Profit(+), Pierderi(-), mln lei	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
A - Agricultură, economia vinatului și silvicultura	81	104	2 757	1 461	119,26	201,44	9,2	7,99
B - Pescuitul, piscicultura	5	6	37	24	2,07	1,04	0,09	-0,05
C – Industria extractivă	3	3	8	7	0,27	0,45	0,08	0,21
D – Industria prelucrătoare	82	100	890	721	182,76	322,63	4,4	3,37
E – Energie electrică și termică, gaze și apă	7	12	167	121	12,06	10,75	0,68	0,21
F – Construcții	30	49	392	476	98,84	121,03	13,09	9,84
G – Comerț cu ridicata și amanuntul, reparatia autovehiculelor...	220	271	1 497	1 568	975,6	368,30	20,91	23,81
H – Hoteluri și restaurante	18	25	79	103	5,22	12,15	2,01	-0,37
I – Transporturi și comunicații	44	49	449	422	147,98	174,63	8,36	5,04
TOTAL	490	619	6276	4903	1544,1	2212,4	58,8	50,1

RAIONUL IALOVENI

Raionul Ialoveni are o populație stabilă³⁶ de 101 500 oameni (2017). În 2015³⁷, în raionul Ialoveni existau 1 145 întreprinderi, cu 198 mai multe decât în 2011.

Întreprinderile raportoare din raionul Ialoveni au înregistrat în anul 2015 o cifră de afaceri de 4 943 943,0 mii lei. **Numărul mediu anual al salariaților** a constituit 7 149 angajați, iar **remunerarea muncii** a însumat 260 578,2 mii lei. În acest sens, **productivitatea anuală a muncii** pentru 2015 pentru raionul Ialoveni a constituit 691 557 lei/angajat.

Dezagregat **pe tipuri de activități economice**, cei 3 indicatori se prezintă astfel:

- După **cifra de afaceri**, ponderea cea mai mare (din datele oficial disponibile) o constituie activitatea G – comerț cu ridicata și cu amănuntul, întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor – 3 151 734,6 mii lei, urmată de activitatea B+C – industria extractivă și prelucrătoare – 759 786,1 mii lei; ponderea minimă a constituit-o activitatea I – activități de cazare și alimentație publică – 9 776,0 mii lei.
- După **nr. mediu anual al salariaților**, activitatea G a implicat cei mai mulți angajați – 2 587, urmată de activitatea B+C cu 1 726 angajați. Activitatea cu cei mai puțini angajați este H – 110 angajați.
- După **remunerarea muncii**, quantumul sumativ cel mai ridicat s-a înregistrat în activitățile G – 73 053,5 mii lei, urmată de B+C – 62 551,4 mii lei. Activitatea în care s-a înregistrat cea mai mică remunerare a muncii este I – 1 419,1 mii lei.

La nivel de întreprinderi micro, mici și mijlocii (IMM), situația raionului Ialoveni pe anii 2011 și 2015 se prezintă astfel:

INDICATOR	2011	2015
Nr. IMM-uri	924	1114
Densitate, IMM-uri la 1000 locuitori	9,3	11
Nr. angajați	4919	5940
Venituri din vânzări, mln lei	1305,8	2076,1
Profit, mln lei	100,1	55
Ponderea profitului din totalul de vânzări	7,7%	2,6%
Nr. IMM-uri cu profit	431	478
Nr. IMM-uri cu pierderi	441	604

Astfel, pe parcursul perioadei 2011-2015 se constată o dinamică pozitivă a situației cu privire la numărul IMM-urilor din raion, în 2015 înregistrându-se cu 190 (21%) mai multe întreprinderi în

³⁶ Populație stabilă – nr. persoanelor care au domiciliul stabil pe teritoriul respectiv, inclusiv persoanele absente temporar

³⁷ Cel mai recent an cu date disponibile de la BNS, pentru acest domeniu

raport cu 2011. Această creștere a influențat densitatea IMM-urilor la nivel de raion, în 2015 densitatea crescînd cu 18%. Totodată, se observă o creștere cu 21% a numărului de angajați, precum și a veniturilor din vânzări – cu 59%. În același timp, dinamica pozitivă a numărului angajaților și a veniturilor este însoțită de o scădere semnificativă a profitului – cu 45%, ponderea acestuia din totalul de vânzări în 2015 fiind de doar 2,6%.

În consonanță cu această tendință negativă, înrăutățirea profitabilității sectorului antreprenorial în raionul Ialoveni se reflectă și în numărul întreprinderilor care au înregistrat pierderi, în 2015 numărul acestora mărindu-se cu 37% în raport cu 2011, iar a celor care au înregistrat profit micșorîndu-se cu 11%.

IMM-urile din raionul Ialoveni constituie 97,3% din totalul de întreprinderi înregistrate în raion.

Situația antreprenoriatului pentru cei 4 indicatori relevanți dezagregați pe activități economice este prezentată în tabelul de mai jos:

Activitate economică	Nr. agenți economici		Nr. mediu de personal		Venituri din vânzări, mln lei		Profit(+), Pierderi(-), mln lei	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
A - Agricultură, economia vinatului și silvicultură	50	89	886	749	45,8	132,44	1,22	1,85
B - Pescuitul, piscicultura	10	9	112	82	5,66	11,55	-0,07	1,12
C – Industria extractivă	1	1	117	71	6,88	3,84	0,11	-1,32
D – Industria prelucrătoare	112	138	2 026	1 864	418,3	872,32	31,49	22,51
E – Energie electrică și termică, gaze și apă	6	11	638	650	275,16	332,18	13,51	-31,67
F – Construcții	70	72	577	968	178,95	323,3	32,4	30,44
G – Comerț cu ridicata și amanuntul, reparatia autovehiculelor...	373	467	1 802	2 500	1 856,3	2 699,7	126,49	101,45
H – Hoteluri și restaurante	14	26	66	120	4,5	9,79	-1,47	-1,82
I – Transporturi și comunicații	101	123	539	743	139,47	260,37	6,26	15,06
TOTAL	737	936	6763	7747	2930,9	4645,5	209,9	137,6

RAIONUL NISPORENI

Raionul Nisporeni are o populație stabilă³⁸ de 65 400 oameni (2017). În 2015³⁹, în raionul Nisporeni existau 340 întreprinderi, cu 27 mai multe decât în 2011.

Întreprinderile raportoare din raionul Nisporeni au înregistrat în anul 2015 o cifră de afaceri de 1 051 161,4 mii lei. **Numărul mediu anual al salariaților** a constituit 2 495 angajați, iar **remunerarea muncii** a însumat 66 775,8 mii lei. În acest sens, **productivitatea anuală a muncii** pentru 2015 pentru raionul Nisporeni a constituit 421 307 lei/angajat.

Dezagregat **pe tipuri de activități economice**, cei 3 indicatori se prezintă astfel:

- După **cifra de afaceri**, ponderea cea mai mare (din datele oficial disponibile) o constituie activitatea G – comerț cu ridicata și cu amănuntul, întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor – cu 628 499,5 mii lei, urmată de activitatea B+C – industria extractivă și prelucrătoare – cu 188 398,2 mii lei; la o mică distanță se află activitatea H – transport și depozitare – cu 177 973,8 mii lei; ponderea minimă a constituit-o activitatea I – activități de cazare și alimentație publică – 2 166,4 mii lei.

- După **nr. mediu anual al salariaților**, activitatea G a implicat cei mai mulți angajați – 803, urmată de activitatea B+C cu 861 angajați. Activitatea cu cei mai puțini angajați este I – 59 angajați.

- După **remunerarea muncii**, quantumul sumativ cel mai ridicat s-a înregistrat în activitățile B+C – 34 128,5 mii lei, urmată de activitatea G – 13 873,9 mii lei. Activitatea în care s-a înregistrat cea mai mică remunerare a muncii este I – 1 113,2 mii lei.

La nivel de întreprinderi micro, mici și mijlocii (IMM), situația raionului Nisporeni pe anii 2011 și 2015 se prezintă astfel:

INDICATOR	2011	2015
Nr. IMM-uri	306	331
Densitate, IMM-uri la 1000 locuitori	4,6	5
Nr. angajați	2101	2039
Venituri din vânzări, mln lei	400,2	509,4
Profit, mln lei	25,9	11,1
Pondere profitului din totalul de vânzări	6,5%	2,2%
Nr. IMM-uri cu profit	164	161
Nr. IMM-uri cu pierderi	87	118

³⁸ Populație stabilă – nr. persoanelor care au domiciliul stabil pe teritoriul respectiv, inclusiv persoanele absente temporar

³⁹ Cel mai recent an cu date disponibile de la BNS, pentru acest domeniu

Astfel, pe parcursul perioadei 2011-2015 se constată o dinamică pozitivă a situației cu privire la numărul IMM-urilor din raion, în 2015 înregistrându-se cu 25 (8%) mai multe întreprinderi în raport cu 2011. Această creștere a influențat densitatea IMM-urilor la nivel de raion, în 2015 densitatea crescând cu 9%. În contrast cu această tendință, se atestă o scădere cu 3% a numărului de angajați. Veniturile din vânzări au crescut cu 27%. În același timp, dinamica pozitivă a densității IMM-urilor și a veniturilor este însoțită de o scădere semnificativă a profitului – cu 57%, ponderea acestuia din totalul de vânzări în 2015 fiind de doar 2,2%.

În consonanță cu această tendință negativă, înrăutățirea profitabilității sectorului antreprenorial în raionul Nisporeni este reflectată și în numărul întreprinderilor care au înregistrat pierderi, în 2015 numărul acestora mărindu-se cu 36% în raport cu 2011, iar a celor care au înregistrat profit menținându-se aproximativ la același nivel (cu o scădere ușoară de 2%).

Este de notat că IMM-urile din raionul Nisporeni constituie 97,4% din totalul de întreprinderi înregistrate în raion.

Situația antreprenoriatului pentru cei 4 indicatori relevanți dezagregați pe activități economice este prezentată în tabelul de mai jos:

Activitate economică	Nr. agenți economici		Nr. mediu de personal		Venituri din vânzări, mln lei		Profit(+), Pierderi(-), mln lei	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
A - Agricultură, economia vinatului și silvicultură	17	21	261	224	9,17	12,25	0,71	-3,15
B - Pescuitul, piscicultură	1	1	16	4	0,45	0,37	0,01	0,01
C – Industria extractivă	-	1	-	5	-	0,2	-	0,03
D – Industria prelucrătoare	62	69	1 136	890	123,15	134,28	3,14	13,3
E – Energie electrică și termică, gaze și apă	1	1	4	2	0,07	0,07	-0,32	0,06
F – Construcții	12	10	195	140	31,85	63,97	2,76	3,89
G – Comerț cu ridicata și amanuntul, reparatia autovehiculelor...	123	173	519	681	390,43	532,47	39,24	31,76
H – Hoteluri și restaurante	7	8	22	34	1,64	3,4	0,4	0,01
I – Transporturi și comunicații	29	34	270	417	51,61	154,55	8,34	5,62
TOTAL	252	318	2423	2397	608,37	901,56	54,28	51,53

RAIONUL ORHEI

Raionul Orhei are o populație stabilă⁴⁰ de 124 800 oameni (2017). În 2015⁴¹, în raionul Orhei existau 1 155 întreprinderi, cu 80 mai multe decât în 2011.

Întreprinderile raportoare din raionul Orhei au înregistrat în anul 2015 o **cifră de afaceri** de 3 237 277,0 mii lei. **Numărul mediu anual al salariaților** a constituit 7 522 angajați, iar **remunerarea muncii** a însumat 268 710,0 mii lei. În acest sens, **productivitatea anuală a muncii** pentru 2015 pentru raionul Orhei a constituit 430 374 lei/angajat.

Dezagregat **pe tipuri de activități economice**, cei 3 indicatori se prezintă astfel:

- După **cifra de afaceri**, ponderea cea mai mare (din datele oficial disponibile) o constituie activitatea G – comerț cu ridicata și cu amănuntul, întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor – 2 206 785,0 mii lei, urmată de activitatea B+C – industria extractivă și prelucrătoare – 463 676,3 mii lei; ponderea minimă a constituit-o activitatea I – activități de cazare și alimentație publică – 22 753,1 mii lei.
- După **nr. mediu anual al salariaților**, activitatea B+C a implicat cei mai mulți angajați – 2 236, urmată de activitatea G cu 1 872 angajați. Activitatea cu cei mai puțini angajați este I – 307 angajați.
- După **remunerarea muncii**, quantumul sumativ cel mai ridicat s-a înregistrat în activitățile B+C – 82 924,7 mii lei, urmată de activitatea D+E – energia electrică și termică, gaze și apă – 58 880,7 mii lei. Activitatea în care s-a înregistrat cea mai mică remunerare a muncii este I - 6 789,6 mii lei.

La nivel de întreprinderi micro, mici și mijlocii (IMM), situația raionului Orhei pe anii 2011 și 2015 se prezintă astfel:

INDICATOR	2011	2015
Nr. IMM-uri	1055	1133
Densitate, IMM-uri la 1000 locuitori	8,4	9
Nr. angajați	6647	6532
Venituri din vânzări, mln lei	1203,6	1473,4
Profit, mln lei	53,4	-21,4
Ponderea profitului din totalul de vânzări	4,4%	-
Nr. IMM-uri cu profit	542	532
Nr. IMM-uri cu pierderi	459	560

⁴⁰ Populație stabilă – nr. persoanelor care au domiciliul stabil pe teritoriul respectiv, inclusiv persoanele absente temporar

⁴¹ Cel mai recent an cu date disponibile de la BNS, pentru acest domeniu

Astfel, pe parcursul perioadei 2011-2015 se constată o dinamică pozitivă a situației cu privire la numărul IMM-urilor din raion, în 2015 înregistrându-se cu 78 (7%) mai multe întreprinderi în raport cu 2011. Această creștere a influențat densitatea IMM-urilor la nivel de raion, în 2015 densitatea crescând cu 7%. În contrast cu această tendință, se atestă o scădere cu 2% a numărului de angajați. Veniturile din vânzări au crescut cu 22%. În același timp, dinamica pozitivă a densității IMM-urilor și a veniturilor este însoțită de o scădere extremă a profitului – cu 140%, IMM-urile lucrând în pierdere.

În consonanță cu această tendință negativă, înrăutățirea profitabilității sectorului antreprenorial în raionul Orhei se reflectă și în numărul întreprinderilor care au înregistrat pierderi, în 2015 numărul acestora mărindu-se cu 22% în raport cu 2011, iar al celor care au înregistrat profit menținându-se aproximativ la același nivel (cu o scădere ușoară de 2%).

Este de notat că IMM-urile din raionul Orhei constituie 98% din totalul de întreprinderi înregistrate în raion.

Situația antreprenoriatului pentru cei 4 indicatori relevanți dezagregați pe activități economice este prezentată în tabelul de mai jos:

Activitate economică	Nr. agenți economici		Nr. mediu de personal		Venituri din vânzări, mln lei		Profit(+), Pierderi(-), mln lei	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
A - Agricultură, economia vinatului și silvicultură	116	131	2 032	1 480	147,5	193,6	28,67	26,7
B - Pescuitul, piscicultura	3	1	4	12	0,18	0,97	0,1	0,96
C – Industria extractivă	7	9	217	284	25,04	51,65	0,05	1,79
D – Industria prelucrătoare	118	117	2 279	1 965	318,05	390,28	-14,48	-104,6
E – Energie electrică și termică, gaze și apă	13	25	622	670	150,02	186,92	15,12	-23,36
F – Construcții	48	67	403	659	74,61	270,36	8,22	21,2
G – Comerț cu ridicata și amănuntul, reparatia autovehiculelor...	479	509	1 871	2 024	1 013,8	1 482,6	21,65	17,1
H – Hoteluri și restaurante	33	36	187	219	10,93	12,41	-2,87	-1,48
I – Transporturi și comunicații	62	74	480	519	53,33	91,47	4,17	3,99
TOTAL	879	969	8095	7832	1793,5	2680,3	60,63	-57,73

RAIONUL REZINA

Raionul Rezina are o populație stabilă⁴² de 55 500 oameni (2017). În 2015⁴³, în raionul Rezina existau 308 întreprinderi, același număr ca și în 2011.

Întreprinderile raportoare din raionul Rezina au înregistrat în anul 2015 o **cifra de afaceri** de 3 535 529,0 mii lei. **Numărul mediu anual al salariaților** a constituit 3 146 angajați, iar **remunerarea muncii** a însumat 108 348,5 mii lei. În acest sens, **productivitatea anuală a muncii** pentru 2015 pentru raionul Rezina a constituit 1123817,2 lei/angajat.

Dezagregat **pe tipuri de activități economice**, cei 3 indicatori se prezintă astfel:

- După **cifra de afaceri**, ponderea cea mai mare (din datele oficial disponibile) o constituie activitatea G – comerțul cu ridicata și amănuntul, întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor – cu 2 225 412,4 mii lei, urmată de activitățile conexe B+C cu 1 057 559,1 mii lei; ponderea minimă a constituit-o activitatea I – activități de cazare și alimentație publică 0,0 mii lei.
- După **nr. mediu anual al salariaților**, activitatea G a implicat cei mai mulți angajați – 1 010 persoane, urmată de activitatea B+C cu 924 angajați. Activitatea cu cei mai puțini angajați este I – 0 angajați.
- După **remunerarea muncii**, quantumul sumativ cel mai ridicat s-a înregistrat în activitățile B+C – 56 666,3 mii lei, urmat de G – 24 005,3 mii lei, cea mai mică sumă fiind în grupul I – 0 mii lei.

La nivel de întreprinderi micro, mici și mijlocii (IMM), situația raionului Rezina pe anii 2011 și 2015 se prezintă astfel:

INDICATOR	2011	2015
Nr. IMM-uri	300	295
Densitate, IMM-uri la 1000 locuitori	5,7	5,8
Nr. angajați	2680	2472
Venituri din vânzări, mln lei	483,1	587,9
Profit, mln lei	21,3	15,7
Ponderea profitului din totalul de vânzări	4,4%	2,7%
Nr. IMM-uri cu profit	156	149
Nr. IMM-uri cu pierderi	125	139

Astfel, pe parcursul perioadei 2011-2015 se constată o stabilitate a situației cu privire la numărul IMM-urilor din raion, observându-se însă o scădere cu 8% a numărului de angajați. În același timp,

⁴² Populație stabilă – nr. persoanelor care au domiciliul stabil pe teritoriul respectiv, inclusiv persoanele absente temporar

⁴³ Cel mai recent an cu date disponibile de la BNS, pentru acest domeniu

veniturile din vânzări au crescut cu 22%, iar profitul a scăzut cu 26%. Totodată, înrăutățirea situației antreprenoriale se reflectă și în numărul întreprinderilor care au înregistrat profit, în 2015 numărul acestora scăzând cu 4% în raport cu 2011, iar numărul întreprinderilor care au înregistrat pierderi s-a mărit cu 11%.

IMM-urile din raionul Rezina constituie 95,8% din totalul de întreprinderi înregistrate în raion.

Situația antreprenoriatului pentru cei 4 indicatori relevanți dezagregați pe activități economice este prezentată în tabelul de mai jos:

Activitate economică	Nr. agenți economici		Nr. mediu de personal		Venituri din vânzări, mln lei		Profit(+), Pierderi(-), mln lei	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
A - Agricultură, economia vinatului și silvicultură	40	49	606	434	60,8	77,1	12,1	6
B - Pescuitul, piscicultura	-	-	-	-	-	-	-	-
C - Industria extractivă	3	3	93	92	16,1	8,2	2,7	-2,3
D - Industria prelucrătoare	29	34	665	762	541,7	824,3	37,4	155
E - Energie electrică și termică, gaze și apă	-	4	-	7	-	0,36	-	-0,2
F - Construcții	9	15	217	257	16,5	107,1	0,16	5,9
G - Comerț cu ridicata și amănuntul, repararea autovehiculelor...	153	138	777	738	533,2	1402	25,7	56,5
H - Hoteluri și restaurante	4	3	25	10	2,6	1	-0,64	-0,1
I - Transporturi și comunicații	25	31	208	257	33,2	100,3	4,7	7
TOTAL	263	277	2591	2557	1204,2	2520,4	82,1	227,8

RAIONUL ȘOLDĂNEȘTI

Raionul Șoldănești are o populație stabilă⁴⁴ de 41,5 mii oameni. În 2015⁴⁵, în raionul Șoldănești existau 198 întreprinderi, cu 67 mai mult decât în 2011.

Întreprinderile raportoare din raionul Șoldănești au înregistrat în anul 2015 o **cifra de afaceri** de 76 036,1 mii lei. **Numărul mediu anual al salariaților** a constituit 526 angajați, iar **remunerarea muncii** a însumat 12 127,4 mii lei. În acest sens, **productivitatea anuală a muncii** pentru 2015 pentru raionul Șoldănești a constituit 23055,9 lei/angajat.

Dezagregat **pe tipuri de activități economice**, cei 3 indicatori se prezintă astfel:

- După **cifra de afaceri**, ponderea cea mai mare (din datele oficial disponibile) o constituie activitatea H – transport și depozitare – 41 003,1 mii lei, urmată de activitățile B+C – industria extractivă și prelucrătoare – 18 277,0 mii lei; ponderea minimă a constituit-o activitatea I – activități de cazare și alimentație publică și F – construcții – 0 mii lei.
- După **nr. mediu anual al salariaților**, activitatea B+C a implicat cei mai mulți angajați – 216 angajați, urmată de activitatea H – 96 angajați. Activitatea cu cei mai puțini angajați I și F – 0 angajați.
- După **remunerarea muncii**, cuantumul sumativ cel mai ridicat s-a înregistrat în activitățile B+C – 5 243,9mii lei, urmat H – 2081,8 mii lei, cea mai mică sumă fiind în grupul I și F – 0 mii lei.

La nivel de întreprinderi micro, mici și mijlocii (IMM), situația raionului Șoldănești pe anii 2011 și 2015 se prezintă astfel:

INDICATOR	2011	2015
Nr. IMM-uri	131	198
Densitate, IMM-uri la 1000 locuitori	3,0	4,7
Nr. angajați	1719	2056
Venituri din vânzări, mln lei	237,7	360,8
Profit, mln lei	14,1	46,5
Pondere profitului din totalul de vânzări	5,9	12,8
Nr. IMM-uri cu profit	92	125
Nr. IMM-uri cu pierderi	37	71

Astfel, pe parcursul perioadei 2011-2015 se constată o creștere a numărului IMM-urilor din raion cu 51% în raport cu 2011. La fel, se observă o creștere cu 16% a numărului de angajați, a veniturilor din vânzări (cu 34%) și a profitului (cu 70%). La fel, densitatea IMM-urilor a cunoscut o

⁴⁴ Populație stabilă – nr. persoanelor care au domiciliul stabil pe teritoriul respectiv, inclusiv persoanele absente temporar

⁴⁵ Cel mai recent an cu date disponibile de la BNS, pentru acest domeniu

creștere semnificativă – cu 57%. Totodată, îmbunătățirea situației antreprenoriale se reflectă și în numărul întreprinderilor care au înregistrat creșteri, în 2015 numărul acestora fiind cu 34% mai multe în raport cu 2011, iar cele care au înregistrat pierderi cu 92%. Relevantă este și creșterea cu 117% a ponderii profitului din totalul de vânzări.

IMM-urile din raionul Șoldănești constituie 100% din totalul de întreprinderi înregistrate în raion.

Situația antreprenoriatului pentru cei 4 indicatori relevanți dezagregați pe activități economice este prezentată în tabelul de mai jos:

Activitate economică	Nr. agenți economici		Nr. mediu de personal		Venituri din vânzări, mln lei		Profit(+), Pierderi(-), mln lei	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
A - Agricultură, economia vinatului și silvicultură	38	71	773	788	82,6	163	18,4	15,8
B - Pescuitul, piscicultura	-	-	-	-	-	-	-	-
C – Industria extractivă	2	2	13	5	0,6	1,4	-0,15	-0,02
D – Industria prelucrătoare	20	12	275	214	14,7	18,5	0,8	0,6
E – Energie electrică și termică, gaze și apă	1	2	20	49	0,8	1,61	0,06	0,02
F – Construcții	4	2	82	23	10,1	1,7	0,2	0,07
G – Comerț cu ridicata și amănuntul, repararea autovehiculelor...	118	76	374	293	94	71,1	-1,22	-2,6
H – Hoteluri și restaurante	-	1	-	5	-	1,1	-	0,1
I – Transporturi și comunicații	8	6	106	83	13,7	13,7	1,27	-0,08
TOTAL	191	172	1643	1460	216,5	272,1	19,4	13,9

RAIONUL STRĂȘENI

Raionul Strășeni are o populație stabilă⁴⁶ de 92,4 mii oameni. În 2015⁴⁷, în raionul Strășeni existau 876 întreprinderi, cu 163 mai mult decât în 2011.

Întreprinderile raportoare din raionul Strășeni au înregistrat în anul 2015 o **cifra de afaceri** de 2 765 327,1 mii lei. **Numărul mediu anual al salariaților** a constituit 4203 angajați, iar **remunerarea muncii** a însumat 148 668,5 mii lei. În acest sens, **productivitatea anuală a muncii** pentru 2015 pentru raionul Strășenii a constituit 18600625,5 lei/angajat.

Dezagregat **pe tipuri de activități economice**, cei 3 indicatori se prezintă astfel:

- După **cifra de afaceri**, ponderea cea mai mare (din datele oficial disponibile) o constituie activitatea G – comerțul cu ridicata și amănuntul, întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor – 1 706 174,1 mii lei, urmată de activitățile conexe B+C cu 585 604,0 mii lei; ponderea minimă a constituit-o activitatea I – activități de cazare și alimentație publică – 54 053,0 mii lei.
- După **nr. mediu anual al salariaților**, activitatea G a implicat cei mai mulți angajați – 1 360 persoane, urmată de activitatea B+C cu 1 342 angajați. Activitatea cu cei mai puțini angajați este I – 163 angajați.
- După **remunerarea muncii**, quantumul sumativ cel mai ridicat s-a înregistrat în activitățile B+C – 52 757,4 mii lei, urmat de G – 44 501,6 mii lei, cea mai mică sumă fiind în grupul I – 5 828,9 mii lei.

La nivel de întreprinderi micro, mici și mijlocii (IMM), situația raionului Strășeni pe anii 2011 și 2015 se prezintă astfel:

INDICATOR	2011	2015
Nr. IMM-uri	699	859
Densitate, IMM-uri la 1000 locuitori	7,7	9,3
Nr. angajați	4373	5133
Venituri din vânzări, mln lei	1260,9	1698,3
Profit, mln lei	80,5	41,6
Pondere profitului din totalul de vânzări	6,4%	2,4%
Nr. IMM-uri cu profit	336	356
Nr. IMM-uri cu pierderi	327	477

Astfel, pe parcursul perioadei 2011-2015 se constată o creștere a numărului IMM-urilor din raion cu 19%, a numărului de angajați cu 15% și a veniturilor din vânzări cu 26%. La fel, densitatea IMM-

⁴⁶ Populație stabilă – nr. persoanelor care au domiciliul stabil pe teritoriul respectiv, inclusiv persoanele absente temporar

⁴⁷ Cel mai recent an cu date disponibile de la BNS, pentru acest domeniu

urilor a cunoscut o creștere semnificativă – cu 21%. Totodată, profitul a scăzut cu 48%, iar ponderea acestuia din totalul de vânzări cu 63%. Totodată, îmbunătățirea situației antreprenoriale se reflectă și în numărul întreprinderilor care au înregistrat creșteri, acesta mărindu-se în 2015 mărindu-se cu 6% în raport cu 2011, iar numărul întreprinderilor care au înregistrat pierderi micșorându-se cu 46% comparativ cu 2011.

IMM-urile din raionul Strășeni constituie 98% din totalul de întreprinderi înregistrate în raion.

Situația antreprenoriatului pentru cei 4 indicatori relevanți dezagregați pe activități economice este prezentată în tabelul de mai jos:

Activitate economică	Nr. agenți economici		Nr. mediu de personal		Venituri din vânzări, mln lei		Profit(+), Pierderi(-), mln lei	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
A - Agricultură, economia vinatului și silvicultură	47	68	951	933	88,7	127,1	15,7	64
B - Pescuitul, piscicultura	1	2	1	2	-	-	-0,14	-0,01
C – Industria extractivă	2	2	196	193	49,8	113,1	4,7	4,1
D – Industria prelucrătoare	125	117	1380	1267	290,1	410,1	15,6	20,1
E – Energie electrică și termică, gaze și apă	4	8	11	85	0,7	6,8	-0,3	-0,4
F – Construcții	43	59	374	576	112,9	182,5	26,1	14
G – Comerț cu ridicata și amănuntul, reparatia autovehiculelor...	268	355	1330	1639	774,9	1580,6	41,5	71,2
H – Hoteluri și restaurante	19	21	169	193	17,5	32,8	-2,3	-0,02
I – Transporturi și comunicații	56	77	510	541	130,9	221,4	4,3	14,3
TOTAL	828	709	4922	5429	1465,5	2674,4	105,2	187,3

RAIONUL TELENEȘTI

Raionul Telenești are o populație stabilă⁴⁸ de 71,9 mii oameni. În 2015⁴⁹, în raionul Telenești existau 261 întreprinderi, cu 66 mai mult decât în 2011.

Întreprinderile raportoare din raionul Telenești au înregistrat în anul 2015 o **cifră de afaceri** de 543212,4 mii lei. **Numărul mediu anual al salariaților** a constituit 991 angajați, iar **remunerarea muncii** a însumat 28342,4 mii lei. În acest sens, **productivitatea anuală a muncii** pentru 2015 pentru raionul Telenești a constituit 28599,8 lei/angajat.

Dezagregat **pe tipuri de activități economice**, cei 3 indicatori se prezintă astfel:

- După **cifra de afaceri**, ponderea cea mai mare (din datele oficial disponibile) o constituie activitatea G – comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor – 400 208,7 mii lei, urmată de activitățile conexe B+C cu 99 066,8 mii lei; ponderea minimă a constituit-o activitatea I – activități de cazare și alimentație publică D+E Energia electrică și termică, gaze și apa 0 mii lei.
- După **nr. mediu anual al salariaților**, activitatea G a implicat cei mai mulți angajați – 353, urmată de activitățile B+C cu 318 angajați. Activitățile cu cei mai puțini angajați au constituit I și D+E – 0 angajați.
- După **remunerarea muncii**, quantumul sumativ cel mai ridicat s-a înregistrat în activitățile G – 10 379,3 lei, urmat de B+C – 9 316,1 mii lei, cea mai mică sumă fiind în grupul I – 0 mii lei.

La nivel de întreprinderi micro, mici și mijlocii (IMM), situația raionului Telenești pe anii 2011 și 2015 se prezintă astfel:

INDICATOR	2011	2015
Nr. IMM-uri	192	255
Densitate, IMM-uri la 1000 locuitori	2,6	3,5
Nr. angajați	1991	1974
Venituri din vânzări, mln lei	350,5	397,3
Profit, mln lei	14,8	6,6
Pondere profitului din totalul de vânzări	4,2%	1,7%
Nr. IMM-uri cu profit	109	116
Nr. IMM-uri cu pierderi	78	133

Astfel, pe parcursul perioadei 2011-2015 se constată o creștere a numărului IMM-urilor din raion cu 33% și a veniturilor din vânzări (cu 13%); totodată, se observă însă o scădere cu 1% a numărului

⁴⁸ Populație stabilă – nr. persoanelor care au domiciliul stabil pe teritoriul respectiv, inclusiv persoanele absente temporar

⁴⁹ Cel mai recent an cu date disponibile de la BNS, pentru acest domeniu

de angajați, a profitului (cu 55%) și, respectiv, a ponderii profitului din totalul de vânzări – 60%. Totodată, îmbunătățirea situației antreprenoriale se reflectă și în numărul întreprinderilor care au înregistrat creșteri, în 2015 numărul acestora fiind cu 6% mai multe în raport cu 2011, iar cele care au înregistrat pierderi fiind cu 71% mai multe decât în perioada de referință.

IMM-urile din raionul Telenești constituie 97,7% din totalul de întreprinderi înregistrate în raion.

Situația antreprenoriatului pentru cei 4 indicatori relevanți dezagregați pe activități economice este prezentată în tabelul de mai jos:

Activitate economică	Nr. agenți economici		Nr. mediu de personal		Venituri din vânzări, mln lei		Profit(+), Pierderi(-), mln lei	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
A - Agricultură, economia vinatului și silvicultură	51	69	1804	883	99,4	127,5	16,7	5,6
B - Pescuitul, piscicultura	-	-	-	-	-	-	-	-
C – Industria extractivă	3	3	21	21	2,2	7,9	0,8	3,5
D – Industria prelucrătoare	21	24	340	311	51,7	91,9	7,5	-0,6
E – Energie electrică și termică, gaze și apă	1	1	29	30	1,6	2,1	-0,07	-0,5
F – Construcții	15	19	164	105	25	32,9	1,9	2,3
G – Comerț cu ridicata și amănuntul, repararea autovehiculelor...	65	89	545	416	194,1	320,6	12,5	7,6
H – Hoteluri și restaurante	1	4	3	51	0,1	4,5	0	-0,2
I – Transporturi și comunicații	5	14	61	72	4,1	8,9	0,3	0,6
TOTAL	162	223	2967	1889	378,2	596,3	39,6	18,3

RAIONUL UNGHENI

Raionul Ungheni are o populație stabilă⁵⁰ de 117,1 mii oameni. În 2015⁵¹, în raionul Ungheni existau 1003 întreprinderi, cu 104 mai mult decât în 2011.

Întreprinderile raportoare din raionul Ungheni au înregistrat în anul 2015 o **cifra de afaceri** de 3 333 674,6 mii lei. **Numărul mediu anual al salariaților** a constituit 6 587 angajați, iar **remunerarea muncii** a însumat 246 403,1 mii lei. În acest sens, **productivitatea anuală a muncii** pentru 2015 pentru raionul Ungheni a constituit 37407,5 lei/angajat.

Dezagregat **pe tipuri de activități economice**, cei 3 indicatori se prezintă astfel:

- După **cifra de afaceri**, ponderea cea mai mare (din datele oficial disponibile) o constituie activitatea B+C – industria extractivă și prelucrătoare – 2 011 152,9 mii lei, urmată de activitățile conexe G – comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor – 987 376,3 mii lei; ponderea minimă a constituit-o activitatea I – activități de cazare și alimentație publică – 15 029,9 mii lei.
- După **nr. mediu anual al salariaților**, activitatea B+C a implicat cei mai mulți angajați – 3167 angajați; urmate de G cu 1787 angajați. Cei mai puțini angajați au activat în construcții (F) – 171 persoane.
- După **remunerarea muncii**, cuantumul sumativ cel mai ridicat s-a înregistrat în activitățile B+C – 140682,2 lei, urmate de G – 37234,6 mii lei, cea mai mică sumă fiind în grupul I – 3628,7 mii lei.

La nivel de întreprinderi micro, mici și mijlocii (IMM), situația raionului Ungheni pe anii 2011 și 2015 se prezintă astfel:

INDICATOR	2011	2015
Nr. IMM-uri	884	984
Densitate, IMM-uri la 1000 locuitori	7,5	8,3
Nr. angajați	5209	5736
Venituri din vânzări, mln lei	818,9	1198,2
Profit, mln lei	54,2	41,8
Pondere profitului din totalul de vânzări	6,6%	3,4%
Nr. IMM-uri cu profit	353	365
Nr. IMM-uri cu pierderi	317	439

⁵⁰ Populație stabilă – nr. persoanelor care au domiciliul stabil pe teritoriul respectiv, inclusiv persoanele absente temporar

⁵¹ Cel mai recent an cu date disponibile de la BNS, pentru acest domeniu

Astfel, pe parcursul perioadei 2011-2015 se constată o creștere a numărului IMM-urilor din raion cu 11%. De asemenea, se observă o creștere cu 10% a numărului de angajați, a veniturilor din vânzări (cu 46%); profitul a cunoscut o scădere cu 23%, iar ponderea acestuia din totalul de vânzări a scăzut cu 48%. Totodată, îmbunătățirea situației antreprenoriale se reflectă și în numărul întreprinderilor care au înregistrat creșteri, în 2015 acestea fiind cu 3% mai multe în decît în 2011, iar numărul celor care au înregistrat pierderi crescînd cu 39% în raport cu perioada de referință.

IMM-urile din raionul Ungheni constituie 98,1% din totalul de întreprinderi înregistrate în raion.

Situația antreprenoriatului pentru cei 4 indicatori relevanți dezagregați pe activități economice este prezentată în tabelul de mai jos:

Activitate economică	Nr. agenți economici		Nr. mediu de personal		Venituri din vânzări, mln lei		Profit(+), Pierderi(-), mln lei	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
A - Agricultură, economia vinatului și silvicultură	84	110	1550	1365	174,4	285	35,6	38
B - Pescuitul, piscicultura	4	6	11	12	0,15	0,1	-0,01	0
C - Industria extractivă	2	4	3	4	0,04	0	0,02	-0,06
D - Industria prelucrătoare	119	132	2561	3164	736,2	1829,8	-20,3	29,5
E - Energie electrică și termică, gaze și apă	9	22	540	562	143,6	171,9	7,1	-18,1
F - Construcții	26	41	196	317	40,8	100,3	3,9	6,9
G - Comerț cu ridicata și amănuntul, repararea autovehiculelor...	373	416	1502	1549	500	658,9	14,9	14
H - Hoteluri și restaurante	29	39	131	253	4,7	15,7	-1,46	-3,5
I - Transporturi și comunicații	51	65	418	510	50,1	81,5	1	1,2
TOTAL	697	835	6912	7736	1650	3143,2	40,7	67,9